

Barnaszi Emil kősző 1903.

BEVEZETÉS.

A nemzeti dinasztia, az Árpádház kihaltával idegen uralkodóház került Magyarország trónjára. Az Anjou-ház tagjai teszik fejükre Szent István koronáját, s

kormányuk alatt Magyarország csakhamar az európai államélet, a nagy politika számottevő tényezője, irányítója lesz. A fejlődés alapjait I. Károly rakja le, fia Nagy-Lajos folytatja és befejezi az apja által megkezdett művet, s hazánk e két uralkodó alatt az európai nemzetek között oly politikai tényezővé válik, a minővé még csak egyszer, Hunyadi Mátyás idejében vált. De az a hatalmas fejlődés, mely az Anjou-királyok idejében hazánkban mutatkozik, megakad Nagy-Lajos halálával. A nagy király halála után

beállott viharos idők, a gyöngye női kormány alatt felszabadult ellentétek, a királynő személye ellen irányuló összeesküvések rohamosan gyöngítik az ország erejét, teszik tönkre nagyságát, süllyeszti le politikai jelentőségét. Abban a korban, midőn az egyház békéjét a legádázabb harcz dúlja fel, midőn az egyház fejében beállott szakadás a hívőket is két pártra osztja, Magyarország fölemeli ugyan szavát, s multjához híven a római pápa mellett foglal állást, de csakhamar egészen háttérbe szorul. Nagy-Lajos leánya, Mária, gyöngye nő létére nem képes királyi szavát nyomósan latba vetni az egyház egységének helyreállítására. Férje s később utódja Zsigmond is csak a császári méltóság elnyerése után lép fel nagyobb nyomatékkal az egyház békéjének érdekében.

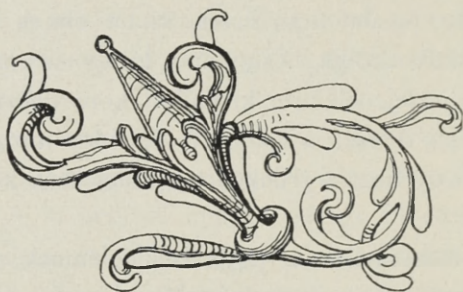
Abban a nagy munkában, melyet az Anjou-házból származott második királyunk, Nagy-Lajos végzett, hogy hazánkat nagygyá, hatalmassá tegye, a nemzet minden rétege kivette az őt megillető részt. Egyházi és világi nagyjaink vetekednek a koronás király iránti hűségben, s Magyarország régi nemzetségeinek legkiválóbbjai sorakoznak Lajos király mellett, játszanak szerepet udvarában, annak díszét, fényét emelve. Az egyházi és világi méltóságokban az ország legelőkelőbb családjainak tagjai ülnek, kik elfeledve a királyi ház idegen eredetét, azt már mintegy saját körükből valónak tekintik, s Szent-István koronájának föl-kent viselője iránt mindvégig megőrzik azt az erényt, mely a magyar fajnak legkiválóbbja volt, a koronás király iránti törhetetlen hűséget és ragaszkodást.

Ennek a kornak egyházi férfiai közül mutatjuk be egynek élettrajzát az alábbiakban. A régi magyar nemzetségek egyikének, az ősi Szent-Mágozs nemzetségnek sarja volt, melynek emlékét ma már csak oklevelek fakult betűi őrizték meg számunkra. Apja az ország főméltóságai között foglal helyet, egyik rokona bosnyák püspök, ő maga az egyház fejének s a magyar királynak kegyelméből az ősrégi pécsi püspöki székeknek, majd a legmaga-

sabb egyházi dísznek, a bíbornoki kalapnak birtokosa. Apjától öröklé a hazája és királya iránti hűséget, három király alatt vitte egyházmegyéje kormányát, támogatta tanácsaival uralkodóját. Nagy-Lajosnak ő az egyik legkedveltebb tanácsadója és diplomáciai ügyvivője, ki mindig készen áll ura megbízásainak teljesítésére, midőn tehetségére, ügyességére az uralkodónak szüksége van. Mint a nagy király követe és megbízotta vesz részt az olaszországi tárgyalásokban, diplomáciai tehetségét ragyogtatja a velencei signoriával folyó alkudozásokban, s a turini békekongresszusnak előkelő, kiváló szerepet játszó tagja. A nagy király halála után híven kitart ennek leánya, Mária oldalán, s ennek utódja, Zsigmond király is mindenkor számíthat az egyházfejedelemre, ki hajlott kora daczára újból kilép az aktiv politika terére, a midőn a délvidék mozgalmai szükségessé teszik, hogy hazája érdekében a szent szék közreműködését megnyerjék.

De a politikus mellett az egyházfejedelemnek, a tudományok pártolójának működését is észlelhetjük élete folyásában. Mint az ez időben alakult pécsi egyetem pártfogója, ennek a főiskolának életbenmaradását igyekszik biztosítani. Mint egyházfő, saját egyházmegyéje jogait igyekszik megvédeni kultámadások ellen. Papjainak és híveinek lelki és anyagi érdekeit egyaránt szívéen hordja, s amazok érdekében nem egyszer jár közbe a szentszéknél. A vallásos érületnek, a hitbuzgalomnak hatalmas lendületet ad az egyetlen magyar rend védszentjének, Remete-Szent-Pál ereklyéinek megszerzése, melyeket ő hozott el Velence városából. Mint bíbornok, az egyház legválságosabb idejében foglalt helyet a legfőbb egyházi kormánytestületben, akkor, midőn a szakadás két látható fő között osztja meg a hívők seregét. Királyával együtt megmarad a Rómában székelő pápa hívének, ki mellett mindhalálíg kitart, sőt utolsó nyilvános föllépése is részben az egyház rég óhajtott egységének helyreállítása érdekében történt.

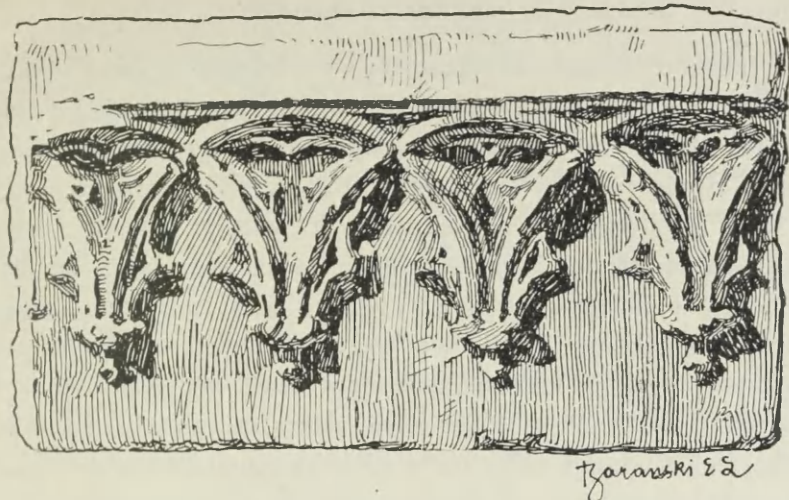
A róla fönmaradt emlékek talán nem adnak teljesen egységes képet életéről, működéséről. De ha vannak életének egyes részei, melyek némi homályba vannak burkolva, nagyjából megalkothatjuk képét, működését annak a férfinak, ki családjának, nemzetségének legkiválóbb, legkimagaslóbb tagja volt, és előkelő szerepet vitt nemzete történelmében.

3. ZSIGMONDKORI ZÁRÓDÍSZ.

ELSŐ KÖNYV

AZ EGYHÁZFEJEDELEM

4. A PÉCSI BAZILIKA TÉGLÁIBÓL

I.

SZENTE-MÁGOCS nemzetség is egyike azoknak, melyek eredete a monda homályos kódébe vész el, s melyeknek csak egynéhány nemzedéke merül fel időközönként a homályból, hogy aztán hosszabb időre ismét eltűnjön. Itt is ép úgy, mint számtalan más esetben, csak gyér töredékek maradtak ránk az oklevelekben, melyekből egy teljes összefoglaló képét a család történetének magunknak nem alkothatjuk.

A Szenté-Mágocs nemzetség eredetét a monda szerint egy testvérpártól Szenté és Mágocstól vette. A nemzetség őse a XII. század elején élhetett. Egy 1229-ből származó királyi oklevél már említést tesz a Szenté és Mágocs nemből származó nemesekről, s ebből kitűnik, hogy a nemzetség ekkor már több tagjában virágzott.

A nemzetség ősi fészke a mai Baranya vármegyének éjszaki része volt, mely régebben Tolna vármegyéhez tartozott. Itt találjuk Mágocs helységet, a hol a nemzetségnek Szent-Péter apostol tiszteletére emelt monostora állott. De a nemzetség nem

szorítkozott tisztán a tolna- illetve baranyamegyei részekre, hanem onnan tovább terjedt az ország egyéb részeire is. Tolna- és Baranya vármegyéből indult ki egy másik hajtás, mely Békés vármegyébe származott át, s annak nyugati határszélén alakította meg birtoktömbét. Itt, e helyt találjuk Szentetornya és Mágocs falvakat. Külön hajtás a szabolcs-zemplénmegyei, továbbá a czégényi ág. Így tehát a Szentetornya-Mágocs nemzetségnek hajtásai, illetve ágai a következők voltak: a tolna-baranyai, a valkómegyei, mely ismét két részre oszlott, úgymint az alsáni és a valkófeji alágra, továbbá a szabolcs-zempléni, s végül a czégényi ág. Mind ez ágakról azonban csak gyér tudósítások maradtak reánk, úgy, hogy e nemzetség hajtásainak, ágainak egymásközi összefüggését megállapítani képesek nem vagyunk. Az egyes ágakon belül rövidebb-hosszabb időre a genealógiai leszármazás az oklevelek alapján összeállítható.¹

Minket a család ágai közül e helyt csak a valkómegyei hajtás érdekel, s ennek is csak az az ága, melyből Alsáni Bálint bibornok eredt.

Az alsáni alágnak ismert első őse, I. Logret, a XIII. század vége felé élt. Az ő fia, II. Logret ispán, 1300-ban említetik, mint a Valkó vármegyében fekvő Gara, ma Gorjántól északkeletre fekvő Tolmány falu szomszédja.² Birtoka az ugyane vármegyében fekvő Becsefalva volt.³ Becsefalván és vidékén különben ekkor, 1300-ban, nem az alsáni alág volt az egyedüli birtokos. Mint Tolmánynyal szomszédos birtokosok Demeter és Domokos fiai említetnek, kik a nemzetség valkófeji alágának törzsfáján foglalnak helyet.

II. Logretnek egy fiát ismerjük és ez János, kinek országos szerepléséről, illetve viselt méltóságairól is tudomásunk van. 1320-ban Baranya vármegye főispánságát viselte.⁴ E méltóságá-

¹ Az itt elmondottakra nézve Karácsonyi János lekötelő szívesseggel bocsátotta rendelkezésünkre a magyar nemzetségeket tárgyaló munkája III. kötetének a Szentetornya-Mágocs nemzetséggel foglalkozó részét, miért is nem mulaszthatjuk el neki e helyt ezért őszinte köszönetünket kifejezni.

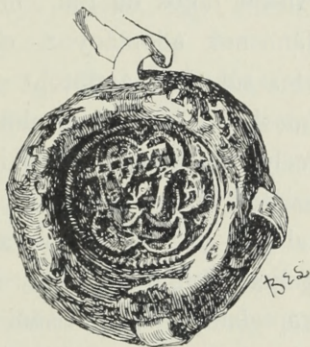
² Alkalmast a mai Nustar táján, Szerém és Verőcze vármegyék határán. Csánki, Magyarország tört. földrajza II. k. 357. l.

³ Wenzel, Árpádkori új okmánytár X. k. 386. l.

⁴ Gr. Zichy család okmánytára I. k. 189. l. Anjoukori okmánytár I. k. 519., 520., 548. II.

ban továbbra is megmaradt, jöllehet az 1328–35. közti években a király kegyelméből a mácsói báni méltóságot is viselte. János bán minden tekintetben kiváló férfiú lehetett, mert különben bajosan hihető, hogy a mácsói bánságot, mely politikailag olyanira fontos volt, a király az ő kezeire bízta. Azt sem tudjuk, hogy mily érdemek birták reá Károly királyt, hogy e két méltóságán kívül még Szerém, Valkó és Bodrog vármegyék főispánságát is az ő kezébe tette le.¹ Meghalt 1357 előtt, mert felesége, Ilona, ez évben mint özvegy említettik.²

Magánviszonyairól csak gyér tudósítások maradtak reánk. Csak annyit tudunk, hogy 1319-ben a Győr nemzetségbeli Gyulai (Óvári) családdal állott pörben. A pör tárgyát a baranyamegyei Szederkény, Papd és Kovácsi falvak képezték,³ melyeket János ispán vétel útján akart megszerezni. Ez nem sikerült neki, és 1320-ban a vételre való jogáról lemondott, a miért is 10 márka kárpótlast nyert.⁴ Ugyancsak 1320-ban még egy adattal rendelkezünk János ispánt illetőleg. Birtokaikép ekkor Baranyában Hina és Újlak említettnek, melyek a Valkó vármegye felé eső részen feküdtek. A mondott évben ezeket Lőrincz mester fia Fülöpös mesternek Száva nevű birtokával cseréli el.⁵

5. ALSÁNI JÁNOS PECSETJE.

Nejétől, Ilonától, az oklevelek tanúságtétele szerint, három fia született: Bálint, Pál és Gergely. Ezek közül Bálint a papi

¹ Századok, 1875. évf. 372. l. V. ö. Fejér, Cod. dipl. VII/3. 267., 291., 423., 438., 627. Árpádkori okmánytár II. k. 467., 471. ll.

² VI. Ince pápa 1357 április 1-én Lugret fia János özvegye, Ilona részére a kért absolutiót megadja. Magyar Történelmi Tár. 1895. évf. 261. l. Regesták a vatikáni levéltárból 275. sz.

³ Jelenleg ezek közül csak Szederkény van meg. Csánki i. m. II. k. 515. l. szerint Szederkény vidékén feküdt Papd; vele együtt említettik Kovácsi is.

⁴ Anjoukori okmánytár I. k. 519., 520., 548. ll.

⁵ Gr. Zichy család okmánytára I. k. 189. l.

pályára lépett, míg Pál és Gergely még egy ízzel vitték tovább a családot.

János fiának, Pálnak családi körülményeiről alig van tudomásunk. Hogy ki volt felesége, nem tudjuk, ellenben ismerjük fiait, Lászlót¹ és Miklóst, ki a család többi tagjaival együtt a családi birtokok számát szaporította. Az Alsáni alág birtokai ez időtájt legnagyobbbrészt Valkó vármegyében feküdtek. Itt Hermánvára, *Alsánvára*, Vervár és Váralja voltak birtokaik.² Azonkívül a család birtokai közé tartozott még ugyanott a Hosszúbácsi uradalom, mely előbb Hosszúbácsi János fia László birtoka volt, s a melyet Zsigmond király 1389-ben Bálint bibornoknak, továbbá Alsáni János fia Pál, ennek fia Miklós és János fia Gergely fia Jánosnak adományoz, elvévén azt a hűtlenség bűnébe esett Hosszúbácsi Lászlótól.³ 1390-ben ugyanők megszerzik a Tizeni (másképp Tizini), hasonlólag Valkó vármegyében fekvő birtokot, mely eredetileg Szeglaki Fülöp fia László birtoka volt a ki szintén hűtlensége miatt veszté azt el.⁴ A család birtokai között találjuk azonkívül Gunya, Szelna, Atah és Csütörtökhely helységeket; Zsigmond király 1428 október 26-ikán a utasítja boszniai káptalant, hogy Alsáni Gergely fia Jánost azok birtokába újra helyezze be.⁵ Birtokos volt alkalmasint Bodrog vármegyében is. Erre vall, hogy jobbágyai néhai Töttös László fiai rovására azoknak laki birtokán hatalmaskodást követtek el.⁶ Gergely 1409-ben már nem volt az élők sorában, felesége ez évben mint özvegy említették Rozgonyi Simon országbíró egyik oklevelében, melynek tanúsága szerint az óbudai apáczáktól egy üvegórát

¹ László nevét megismerjük Mária királynő 1387 szeptember 14-iki okmányából. Fejér C. D. x. 3. k. 313. l.

² Csánki i. m. II. k. 365. l.

³ Zsigmond király ez oklevele az 1390-iki királyi privilegialis átiratban a M. N. Múzeum levéltárában.

⁴ L. Mária királynő 1390 szeptember 25-ikén kelt adománylevelét u. ott. E birtokra 1390 szeptember 30-ikán Zsigmond király új adománylevelet állít ki. L. a

pécsváradi káptalannak a beigtatásról szóló 1390 december 9-ikén kelt oklevelét u. ott.

⁵ A boszniai káptalan 1428 november 18-iki átiratában. Gr. Zichy család oklevéltára VIII. 61–66. ll.

⁶ 1421 november 9-ikén. L. Garai Dezső macsói bán ez ügyben Bodrog vármegyéhez 1422 július 2-ikán kiadott oklevelét. Gr. Zichy család oklevéltára VIII. k. 61–62. ll.

vett el erőszakkal.¹ János szereplése legnagyobbbrészt a királyi udvarban, Zsigmond környezetében folyt le. Az udvarnál a főpohárnoki méltóságra emelkedett és Zsigmond királyt, mint látszik, ő is elkíserte olaszországi útjára, melyre a király az egyházszakadás megszüntetése céljából vállalkozott.² Midőn pedig Zsigmond 1408-ban a sárkányrendet alapította, Alsáni János is egyike volt azoknak, kik a rend tagjai közé felvételtek.³

Felesége Klára asszony volt, kit egy 1435-iki oklevélben találunk említve, a mely évben a házaspár Hermánvárat a hozzátartozó 46 faluval Thallóczi Matkó dalmát-horvát-szlavón bánra és testvéreire ruházta át.⁴ János mester 1435 után halt meg, nevével ezután nem találkozunk, s utódai, úgy látszik, szintén nem maradtak.

Kevés az, a mit az ősi nemzetség ez ágáról tudunk. Azt sem tudjuk egész biztosan, hogy mikor vette föl az Alsáni nevet. Állítólag 1387 óta nevezte volna magát ez ág e névvel,⁵ ámde ezt megczáfolja az a körülmény, hogy Bálint püspököt már ez év előtt kelt okiratok Alsáninak nevezik.

Mintegy másfél századig virágzott az alsáni alág, melyből a xv. század második negyedében alkalmasint csak egy tag élt még, János, a későbbi főpohárnok. Aztán eltűnt, elenyészett ez az ág is, mint sok más, hazánk történetében oly fényesen szereplő nemzetség.

¹ Knauz, Kortan 15. l.

² Hazai oklevéltár 355. l.

³ Fejér C. D. x. 4. k. 682. l.

⁴ Az oklevél a M. N. Múzeum levéltárában.

⁵ A reánk maradt okleveles adatok alapján a Szenté-Mágocs család alsáni alágának genealogiai leszármazását tehát a következőkben állíthatjuk össze :

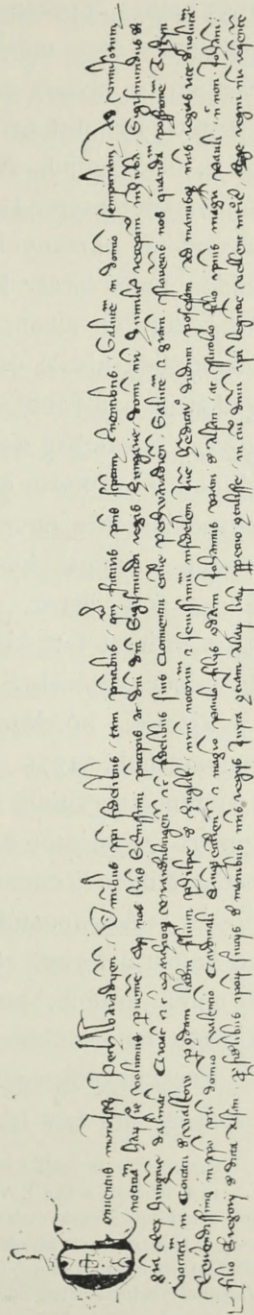
I. Logret		
II. Logret ispán 1300		
János 1319–35 macsói bán † 1357 előtt, neje Ilona, 1357-ben már özvegy		
Bálint 1374–1408 pécsi püspök, bibornok	Pál 1377–1390	Gergely 1377, 1389, 1390 † 1409 előtt
László 1387	Miklós 1389, 1390	János főpohárnok † 1435 után neje Klára 1435.

semmit. Mint unokaöcscse, János veszprémi püspök (a Valkófeji ágból), ő is az egyházi pályára lépett. Tanulmányait felsőbb iskolán, egyetemen végezte, s az egyházjogból tudori rangot nyert. Korához képest tehát nagy műveltségű és világlátott ember lehetett, hisz egyetemi tanulmányait külföldön kellett okvetlen végeznie, hazánkban erre alkalma nem nyílt. Alighanem Olaszországban, talán Bolognában végezhetette az egyetemi tanulmányokat. Erre enged következtetni az a körülmény is, hogy Lajos király az olaszországi diplomáciai alkudozások vitelével mindig a pécsi püspököt bízta meg. 1348-ban tűnik fel okleveleinkben először, a midőn kettős minőségben szerepel, mint királyi káplán és mint esztergomi olvasó kanonok. Ez utóbbi állását, úgy látszik, csakhamar odahagyta. Erre mutat legalább az, hogy 1350 és 1352 között az esztergomi kanonokságban egy Demeter nevű papot találunk.¹ Valószínűleg unokaöcscse, János püspök egyházmegyéjébe lépett át, mert 1353 márczius 3-ikán mint veszprémi kanonok nyeri el újból az esztergomi olvasó kanonokságot, és pedig unokaöcscse, János püspök kérelmére.²

Úgy látszik Alsáni Bálint ekkor már a királynak, Lajosnak kedvelt egyénei közé tartozott. Lajos király maga folyamodik

¹ Pesty, Az eltűnt régi vármegyék I. k. 263. l.

² Kollányi, Esztergomi kanonokok 51. l. lehetségesnek tartja, hogy az évszámban van tévedés, s hogy e tévedést Fejér követte el.

7. A TIZENI BEIRTATÁSKRÓL SZÓLÓ JELENTÉS KEZDŐSORAI.

1355 július 11-ikén VI. Incze pápához, hogy adományozzon Bálintnak egy más esztergomegyházmegyei javadalmat, mely esetben az olvasó kanonoki méltóságról lemondana.¹ Hogy mi késztette Bálintot arra, hogy a királyt e folyamodás benyújtására bírja, nem tudjuk. Azt sem tudjuk, vajjon megtörtént-e tényleg a javadalomcsere. De Bálint nevével most egyidőre nem találkozunk az okmányokban. Csak 1374-ben tűnik fel újra neve, a midőn Lajos király kegyéből már magas bizalmi állást foglal el. Mint királyi alkanczellár szerepel ekkor, tehát egy minden tekintetben kiváló és bizalmas állásban, mely lépcsőfokul szolgálhatott a további előmenetelre, a legfelsőbb egyházi méltóságokra.² S valóban nem sokáig maradt meg az alkanczellárságban. Már a következő évben — 1374 július 21-ikén³ — a pécsi püspöki székre neveztetett ki. Ez év október 25-ikén kötelezte magát a pápai kamaránál a szokásos fizetések teljesítésére; a reá rótt illeték, mint az ide vonatkozó följegyzés mondja, 3400 forintot tett ki, mely összeg két részben a következő két év mindegyikének Szent-Mihály napján ígért kifizetni.⁴

Fizetési kötelezettségeinek teljesítéséről több ízben van tudomásunk. 1375 január 7-én Imre pécsi főesperes által a *commune servitium* fejében 246 forintot és 18 sillinget, 4 minutumért 53 forintot és 10 sillinget fizetett le. 1376 február 1-én pedig Miklós licentiátus utján 102 forintot, 20 sillinget és 4 dénárt fizetett.⁵ Az apostoli kamara pedig őt 1377 február 10-ikén 39 kamarai forint, 16 silling és 6 dénár lefizetéséről nyugtatja,⁶ a miből kitűnik, hogy a szóban forgó összeget nem tudta a kitűzött határidőkben beszolgáltatni.

Pécsi püspökségével kezdődik szereplése a közpályán. A királyi parancs nem egy ízben elszólítja egyházmegyéje köréből. Diplo-

¹ U. o.

² 1374 február 2-ikán I. Vagner, Adalékok a nyitrai székeskáptalan történetéhez 400. l. Az oklevél záradéka így szól: «Datum per manus honorabilis viri magistri Valentini lectoris Strigoniensis, doctoris decretorum, aule nostre vicecancellarii.»

³ Eubel, *Hierarchia catholica medii aevi* 431. l.

⁴ Koller III. k. 138. l.

⁵ Dr. Lukcsics József szíves közlése a vatikáni levéltárból. *Libri Obligationum* 41. köt. 171. és 175. l.

⁶ Koller i. h. a jegyzetben.

mácziai küldetések ruház reá, melyeket buzgalommal igyekeznek a királyától nyert utasítások értelmében, hazája javára elintézni. E mellett azonban nem téveszti szemei elől főpásztori kötelességeit sem. Éber szemekkel örködik egyházmegyéje fölött, melynek kormányzatában nyerte el a legmagasabb rangot, melyre az egyházi pályán juthatott: a bibornoki méltóságot.

II.

Az 1376-ik évben az európai politikai helyzet fordulóponthoz jutott. A középkori államélet egyik főtényezője, a pápaság ekkor tér vissza ősi székhelyének, Rómának a falai közé. A pápaság 70 éves tartózkodása Avignonban ezzel véget ér, s megszabadulva abból a függő helyzetből, melybe a francia királysággal szemben került, újból visszanyeri eredeti világegyetemes jellegét.

A xiv. század legkiválóbb szellemei, egy Dante, Petrarca, Sienai Szent-Katalin munkálkodásának gyümölcse volt a pápai székhely visszahelyezése Rómába. Ők hangoztatták folyton a visszavonulás szükségességét az örök városba. Azonban ki tudja, hogy fáradozásaik eredményre vezettek-e volna, ha a politikai események összejátszása nem kényszerítette volna a szentszéket Franciaország elhagyására, melyet a pápai politika legsajátlagosabb érdeke is javalt.

Csak hogy a pápai székhely visszahelyezése Olaszországba nem hozta meg a várt eredményt. Olaszország, Róma, az egyház helyzete ezzel nem fordult jobbra. Rövid idővel reá kitör az a negyven évig tartó szakadás, mely előbb két, majd három pártra osztja a híveket, melybe bevonatik végül az egyház fejében és tagjaiban való reformálásának kérdése, egy oly kérdés, melynek megoldását a xv-ik század nagy zsinatai is eredménytelenül kísérelték meg.

XI. Gergely pápa nem sokkal élte túl az örök városba költözést. 1378 márczius 27-ikén már ravatalon feküdt, és Szent-Péter trónja új utódra várt.

A pápa halála fölszabadítja az ellentétes érdekeket. A francia és olasz érdek állott egymással szemben az új pápa választásánál, mindegyik saját léteért küzdött. Az a 70 év, melyet a pápai udvar Avignonban, francia földön töltött, nem múlt el nyom nélkül felette. Idegen környezetben, idegen befolyás alatt állva, a pápaság lassanként elfrancziásodott. Francziák ültek a pápai trónra, és csak természetes, hogy ennek folytán a francia befolyás az egyház kormányzatában, főleg a magasabb fórumokon majdnem kizárólag érvényesült. A bibornoki testület többsége a francia egyháznagyok sorából került ki, az egyházi tartományok kormánya, a legátusok, szintén a francia klérus sorából került ki. A nemzeti érzület fellobbanása, mely Olaszországban ekkortájt mindenütt észlelhető, s melynek központja Flórencz városa volt, az egyházi tartományok kormányzásába bevitt francia elem működése alatt fejlett ki. S ha mindjárt túlzott is az az állítás, hogy a pápaság avignoni tartózkodása alatt a francia királyi politika uszályhordozójává süllyedt le, azt a vezérszerepet, melyet előbb játszott, lassankint kezdte elveszteni, mert univerzális, egyetemleges jellege helyébe partikuláris jelleget vesz fel.

A veszély közel volt, hogy a pápaság, ha még tovább is Avignonban marad, teljesen a francia politika eszközévé válik. E veszély most elvonult az egyház felől, de teljesen nem szűnt meg, mindaddig, míg nem nyújtott biztosíték arra, hogy az apostolok utódja nem fog újból visszatérni Avignonba. Az akkori felfogás e biztosítékot abban lelte, ha egy római, illetve olasz származású egyén választatik meg a pápai trónra. A közfelfogásnak, jelesen a római nép ezen felfogásának kifolyása volt VI. Orbán választása, melynek tagadhatatlanul voltak oly momentumai, melyek alkalmasak voltak a választás érvényességének megdöntésére.

Az egyházszakadás a szeptember 20-iki fondii választással, mely VII. Kelement emelte a pápai trónra, befejezett ténynyé vált. E szakadást az eseményeknek, az okoknak egy egész láncolata idézte elő. A francia befolyás küzdelme saját léteért az

olasz befolyás, az olasz érdek ellen, tehát a nemzetiségek küzdelme egymással, a konklávében történt események, melyek a későbbi felfogás szerint a választókat szabad cselekvésükben befolyásolták, hozzájárultak a szakadás kitöréséhez, de nem voltak annak kizárólagos okai. A főök abban az ellentétben kereendő, melybe a bibornoki testület «alkotmányos érdekei VI. Orbán szigorúan abszolutisztikus kormányformájával kezdettől fogva jutottak».¹ A bibornoki testület érdekeit, általuk hosszú időn át, nagy fáradsággal kivívott eredményeket fenyegette VI. Orbánnak az abszolutizmus felé hajló kormányzata.

8. VI. ORBÁN ÓLOMPECSÉTYE.

A mióta a bibornoki testület a pápa választásának jogát kizárólag a maga részére biztosította, arra törekedett, hogy befolyását, jelentőségét minden irányban növelje, s a mily mértékben fejlődött visszafelé a pápai hatalom, ép oly mértékben fejlődött és gyarapodott a bibornoki testület befolyása és hatalma. Kimutathatólag hármass czél lebegett a bibornoki testület előtt e tekintetben. Saját testületének megerősítése, függetlenítés a pápától és a kormányügyekben való részvétel. Az elsőt azzal vélték elérhetni, hogy a bibornoki testület kiegészítése, a bibornokok kinevezése tekintetében a pápának jogait bizonyos korlátok közé szorították, a másodikat a bibornoki jövedelmek rendezése és szabályozása által kísérelték meg, s e két tényező együttes

¹ Souchon, Die Papstwahlen in der Zeit des grossen Schismas 1. k. 5. l.

hatása volt hivatva a harmadik cél megvalósításának előmozdítására. Természetes, hogy a pápák e törekvésekkel szemben többé-kevésbé merev álláspontot foglaltak el, s az 1352-iki választási kapitulációban foglalt ily szellemű feltételek és követelések teljesítését VI. Incze pápa mindjárt választása után kereken megtagadta. S VI. Orbán pápának magatartása e törekvésekkel szemben, rendelete a bibornoki jövedelmek egy részének hovaforditása tárgyában, reformtörekvései, a bibornoki testület kiegészítésére vonatkozó tervei, végül a bibornokok tervszerű mellőzése a kormányzati ügyekben világosan mutatták, hogy a bibornoki testület törekvései ő benne pártfogóra nem találnak. Hogy e két ellentétes törekvés a két tényező között feszültséget hozott létre, az természetes, és az érdekek surlódásából támadt feszültség a helyett, hogy kiegyenlítődött volna, mindinkább növekedett, míg végre teljes szakításra vezetett.

Abba a küzdelemben, mely a fondii választás után a két pápa között megindult, az európai államok is politikai álláspontjuk szerint beleszóltak, egyik vagy másik pápa mellett foglalva állást. Magyarország a szakadás kitörésekor VI. Orbán pápa, mellett foglalt állást, és ez állásfoglalásnak hivatalos kijelentése abban az 1379-ben Zólyomban kelt oklevélben foglaltatik, melyben Venczel római és Lajos magyar király VI. Orbánt ismertek el a római anyaszentegyház igazi, törvényesen megválasztott és törvényszerűen megkoronázott apostoli főpapjának. Ez álláspont mellett Magyarország mindvégig megmaradt, és leszámítva egy-két esetet, hazánkban az avignoni obediencia párhívekkel nem bírt, egyházi ügyeiben a római pápa befolyása érvényesült.

Pedig az európai fejedelmek egyikének, V. Károly francia királynak fejében ekkor megfordult volt a gondolat, hogy IV. Károly császárt és Lajos magyar királyt VII. Kelemen pártjára vonja. IV. Károly császár nővére a francia király anyja volt, e rokonsági kapocsnál fogva remélte a francia király, nagybátyját megnyerni. Ebbeli reményét még arra is alapítá, hogy Károly császár utolsó párisi látogatása (1378. elején) a jó

viszonyt a két uralkodó között megerősíteni látszott.¹ A mi a magyar királyt illeti, a francia király abból a föltevésből indult ki, hogy Lajos, mint a francia királyi ház rokona, Anjou Károlynak, Szent-Lajos testvérének egyenes leszármazója, hallgatni fog reá, mint a ház fejére, annál is inkább, mert hisz a magyar és a francia udvar között sűrűbb érintkezés állott fenn, sőt házassági tervről is volt szó Lajos leánya Katalin és Valois Lajos között. Azonkívül VII. Kelemen rokonságban állott a francia királyi házzal, s ennek a révén, ha mindjárt e rokonság nagyon távoli is volt a császárral és a magyar királylyal is. Mindezt összevetve Károly király abban a reményben ringathatta magát, hogy sikerülni fog e két uralkodót az avignoni pápa pártjára vonni. Az 1378-ik év nyarán e két uralkodó részéről tényleg járt egy követség a francia királyi udvarnál az egyházi kérdés ügyében. És Kelemen pápa pártja később sem adta fel a reményt, hogy a császárt és a magyar királyt magának megnyerhetik.² Ez időben a Kelemenpárti bibornokok, mint ezt egy reánk maradt emlékiratuk bizonyítja, meg voltak győződve arról, hogy uruk az európai fejedelmek között a magyar királyt is meg fogja ügyének nyerhetni.³ Hiszen még arról is történik egyes forrásokban említés, hogy Lajos királyunk levélben kötelezte magát, hogy ő is arra a pártra fog állani, melyhez a francia király tartozik.⁴

¹ Valójában Károly császár e látogatása a két uralkodó politikájának összeegyeztetését nem eredményezte. V. ö. Gottlob: Karls IV. private und politische Beziehungen zu Frankreich Innsbruck, 1883.

² L. A nyugoti nagy egyházszakadás VI. Orbán haláláig cz. munkámat. 118. l.

³ L. Valois értekezését a Römische Quartalschrift 1893-iki évfolyamában 108. l. Sőt még 1380. ápril. 19-ike körül is indult Kelemen pápa részéről egy követ Magyarországra. Valois, La France etc. I. köt. 273. l.

⁴ U. ott. Még később, Lajos halála után, midőn felmerült a terv Mária magyar királynőt Lajos herczeggel, VI. Károly

testvérével összeházasítani, VII. Kelemen újra reményt táplált Magyarországot a maga pártjára hódíthatni. Az e házassági ügyben Magyarországra küldött követek előbb Avignonba mentek, hol 1385 augusztus havában tartózkodtak. VII. Kelemen különben 1386 ápril. 8-ika körül egy követet küld Budára, valamint 1387. október 7-ike körül ismét egyet, az utóbbi Thomas de Bordelles pápai ajtónálló volt, ki Szlavoniába és Magyarország némely részeibe küldetett. U. ott. II. 310. Megjegyzendő, hogy 1381. márczius havában egy német-magyar követség járt Párisban az egyházszakadás ügyében.

E számítás azonban nem vált be. A körülmények másképp alakultak, és Lajos király VI. Orbán pártjára állott, ki Magyarország csatlakozását nem hagyta figyelmen kívül, és mintegy elismerése gyanánt az ország egyháznagyjai közül többet az

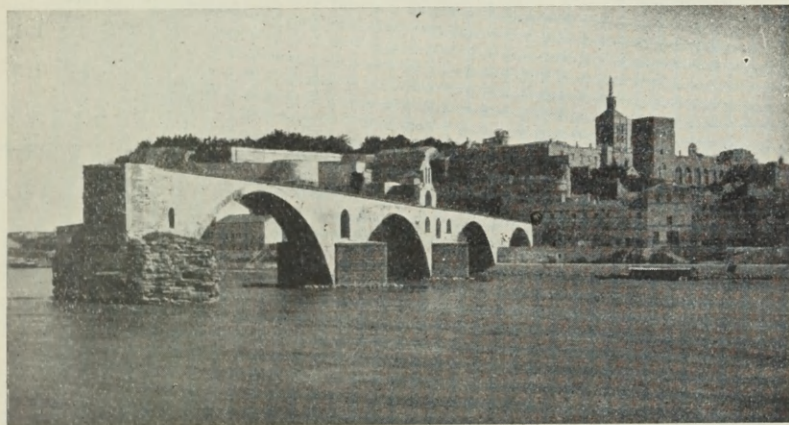
9. GÜNYKÉP VI. ORBÁN RÓL.

egyházi rangfokozat legmagasabbjával, a bibornoki kalappal tüntette ki.

A bibornoki testület tagjainak szaporítása VI. Orbánnak mindjárt választásától kezdve szándékában volt. Még 1378 szept.

tember 18-ikán a fondii választást megelőzőleg tartotta meg az első bibornoki kinevezéseket Valószínűleg 29 bibornokot nevezett ki ekkor, biztosan csak 28-ról van tudomásunk. Az ekkor kinevezettek sorában Magyarország is képviselve volt. Az esztergomi érsek, Demeter nyerte el ekkor a bibornoki kalapot, s titulus gyanánt a négy koronás szent vértanuról (Sancti Quatuor Coronati) templom jelöltetett ki részére.¹

Az egyházszakadás történetének egyik főforrása Nieheimi Detre szerint az 1378-iki bibornoki creatio alkalmából Alsáni

10. AVIGNON.

Bálint pécsi püspök nyerte volna el a magyar főpapok közül a bibornoki kalapot. Ez azonban tévedésen alapul, mert a pécsi püspököknek valójában még néhány évig várnia kellett, a míg a kardinálsi méltóságot elnyerte.

A küzdelem a két pápa között olasz földön, az olasz királyság területén folyt le. Johanna nápolyi királynő, Orbán által mélyen megsértve, VII. Kelemen pártjára állott. A két pápa seregei 1379 szeptember 29-ikén Marinónál, Róma mellett ütköztek meg egymással. A győzelem Orbán pápáé volt, ki ez által az Angyalvár és a Vatikán birtokába

¹ Souchon, i. m. i. k. 23. l. Eubel i. h. 23. l.

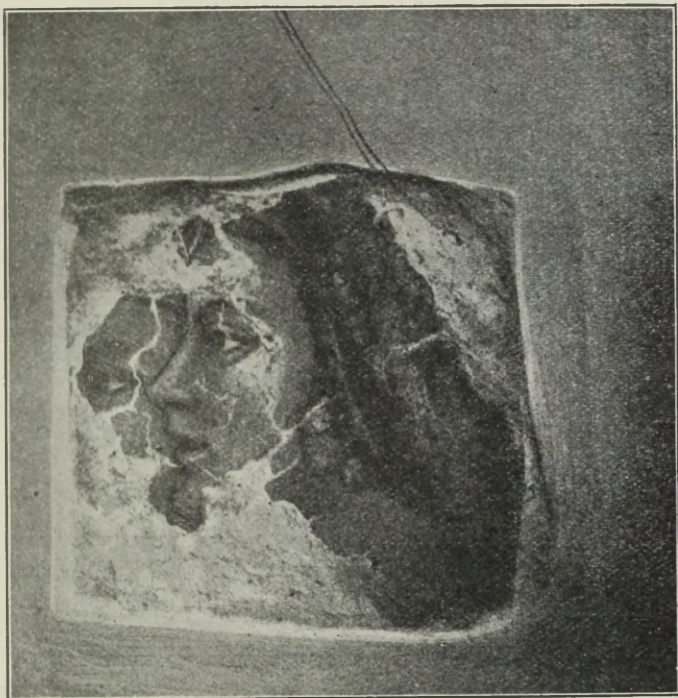
jutott. Kelemen attól tartva, hogy Orbán csapatai győzelmeiket kihasználva, délfelé vonulnak, előbb Sperlongába, majd Nápolyba menekült, s midőn ott ellene lázadás ütött ki, hajóra szállott és Marseillen át 1379 június 20-ikán vonult be Avignonba.

Orbán pápa egyedül maradt az olasz harctéren. 1380 április 21-ikén Johannát trónvesztettnek nyilvánította s az ítélet végrehajtását Durazzói Károlyra, Nagy-Lajos magyar király unokaöccsére bízta, neki adományozva a nápolyi királyságot. Lajos a pápával szemben elfoglalt állásához képest a pápa ügyét fegyverrel is kész volt támogatni s Durazzói Károlynak kellő sereget bocsátott rendelkezésére olaszországi útjára. Károly seregével 1380 novemberében érkezett Rómába, hol közel egy évig időzött. 1381 június 1-én fogadta a pápa kezéből a szicíliai királyságot mint hűbért, következő nap a királyi koronát. Ennek fejében Orbán unokaöccsének, Prignano Ferencznek bizonyos területeket engedett át a nápolyi királyságban s még jelentékenyebb adományokat helyezett neki ügye sikerének esetére kilátásba.

Durazzói Károly ellenében Johanna nápolyi királynő is fegyverkezni kezdett. Franciaországban keresett és talált támaszt. Miután magának fiutóda nem volt, Lajos anjoui herceget fogadta örökbe, kit viszont VII. Kelemen pápa erősített meg a nápolyi királyság birtokában s koronázott királylyá. Lajos hosszas készülődés után 1382-ben indult el olaszországi útjára. Durazzói Károly ezalatt nem vesztegelt tétlen. Rövid időre koronázása után a nápolyi királyság területére vonult, Johanna férjét, Ottó braunschweigi herceget 1381 június 28-ikán San Germanonál megverte s Nápolyt ostrom alá vette. A felmentésre siető Ottót elfogta, mire augusztus 25-ikén Johanna feladta a várat. Károly őt Muro várába vitette, hol 1382 május 22-ikén megfojtatott.

A VII. Kelemen érdekében Anjou Lajos vezetése alatt megindított francia vállalat nagyobb eredménnyel nem járt. Jóllehet a francia hadsereg számra nézve nagyobb volt Károly

seregénél, az utóbbi hadászati tudományán megtört annak minden mozdulata. Lajos egymásután vereséget, szenvedett és leszoríttatva a nápolyi királyság déli tartományaiba, hosszabb ideig mozdulni is alig tudott. Seregét a kiütött dögvész is tizedelte, azonkívül a sereg soraiban az elégtelenség jelei is mutatkoztak. 1384 szeptember 20-ikán Bariban bekövetkezett halála megadta

II. JOHANNA NÁPOLYI KIRÁLYNŐ.

a vállalatnak az utolsó dőfést; a napolyi királyság Kelemenre nézve teljesen elveszett.

Egyedül Orbán pápa nem volt megelégedve az események lefolyásával. Azt remélte, hogy Károly sokkal hamarabb fog Lajossal végezni. Elégedetlenségét növelte még a Károlylyal való folytonos surlódás is. Károly mit sem akart arról tudni, hogy Prignano Ferenczet, mint a pápa követelte, a nápolyi

királyságban egész nagy országrészek felett tegye úrrá. Orbán pápa ezért 1383 nyarán azzal az elhatározással lepte meg környezetét, hogy személyesen leutazik Nápolyba, s ebbeli tervét környezetének minden ellenkezése daczára végrehajtotta. Aversában találkozott Durazzói Károlylyal, ki a pápát tiszteletteljesen fogadta ugyan, de ennek daczára mint fogolylyal bánt vele és Nápolyban őrizet alá vette. A bibornokok közbenjárására Orbán kiszabadult fogságából, mire elhagyva Nápolyt, Nocerába ment. Beavatkozásai a királyság belügyeibe alkalmat adtak Károly királynak arra, hogy a pápa ellen fegyverrel kezében föllépjen, s őt Nocerában ostrom alá vette. Orbán, kit környezete majdnem egészen elhagyott, kénytelen volt a királynak engedményeket tenni. A feszült viszony azonban közte és Károly között továbbra is megmaradt, s Anjou Lajos halála, az 1385-iki összeesküvés a pápa ellen, melybe a király is bele volt keverve, csak növelték e feszültséget. Az összeesküvés ugyan meghiusult, az abban kompromitált kardinálisokat Orbán elfogatta, de most újból Károly királylyal tört ki a harc. A pápa Károlyt az összeesküvésben való részessége miatt maga elé idézte, mire Károly haddal vonult újból a pápa ellen és Nocerát másodszor is megtámadta. A pápát szorult helyzetéből Anjou Lajos seregének romjai, melyeket magának megnyerni sikerült, mentették ki. Orbán Genuába ment, magával vive a fogoly bibornokokat, kiknek ettől kezdve, Aston Ádám kivételével, nyomuk vész.¹

Nocera-i tartózkodása alatt 1384 december havában tartotta Orbán pápa a második bibornoki creatiót. Ez alkalommal emeltetett Alsáni Bálint a bibornoki méltóságra. Valószínűleg december 17-ikén kapta meg a bibornoki kalapot, a presbiter bibornokok sorában, mint távollévő. A következő év január havában nyeri el a címül szolgáló templomot és pedig a Szent-Szabina-egyház jelöltetett ki részére, melynek előbbi bibornoka Amelia

¹ L. ez eseményekről bővebben e sorok írójának munkáját : A nyugati nagy egyházszakadás VI. Orbán haláláig. Budapest, 1896.

A RÓMAI SZENT-SZABINA-TEMPLOM.

János 1385 január vége felé Orbán pápa által méltóságától megfosztatott s 1386 december havában Genuában kivégeztetett.¹

Az ekorbeli szokás szerint Alsáni Bálint pécsi püspöksége bibornoki kinevezésével megszűnt, s neki tulajdonképen hazát kellett volna cserélnie. Azonban ez nem történt meg. VI. Orbán pápa Alsáni Bálintot ép úgy meghagyta Magyarországon, mint Demeter esztergomi bibornokot. Alsáni Bálintot fölmentette a

12. A RÓMAI SZENT-SZABINA-TEMPLOM BELSEJE.

kúriánál való tartózkodás kötelezettsége alól és megengedte, hogy a pécsi püspökséget, mint annak kormányzója magának megtarthassa, mely minőségében haláláig meg is maradt.

Habár ilyformán Alsáni Bálint a pápa kegye folytán püspökségét tovább kormányozhatta, s a Rómába való költözés kötelezettsége alól fölmentetett, megmaradt az a másik kötelezettsége,

¹ L. Eubel és Souchon id. munkáját. V. ö. Karácsonyi, Magyarország és a nyugati nagy egyházszakadás 18. l.

hogy mint újonan kinevezett bibornok, magát a pápánál bemutassa és annak kezeiből a bibornoki kalapot átvegye. E kötelezettségének Alsáni Bálint azonban most még nem tett eleget. Nem tudjuk, hogy mi okból, de a pápai udvarban nem jelent meg. VI. Orbán pápa halála után utódai, IX. Bonifác, VII. Incze is hiába várták a pécsi püspököt, hogy az apostolok utódjánál személyesen bemutatkozzék. Csakis XII. Gergely pápa alatt jelent meg Bálint bibornok a pápai udvarban, akkor sem tisztán azért, hogy a bibornoki kalapot átvegye, hanem, mint látni fogjuk, Zsigmond királynak képében.

III.

Magyarország a nyugati nagy egyházszakadás kitörtekor a római pápa pártjára állott, s e pártfoglalásához mindvégig hű maradt. Hazánknak a szentszékhez való viszonyáról e korból bő adatok nem állanak rendelkezésünkre, nem főleg a XIV. századból, és csakis Zsigmond idejében csörgedezik bővebben a forrás, melyből Magyarország e viszonyára nézve meríthetünk. A magyar egyházi beleletre vonatkozó adatok közül is igen kevés vonatkozik a pécsi püspökségnek Bálint bibornok korabeli történetére.

Még XI. Gergely pápa idejéből birunk egyes okleveleket, melyek a pécsi püspök, illetve a püspökség részére adattak ki általa. Alig két évvel püspöki kinevezése után, Bálint püspök panasszal járult püspöksége jogai védelmében XI. Gergely pápa elé. Az ügy előzményeire vonatkozó iratokat nem birjuk, reánk csak az az oklevél maradt, melylyel Gergely pápa 1376 január 16-ikán a panasz ügyében a vizsgálatot elrendeli.

A püspök panaszának az volt a tárgya, hogy a püspökség jövedelmét képező különféle javadalmak, úgymint várak, városok és egyéb ingatlanok és ingóságok, adók, jövedelmek stb., az idők folyamán egyházi és világi személyek, érsekek, püspökök, főurak s mások által jogtalanul elidegenítették, illetve az azo-

kat elidegeníteni szándékozók a törvényes hatalomtól támogatásban részesülnek, a mi neki, püspöki jövedelmének csontkításával, érzékeny kárt okoz. Jogorvoslat végett a szentszékhez fordulván, a pápa nem késett a püspök jogainak megvédésére közbelépni. A mondott napon kelt Gergely pápa rendelete¹ az esztergomi érsekhez, a veszprémi püspökhöz és a cikádori apáthoz. E rendeletben röviden ismertetve az ügy mibenlétét, utasítja a nevezetteket, hogy a püspök jogainak megvédésére mindent kövessenek el, s főleg ügyeljenek arra, hogy senki által annak jogai ne csorbíttassanak, s anyagi érdekei kárt ne szenvedjenek.² Meghagyja nekik egyúttal azt is, hogy szükség ese-

13. XI. GERGELY ÓLOMPECSÉTJE.

tén egyes felmerülő esetekben vizsgálatot indíthatnak meg, s akár együttesen, akár külön jár hassanak el, sőt felhatalmazást ad arra is, hogy egyikük a másik által megindított eljárást szükség esetén be is fejezhesse. Hogy mi történt e pápai rendelet kibocsátása után, arról, sajnos, nincs tudomásunk. Forrásaink hallgatnak arról, vajjon történtek-e intézkedések a püspökség jogainak megvédésére. Abból azonban, hogy a következő időben nem maradt semmi nyom reánk Bálint püspök újabb ez irányú panaszai felől, méltán következtethetjük, hogy az ügy

¹ Békefi, A cikádori apátság 76-ik lapján hibásan XI. Benedeket mond, XI. Gergely helyett.

² Az oklevél Kollernél, III. k. 182/184. . Fejér, IX/5. 596/598. II.

oly megoldást nyert, mely a püspökség jogait és érdekeit egyaránt kielégítette és megoltalmazta.

Kitűnik ez ügyből, hogy Alsáni Bálint éber és körültekintő figyelemmel őrködött püspökségének jogai fölött. Azonban nemcsak a püspökség világi javaira terjeszté ki figyelmét. Kiterjedt az a lelki ügyekre épügy, mint a világiakra.

Egyházi jogi felfogás szerint egyházi méltóságok és javadalmak elnyerésére az úgynevezett «defectus nativitatis» akadályt képez, és az ebben szenvedő csak akkor nyerheti el az állást vagy javadalmat, ha az alól az illetékes egyházi tényezők fölmentést adnak. Úgy látszik, hogy a pécsi egyházmegyében ily eset nem tartozott a ritkaságok közé, s Alsáni Bálint maga folyamodott a pápához, hogy neki ily esetekben a fölmentésre jogot adjon. Gergely pápa hajlott is erre a kérésre és ugyancsak 1376 január 16-ikán Bálint püspöknek a kért fölhatalmazást megadta.¹

A lelkiek terén nemcsak ebben az ügyben fordult Alsáni Bálint a szentszékhez. Az egyházmegyéjében fekvő, s örökös tulajdonát képező Alsánban Szent-Ferencz hitvalló tiszteletére nagy költséggel templomot kezdett építeni, s hogy annak látogatottságot biztosítson s a templom építésének befejezésére a hívek áldozatkészségét igénybe vehesse, a pápához fordult búcsú engedélyezése vegett. És Gergely pápa a püspök ebbeli kérését szívesen teljesítette, s 1376 január 16-ikán kelt bullájában a nevezett templom részére 10 évi időtartamra 100 napi búcsút engedélyez.² Bizonyos, hogy ez Bálint püspöknek, az alapítónak kérelmére történt, s valószínű, hogy Gergely pápának ugyanez nap s a tatárok által elpusztított a pécsi egyházmegyében fekvő s kökényi templom részére ugyancsak 100 napi

¹ Koller, id. h. 173/174. ll.

² U. ott, 175/176. ll. XI. Gergely pápa regestáiban már 1375-ben van nyoma ennek. A vatikáni levéltárban a Garampi-féle czédulák szerint 1375-re ily följegyzés található: Indulgentia ad fabr. ecclesiae,

quam Valent. ep. Quinqueecl. aedificari facit in loco de Alsan. A Garampi-féle czédulák szerint Greg. xi. bull. div. vi. t. 3. p. 543^t. u. o. 550 iam constructae. Dr. Lukchich József úr szíves közlése.

búcsút engedélyező bullája szintén Bálint püspök közbenjárására adatott ki.¹ Tőle magától a későbbi évekből két oklevelet említünk, melyek búcsú adásáról szólnak. Az egyikkel 1386 október 4-ikén a pálosrend strezai, Mindszentekről címzett templomának egy évi és 80 napi búcsút engedélyez és pedig a templom építőjének Bessenyoí Jánosnak kérelmére. Ebbeli rendelkezését ugyanaz év november 4-ikén Miklós nándorfejérvári és november 28-ikán János győri püspökök is megerősítik.² Ezt megelőzőleg 1386 június 5-ikén a boldogságos Szűz tiszteletére épített veszprémvölgyi monostornak ad 140 napi búcsút.³

Személyes pártfogásban is fölemelte szavát Bálint püspök. Gergely pápa korából egy ily adatunk van, a pápának 1376 január 19-iki levele, melylyel Miklós fiának Imre reguni főesperesnek Bálint püspök közbenjárására bármely megüresedett vagy megüresedendő javadalom elnyerésére, akár személyesen, akár megbízott által, jogot rezervál.⁴ Hogy ez a püspök ajánlatára történt, azt maga a pápai oklevél mondja, megjegyezvén, hogy Imre főesperes a püspököknek «szeretett» tanácsosa.

Ugyanakkor, a midőn Alsáni Bálint a pécsi püspökség jogainak megvédésére emelte föl szavát, a pécsi káptalanban is föltámadt a vágy kiváltságainak megerősítése után. A káptalan is a pápához fordult a megerősítés végett. Nem lehetetlen, hogy Bálint püspök maga is közbenjárt káptalana érdekében a pápánál; erre látszik mutatni az a körülmény, hogy a pápai megerősítő oklevél ugyanaz nap kelt, a mikor a többi fent elősorolt s Bálint püspököket illető pápai iratok. E megerősítő levélben Gergely pápa a pécsi káptalannak összes egyházi és világi kiváltságait és szabadalmait, a neki adományozott búcsúkat stb. bárkitől, akár a pápától, akár világiaktól nyerte azokat, ünnepélyesen megerősíti.⁵

¹ U. ott, 177/178. ll.

² Orsz. ltár, DL. 34650.

³ U. o. DL. 7210. 1375-ben XI. Gergely pápa a pécsi és a veszprémi püspököknek meghagyja «ut iuramentum fidelitatis recipiant a Zgrabense, olim Transilvanense

episcopo.» Dr. Lukcsics József úr szives közlése a vatikáni levéltárból a Garampi-féle jegyzetekből.

⁴ U. ott, 185/186. ll.

⁵ U. ott, 174. l.

Püspökségének első éveiből ezek a reánk maradt adatok, melyek Bálint püspök viszonyát a szentszékhez és egyházi téren kifejtett szereplését megvilágítják. Az egyházszakadás bekövetkezte után, 1382-ből való az első nagyobb jelentőségű dolgot

tárgyaló oklevél, mely egy az esztergomi érsek és a pécsi püspök közt fölmerült peres ügyet intéz el.

VI. Orbán pápának 1382 június 8-ikán kelt bullája őrizte meg részünkre e peres ügy ismeretét, a nélkül azonban, hogy az ügy további lefolyásáról tudósítást adna. Az eset maga a következő volt.

Demeter esztergomi érsek 1382-re zsinatot hívott össze. Ezen a zsinaton az esztergomi érsekséghez tartozó papságnak, tehát a pécsi egyházmegyeinek is meg kellett volna jelennie, mert mint Demeter érsek panaszában előadta, úgy az alapítás alkalmából kimondatott, mint pedig a régi szokás alapján változatlanul fennállott, hogy az ország

egyházai és papsága az esztergomi érseknek alá vannak rendelve, azonkívül az esztergomi egyházmegyei papokkal együtt adózásra, hozzájárulásra is voltak kötelezve. Ez a kötelezettség a pécsi egyházmegyére is fennáll, mondja Demeter bíborornok panaszában. Ámde Bálint püspök ezzel ellenkező állást foglalt

14. DEMETER ESZTERGOMI ÉRSEK PECSÉTJE.

el és egyházmegyéje papságának határozottan megtiltá, hogy a Demeter által hirdetett zsinaton résztvegyen. Hivatkozott e tilalom kiadásakor a kiváltságokra, melyeket állítólag a szentszék adott volna a pécsi püspöknek, az oklevél előmutatását azonban megtagadta. Demeter bíbornokérsek jogorvoslatot kérészt a kúriánál, mely a bácsi prépostot 1382 június 8-ikán oda utasította, hogy ez ügyben indítsa meg a vizsgálatot, s a Demeter bíbornok panaszában előadottakra nézve a tanúkihallgatást eszközölje s a mennyiben a panasz jogosúlt, gondoskodjék arról, hogy a régi szokás továbbra is fenntartassék. Együttal félhatalmazást ad neki arra is, hogy azokat, kik bármely okból tanúvallo mást tenni nem akarnak, ennek letevésére egyházi cenzurákkal is kényszeríthesse. Hogy miként végződött ez az ügy, arra nézve további adataink nincsenek.¹

IX. Bonifác pápa idejétől kezdve Alsáni Bálint nevével mind sűrűbben találkozunk a pápai oklevelekben. Nagyrészt csekélyebb jelentőségű alkalmakkor tétetik említés róla, így javadalmak adományozásánál, melyeknél közbenjáróul szerepel. Ezek mellett azonban komolyabb, nagyobb jelentőségű ügyekben is rátalálunk Bálint bíbornok szereplésének nyomaira.

VI. Orbán pápa idejében a szentszék Petrus de Pisis törvén tudort, a kuria ügyvédjét küldte Magyarországba, a pécsi egyházmegyébe, bizonyos ügyeknek elintézése végett. Az ily fajta küldéseknél a tartózkodásának költségeit, szokás szérint az illető terület, egyházmegye papsága viselte, akár birt mentességgel, akár nem, bizonyos arány szérint kivetve. Így történt most is. Bálint bíbornok a költségeket egyházmegyéje papsága közt felosztotta és meghagyta a fenhatósága alá tartozó szekszárdi kolostor apátjának, hogy a reá eső hányadot bizonyos záros határidő alatt, fizesse meg. E meghagyást a püspök megbízásából Miklós pécsi olvasó kanonok, mint ez alkalomra külön felhatalmazott, adta ki. Miklós szekszárdi apát a meghagyásnak eleget nem tett, a

¹ Koller, id. h. 189 190. ll. Fejér, id. h. ix 5. k. 596, 598. ll.

fizetést megtagadta. Ennek az volt az első következménye, hogy Bálintpüspök és papsága kénytelen volt a szekszárdi apátra eső részt is megfizetni. Miklós olvasó kanonok, a szekszárdi apáttal szemközt kénytelen volt erősebb eszközökkel nyúlni, miután itt világos engedetlenség forgott fenn az egyházfővel szemben. Ezért Miklós apátot és az ügyben részes többi személyt is egyházi átok alá vetette. Csakhogy ennek nem volt semmi eredménye. Miklós apát és társai az ellenük kimondott egyházi átkot föl sem vették, makacs ellenállásukban továbbra is megmaradtak, s nem igen igyekeztek az egyházzal ismét kibékülni. Bálint püspök erre a pápához fordult, s előadva, miszerint ő még mindig nem kapta meg azt az összeget, a mit érette kifizetett, kérte a szentszéket, hogy neki elégtételt szolgáltatasson, jogorvoslásról gondoskodjék. Az 1391. január 9-ikén kiadott pápai oklevél ismerteti ez ügyet, a melyben a pápa János győri püspököt delegálta, meghagyva neki, hogy az ügyet vizsgálja meg, s felhatalmazva őt, hogy a Miklós kanonok által hozott ítéletet, a mennyiben jónak látja, még súlyosbíthatja is, a rendelkezéseinek ellenszegülőket pedig egyházi büntetéssel sújthatja, mely ellen fölbezésnek helye nincs. Felhatalmazást ad továbbá a győri püspöknek arra is, hogy szükség esetén a világi karhatalmat igénybe vehesse.¹ Hogy miképen végződött ez ügy, azt nem tudjuk; Miklós szekszárdi apátot 1396-ig találjuk az apátok sorában.²

Bálint püspök különben is mindig éber figyelemmel és körültekintéssel igyekezett jogait megvédeni. 1403 körül a pálosok gyulai kolostorával keveredett pörbe, melyben hasonlóképpen nem tudván igazához jutni, ismét a szentszékhez fordult jogorvoslatért.

Az összetűzés tárgya elbirtokolási kérdés volt. A gyulai apát ugyanis Dörgicse — melyet a kolostorbeliek Szentagának neveznek — helység közelében, melynek birtoka a püspök és a kolostor között vitás volt, egy utat, melyet a város lakosai, többek között a plébániába menet is használtak, már régebb

¹ Monumenta Vaticana. IX. Bonifác pápa bullái, I. k. 128 129. II.

² Fraknoi, A szekszárdi apátság története, 56. l.

időtől fogva elfoglalt, azt a közlekedés elől két széles és mély árokkal elzárta, azonkívül czölöpökkel és más építményekkel akadályozta az azon való közlekedést. Ezzel be nem érve, ugyancsak nevezett helység közelében még egy másik utat is, melyen a nevezett község lakosai gabonájukat, fájukat szállítani szokták, szóval a mely szintén egyik főközlekedési útnak szolgált, szintén hasonló módon elzárattott, azonkívül a község határában fekvő, a püspökség tulajdonát képező kaszálót tényleg elfoglalta. Az apát vikáriusa, Ferencz, a kolostor perjele, István, és a kolostor tagjai nyílt hatalmaskodást is követtek el, a mennyiben 1400 július havában az említett birtokon lakó Máté nevű zsellért minden igaz ok nélkül megtámadva, botjaikkal véresre verték. Ezt követte egy másik hatalmaskodási eset, a mikor ugyanis szintén a püspökségnek nevezett helységbeli jobbágysai közül többeknek disznait és borjait kutyáik által széttépették, s ily módon 60 arany forintnyi kárt okoztak nekik s közvetve a bíbornoknak.¹

E panaszra a kúria meg is tette a maga részéről a szükséges intézkedéseket és Nicolaus Vordis pápai káplánnak és auditornak meghagyta, hogy az ügyet vizsgálja meg, s annak eredményéhez képest «in curia», azaz Rómában hozzon ítéletet. Később azonban a szentszék ebbeli rendelkezését megváltoztatta és 1403 június 5-ikén kelt oklevelében másképp intézkedik. A vádlottak, az apát vikáriusa, a perjel és a szerzetesek ugyanis felszólaltak e határozat ellen, mondván, hogy ők szegénységük-nél fogva nem képesek a kúriánál ez ügyet elintézni, ott nem jelenhetnek meg, s ezért folyamodtak az iránt, hogy a pör hazai földön döntsék el. A pápa méltányolta e kérést, és tekintettel arra is, hogy e pör hazai földön inkább folytatható Acciaioli Angelo bíbornok pápai legátusnak meghagyja, hogy ebben az ügyben, idézze meg az érdekelt feleket, s a vizsgálat eredményéhez képest tegyen köztük igazságot.²

¹ Monumenta Vaticana Series I. Tom. IV. Bullae Bonifacii, II. k. 569. l.

² U. ott.

A PECSI SZÉKESEGYHÁZ BELSEJE.

Rajzolta Baransky Emil László.

A vizzályba a pécsváradi kolostor apátja, Imre, a magyarországi benczések feje is beleszólt és fáradozásainak sikerült az ügyet, talán még a legátus fellépése előtt, békés úton egyezség által elintézni. Hogy miképen történt az egyezség, nem tudjuk. Bálint bíbornoknak erre vonatkozó, 1404 január 5-ikén Pécsváradon kelt oklevele csak annyit mond, hogy a nevezett apát közbenjárására a gyulai kolostor ellen Dörgicse ügyében folytatott pört békés egyezmény útján megszünteti, e pörben kibocsátott összes okleveleit érvényteleneknek nyilvánítja és visszaveszi, a kolostort pedig az összes következmények alól fölmenti.¹ A gyulai kolostor, úgy látszik, nem érte be ezzel az oklevéllel, hanem azt nagyobb biztonság okáért a kuriánál is bemutatta, kérve a pápát, hogy az egyezséget a maga részéről is erősítse meg. Bonifác pápa ennek a kérésnek eleget is tett; 1404 február 27-ikén Rómában kelt bullájában megerősítette a kolostor kértére a kötött egyezséget, átírva egyúttal az egyezményt tartalmazó oklevelet is.²

IV.

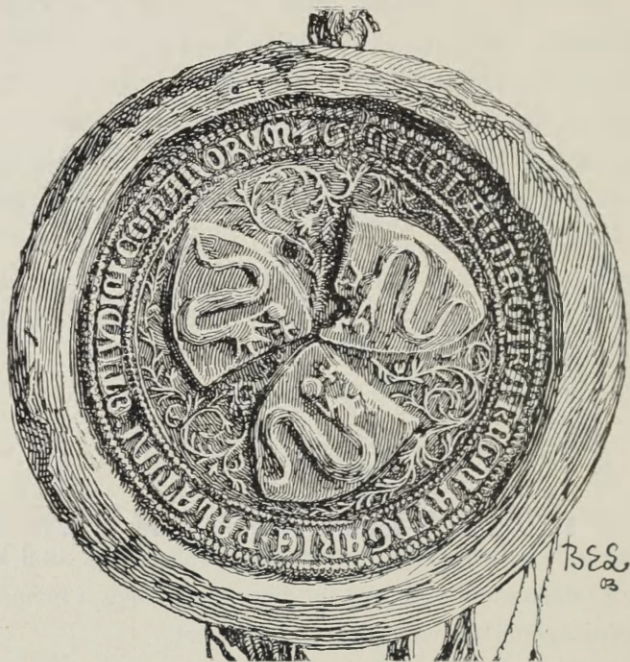
De Alsáni Bálintot nemcsak mint panaszt és vádlottat látjuk az oklevelekben szerepelni, hanem mint a szentszék által kiküldött bíróval is találkozunk vele egy ügyben, mely főleg a benne szereplők egyéniségénél fogva érdemel figyelmet.

Zudar János, székesfejérvári prépost, ugyanis — a mint ezt Bonifác pápának 1391 január 9-ikén kelt levelében olvassuk — előadta a pápánál, hogy őt, midőn egy ízben Székesfejévről néhai Erzsébet királyné udvarába ment volna, hogy a királynénál némely ügyeit elintézzé, útközben megtámadták és kirabolták. Támadói Garai Miklós nádor vezetése alatt Neunai Treutel János fia Miklós, Kónya fia Frank és Kis Demeter voltak több más társukkal együtt. A kár, a mit szenvedett, elég tetemes

¹ U. ott, 595. l.

² U. ott.

volt, mert nemcsak pénzét rabolták el, hanem elvettek tőle kilencz lovat, melyek értéke 500 aranyat tesz ki, továbbá a kocsit, a melyen ép utazott, arany és ezüst edényeket és egyéb drágaságokat és más ingó tárgyakat, melyeket ő állása díszének emelése czéljából vitt magával, s a melyek értéke az 1000 aranyat meghaladta. Ezzel azonban a támadók nem érték be, hanem a prépostot foglyul ejtve magukkal hurczolták, s a míg így egy-

16. GARAI MIKLÓS PECSÉTJE.

részt erőszakot követtek el a prépost ellen, másrészt országos botránynak lőnek okozói. A prépost támadói ellen megtette a kellő lépéseket, s pört indított ellenük; egyúttal pedig a pápához fordult a rajta elkövetett sérelem megtorlása végett, kérve, hogy bizzon meg valakit, ki ez ügyben neki elégtételt szolgáltasson. Bonifác fent idézett oklevelében Alsáni Bálintot bízta meg a vizsgálattal, meghagyva neki, hogy hallgassa ki a feleket és tanúkat, s ha a panaszban foglaltak, a prépost megtámadása,

az ellene alkalmazott erőszak és a rablás tényleg megtörtént, akkor vesse a vétkeket egyházi átok alá. Kimondja egyúttal, hogy a vétkesek mindaddig egyházi átok alatt maradnak, míg kellő elégtételt nem adnak, mire nézve a szentszéknél tartoznak magukat Bálint bíbornok által kiállítandó bizonyítvány által igazolni. A többi, a prépost és ellenesei között egyéb, az oklevélben nem részletezett peres ügyek is forogtak fent; ezekre nézve a pápa a bíbornoknak szabad kezet adott, hogy saját belátása szerint intézkedjék, kimondva, hogy fölebbezésnek ez alkalommal nincsen helye.¹

Nincs tudomásunk arról, hogy miképen folyt le az ügy, de maga e pápai bulla érdekes világot vet az akkori idők jogi viszonyaira, a mikor a nádor — közfelfogás szerint a király után a törvények első őre — maga vetemedik egy egyházi főméltóság ellen, ily erőszakos eljárásra. Az erkölcsök nyersségét ez az eset eléggé megvilágítja, de mutatja azt is, hogy Bálint bíbornok tekintélyes állást foglalt el a korabeli magyarországi főpapok között, kik közül a pápa őt bízta meg az ügy elintézésével.

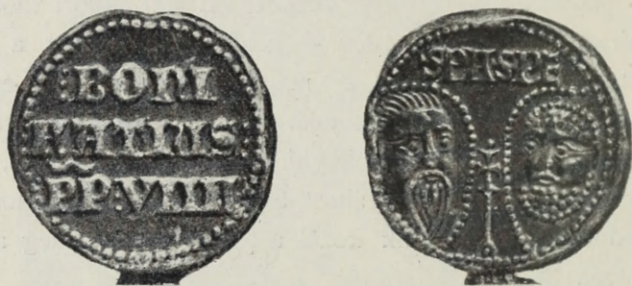
Egyházi állásából kifolyólag a bíbornok nem egyszer gyakorolt bírói tisztet egyházi személyek fölött. Bonifác pápa bullái több ily működésének emlékét őrizték meg részünkre. Az első ilyenemű esetről 1393-ból van tudomásunk. Tamás kanonok, a császári káptalan kincstárnoka,² bizonyos Wulscó fiát, Pétert, ki világi személy volt, megölte. Az egyházi törvények értelmében kanonokságától megfosztatott, s a pápa egy Miklós nevű papra rendelte azt átruházni. A zágrábi püspök illetve helyettese a szentszéktől nyert megbízás ellenére vonakodtak eleget tenni a pápa parancsának. Erre Alsáni bíbornok bízott meg az ítélet végrehajtásával, de, úgy látszik, ő sem járhatott el ez ügyben, mert az 1393 október 27-iki bulla szerint a pápa az ügy elintézését

¹ U. ott, I. k. 127. l.

² Az oklevélben Thomas Brinnenai áll, az utóbbi név valószínűleg elrontott. U. ott, 228/229. ll.

Miklós választott potenzai püspökre bízta.¹ Egy másik ily ügy volt Prágai János (Johannes de Praga) ügye, kit Bálint bíbornok több rendbeli vétsége miatt megfosztott pécsi kanonokságától. Hogy mik voltak az indító okok erre, azt az oklevél nem mondja meg; az általa bírt kanonokság későbbi sorsáról annyit tudunk, hogy előbb Benedek Balázs fia, pécsi egyházmegyei pap bírta, majd a pápa azt 1396 július 26-ikán Györgynek, Pál fiának, a pécsi káptalan örkanonokjának adományozta.²

IX. Bonifác pápa uralkodásának mindjárt első évében Bálint bíbornok azzal a kéréssel fordult a pápához, hatalmazza fel őt arra, hogy a pécsi káptalanban, vagy a vele összefüggő társ-

17. IX. BONIFÁCZ ÓLOMPECSÉTJE.

egyházakban kanonokságokat adományozhasson. E kérelemnek a pápa 1389 november 12-ikén kelt bullájában eleget tett. Felhatalmazta a püspököt, hogy a pécsi káptalanban, illetve a hozzá csatolt egyházakban két kanonokságról szabadon rendelkezhetik, kimondva azt, hogy egy kanonoki javadalmat csak egy személy nyerhet el. Az adományozható kanonoki javadalmak minőségére nézve a pápa különbséget nem tett, s e tekintetben Bálint bíbornok úgy a pécsi káptalanban, mint többiekben mindjárt a püspök után közvetlenül következő, illetve a rangsorban legelső méltóság felett rendelkezhetett. Felhatalmazást nyert arra is, hogy az illető személyeket, vagy azok megbízottait az illető

¹ U. ott. V. ő. ez ügyre még az 1399 június 20-iki pápai bullát. U. ott. II. k. 137. l.

² U. ott, 327. l.

javadalomba beigtathassa, s kimondatott, hogy az illető személyiségére nézve akadályul nem tekinthető, ha mindjárt több más javadalommal is bír. Az erre vonatkozó rendelkezéseivel netalán ellenkező egyéb, akár püspöki, akár más oldalról eredő rendelkezéseket a bíbornoknak jogában állott érvényteleneknek nyilvánítani s a pápa különösen lelkére köti, hogy az általa kinevezett s javadalmaikba beigtatott személyeket esetleges támadások és zaklatások ellen tőle telhetőleg megvédelmezze.¹

A római kúria és Magyarország között az érintkezés a szakadás idejében is elég sűrű volt. A kúria hatalmi köre az egyházi ügyek terén ép a XIV. században vált a legnagyobb terjedelművé. Az egyházi élet összes szalai a pápák kezében futottak össze, kik az egyházi javak adományozását, betöltését is a maguk kezébe igyekeztek összpontosítani.

IX. Bonifác pápa idejéből a szentszék ily jogainak gyakorlásával hazánk területén sűrűn találkozunk. A szokást, hogy a püspökök maguk fordulnak a pápához ajánló leveleikkel valamelyik papjuk érdekében, Alsáni Bálint is követte és IX. Bonifác pápa uralkodásának első éveiben az ő neve fordul elő legtöbbször az ily természetű oklevelekben. Úgy látszik, hogy a hazai főpapok között az ő pártfogása volt a legbiztosabb a kúriánál. De ajánlásaiból látjuk azt is, hogy ő szíven viselte egyházmegyéje papságának érdekeit is, és e meleg érdeklődést nem vonta el a más egyházmegyékbe tartozó papoktól sem.

Alig hogy Bonifác pápa a pápai trónt elfoglalta, Bálint püspök már közbenjárt nála egyik rokona, unokatestvére János fia László, pécsi kanonok érdekében. 1389 november 9-ikén a pápa a pécsi prépostot utasítja, hogy Lászlót esztergomi kanonokság birtokába segítse, illetve tudatja a préposttal, hogy neki ilyet adományoz. Érdekes ez eset főleg azért, mert a pápai oklevélből értesülünk azokról a kellékekről, melyekkel egy ily javadalomra igényt tartónak rendelkezni kell. A pápa szigorú

¹ U. ott, 13/15. ll.

vizsgálatot rendel el, vajjon nevezett László jól tud-e olvasni, jól fogalmazni és énekelni és máskülönben is alkalmas-e erre a méltóságra. Hozzáteszi, hogy az esetre, ha László kanonok énekelni nem tudna, esküdjön meg a prépost kezeibe, hogy egy év lefolyása alatt meg fogja azt tanulni.¹ Az ő közbenjárására kap a pécsi egyházmegyei papok közül Benedek fia Jakab pécsi egyházmegyei javadalmat 1389 november 12-én, melynek jövedelme, ha lelki pásztorsággal van összekötve, 25, ha a nélkül, 18 ezüst márkánál több nem lehetett.² Márk fia András a pécsi egyházban nyert javadalmat.³

De az érintkezés a szentszék és a pécsi egyházmegye papjai között nem szorítkozott pusztán javadalmak betöltésére. A magasabb egyházi méltóságokat Bonifác pápa nem egyszer vette igénybe, látta el őket megbízásokkal, melyek részben saját egyházmegyejükre, részben más püspökségük területére vonatkoztak. E megbízások azon rendszeres eljárásból folytak, melyet a xiv—xv. században a káptalani és egyéb javadalmak betöltésénél követtek. Egy ily javadalom elnyerése előtt az, kinek adományoztatott, vizsgálatnak volt kénytelen magát alávetni, vajjon megfelel-e a kánoni feltételeknek, csak ezután választhatott a javadalmakból, mely után a beiktatás következett. E teendők elvégzésére a szentszék egy, illetve több biztost küldött ki, kik vagy maguk vagy helyettesük által jártak el a reájok bízott ügyben. Ily biztosokul Bonifác pápa a pécsi egyházmegyebelieket sűrűn vette igénybe és pedig nemcsak a pécsi, hanem a többi egyházmegyékre vonatkozólag is. Mint ilyenek szerepelnek Bonifác pápa bulláiban a pécsi prépost, a pécsi kanonokok közül az örkanonok, az olvasó és éneklő kanonokok, továbbá a baranyai olvasókanonok, a baranyai főesperes, a pécsi egyház főesperese, a pécsi vikárius, Renden János pécsi kanonok, a pécsváradi, szenttrinitási, szekszárdi, ábrahámi, iváni, báthai és

¹ Mon. Vaticana. Bullae Bonif. 1. 3—5. l.

² U. o. 12. l.

³ U. o. 18.

18. A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZ KÜLSEJE.

a gotkói apátok, a valkói főesperes, az iregi és a pozsegi prépost, kik a legkülönbébb ügyekre kapnak a pápától megbízatást.¹

Az ügyek, melyek Alsáni Balint idejében a szentszéknél megfordultak s melyekben a pápa intézkedik, a legkülömbözőbbek, az egyházi élet minden változataiból, kezdve a kanonoki javadalmak adományozásától egész a gyóntató megválasztásáig. Változatos képét tárják ez oklevelek elénk az egyházmegye beléletének.

Az egyházi hierarchia egyik legmagasabb fokára, a püspöki méltóságra ebben az időben a pécsi egyházmegyéből is került egy férfiú. Pécsi Benedek, ágostonrendű szerzetest Bonifác pápa 1395 november 29-ikén a sydoni püspökségre nevezi ki.² János fia, György, pécsi kanonok pedig 1408 február 20-ikán ardsisi püspökké neveztetett ki.³

A káptalani javadalmak és kanonokságok adományozásánál a pécsi egyházmegye számos esettel van képviselve. És pedig úgy olyan esetekkel, melyekben pécsi egyházmegyei pap saját egyházabeli javadalmakat nyer el, mint pedig olyanokkal, midőn idegen egyházbeli kanonokságra neveztetik ki vagy midőn idegen papot ültetnek pécsi egyházmegyei javadalmakba, Nem sokára, hogy a pápai trónt elfoglalta, Rakodagi Jakab fiát László pécsi klerikust nevezi ki Bonifác pécsi kanonokká.⁴ Garázda Jánost 1389 december 6-ikán pécsi főesperessé nevezette ki.⁵ Tamási Ferencz fia Gergely, Pál fia Mihály, György fia János, György fia Pál, fia János, Miklós fia Tamás, Simon fia Pál pécsi kanonokságot nyernek; Csáki Balázs fia János gyüdi plébánossá és pécsi kanonokká neveztetett ki.⁶ János fiának Mártonnak a valkói, Tamás fiának Péternek az aszágyi főesperességet adományozta a pápa András, valkói főesperes csázmai prépost, Brumenus fia Tamás csázmai custos, utóbbi Zsigmond király közbenjárá-

¹ A nevek a Mon. Vaticana Bullae Bonifacii IX. két kötetéből vannak összeállítva.

² U. o. I. köt. 307. l.

³ U. o. II. köt. 410 s. kk. 1.

⁴ U. o. I. köt. 25. l.

⁵ U. o. I. köt. 51. l.

⁶ I. kötet 100., 237., 250., 327. l. II. köt. 178., 309., 426., 464. l.

sára pozsegai kanonok lett;¹ kinek javadalmazása nem is volt valami fényes, mert évi jövedelme nem haladhatta meg a 10 ezüst márkát. A pécsi egyházmegyének kötelékébe tartozók közül idegen egyházmegyékben a következők nyertek kanonoki javadalmat: János fia László, kiről már megemlékeztünk volt, esztergomi, Demeter fia László kalocsai, Domokos fia Demeter boszniai, Miklós fia Balázs fejérvári, János fia Miklós zágrábi Márton fia Miklós boszniai, Harsányi Miklós fia Antal bácsi, Zdenchi Gergely fia Demeter kalocsai kanonokságot kaptak. Ugyancsak az egyházmegyébe tartozó Pozsegai Benedek fia Bálint váradi kanonokká lesz 1392 márczius 26-án s ugyanazon év május 17-én más javadalomra kap adományt az esetre, ha kanonokság nem lenne üresedésben. Voychistii János fia Jakab pécsi klerikus zágrábi kanonokságra, Péter fia Mihály fejérvári, Zsibóti Péter fia Balázs bácsi, Tamás fia Péter boszniai, Bodrogi Mihály, a czikádori szt. Péter plébánia rektora, kalocsai kanonokságra neveztetett ki. János, Fábián fia pedig Zsigmond király közbenjárására vasvári préposttá neveztetett ki, mely állás 100 ezüst márkát jövedelmezett. István Balázs fia pedig a fejérvári Szent-László-oltár rektorságát nyerte el évi 100 arany forint jövedelemmel. Idegen egyházmegyebeli a pécsi egyházmegye területén több ízben nyert kanonoki javadalmat. Így Lőrincz fia Miklós, ki boszniai kanonokságból, Hohenfelsi Ottó, ki a regensburgi egyházmegyéből helyeztetett át pécsi kanonokságba. Gergely fia Demeter bácsi, János fia Miklós zágrábi kanonok volt, mielőtt pécsi kanonokságot nyert. Fábián fia Simon a zágrábi egyházmegyéből neveztetett ki a pozsegai Szent-Péter-egyház kanonokságára, Dubiczai Pál fia Pál ugyanazon egyházmegyéből lett pécsi kanonokká, Tamás fia Máté pécsi kanonok pedig a nyitrai egyházmegyének volt tagja.²

A szentszék az adományozási jogot plébániák, kápolnák és

¹ U. o. I. 158. II. 61., 105.

² U. o. I. kötet 3., 19., 21., 39., 91., 124., 126., 138., 192., 196., 215., 217., 278., 308. II. U. o. II. kötet 284., 330., 360., 473., 602. II.

egyéb javadalmak üresedése esetén sem hagyta érvényesítenél. Pál fia Sebestyén, a mohácsi Szűz-Máriáról nevezett plébániát, Szöllösi György a dabóczi plébániát, Hertelendi István fia Benedek, a hagymási plébániát, Ujfalvi Balázs fia István a pécsi várban levő Szűz-Mária-kápolna, Szent-István-oltárának rektorságát, Csöményi Pál fia Dénes az alsó-bácsai, Etei Domokos fia Péter az ethei, Imre fia Márton a szécsi, Gredistyei Pál fia István a bogdásai, Gergely fia Illés a sarnói plébániát kapta. Pécsi egyházmegyei javadalmakat nyertek Benedek fia Jakab, Márk fia András, Szilvester fia Szilvester, a két utóbbi pécsi kanonok, István fia János, Posagalbari Kelemen fia Lukács, Rudinai István fia János és Árpádi Pál fia András. Azok az esetek, melyekben pécsi egyházmegyei idegen javadalmat, vagy idegen egyházmegyei pécsi javadalmat nyert, aránylag ritkák voltak. Oka ennek valószínűleg abban rejlik, hogy az adományozott javadalmak nagyrésze lelkipásztorsággal lévén összekötve, nem mutatkozott célszerűnek, oda idegen egyházmegyei elveket ültetni. Mindamellett voltak ily esetek, így a pápa György fia János pécsi papnak veszprémi javadalmat, Bodola Jakab fia Mihálynak váradi javadalmat adományoz, a széplaki plébániát Imre fia Miklós esztergomi pap kapja, György fia Márk bácsi plébániát kap. E javadalmakra az adományozás a szokásnak megfelelőleg lelkipásztorkodással kapcsolatban vagy a nélkül történik. Ha az adományos a megtartott vizsgálat alapján a lelkipásztori működésre alkalmasnak találtatott, az előbbi, ha nem, az utóbbi osztályba tartozó javadalomra tarthatott igényt, minek megfelelőleg javadalmazása is változott.¹

Általánosságban a lelkipásztori működéssel kapcsolatos javadalmak évi jövedelme 25, az a nélküli javadalomé 18 ezüst márkánál nagyobb nem lehetett. Voltak azonban kivételek is, így a széplaki plébánia 32, az ethei 50, a bogdásai 20, a sarnói 100, a bácsi 20 a dabóczi 24, a hagymási 20 arany forint

¹ Ezek az esetek ugyanott I. kötet 12., 18., 37., 96., 239., 324. II. kötet 5., 46., 95., 288., 291., 303., 307., 308., 420., 430., 433., 434., 445., 447. II.

jövedelmet hajtott. A kanonoki jövedelmekre is birunk némi adatokkal. Garázda János pécsi kanonoksága 55, főesperessége 40 arany forintot jövedelmezett, János fia György a pécsi Mindenszentek-kápolnája rektorának jövedelme 50 arany forint volt, András valkói főesperes 100, Tamás Miklós fia 12 ezüst márkával rendelkezett.¹

Az itt felsorolt eseteken kívül apáti kinevezésekkel is találkozunk. Bonifác pápa 1402 augusztus 30-án a czikádori, 1403 május 4-én a bátai apátságoknak ad új apátot, az előbbire Tamást, a római Szent-Sebestyén egyház tagját, utóbbira Mórícz fiát Móríczot, a pécsváradi monostor tagját nevezve ki.² 1403 június 9-én pedig a pécsváradi konvent kiváltságait erősíti meg, átírva szent Istvánnak, Gézának és Károly királynak e tárgyú kiváltságleveleit.³ Pápai káplánságot Miklós szekszárdi apát kapott 1396 november 13-án.⁴

Javadalom fölcserélésére és javadalom elvételére egy-egy esetről van tudomásunk. 1393 január 1-én a pápa megengedi, hogy Orbán fia Domokos, a pécsi Szent-György-, és Márk fia Péter, a pozsegai Szent-Péter-egyház mesterei, kanonoki javadalmukat kölcsönösen felcserélhetik.⁵ Miklós fiát György pozsegai kanonokot bűne miatt megfosztotta javadalmától.⁶ Ugyancsak e sors jutott osztályrészül Szászi Benedeknek, a széki plébánia rektorának, kinek bűnei egész lajstromot tesznek ki. A pápai irat szerint Szászi Benedek egyháza ingó és ingatlan vagyonát, de főleg a szentek ereklyéit elidegenítette, híveinek a szentségeket nem szolgáltatva ki, mások javait eltulajdonította, egy szüzön erőszakot követett el, egy papot megkínzott és füleit levágta s tetézte mind e bűneit azzal, hogy ágyasától származó fiait az emésztő gödörbe temette, el, hol azoknak holttestére rábukkantak. Mindezekért a pápa szigorú vizsgálatot rendel el, vele a pécsi prépostot

¹ L. az erre vonatkozó adatokat a már idézett helyeken.

² U. o. II. kötet 455. és 526. II. V. ö. u. o. 456. és 530. II.

³ U. o. 572. s. kk. II.

⁴ U. o. II. kötet 4. l.

⁵ U. o. I. kötet 210. l.

⁶ A vizsgálat megejtésével és az ítélet végrehajtásával a pécsi prépost volt megbízva. U. o. I. kötet 215. l.

bízza meg, reá bízva az ítélet végrehajtását, a javadalomtól való megfosztást is.¹ Együttal, ha a javadalomban üresedés állana be, azt Imre fiának Mártonnak adományozza.² A javadalomban tartózkodás alól Gál baranyai főesperes, de Canaziis (?) Roger pozsegai prépost és Mihály fia János, pécsi kanonok mentetett föl, míg a rudinai benczés kolostor tagja, István, a szerzetből való kilépésre és más szerzetbe, esetleg a világi papság sorába való átlépésre kapott engedélyt.³ Egy esetben pedig a pápa a pécsi egyházmegyei Szent-Erzsébet ispstály élére kormányzóul, miután kormányzója, Gál, a pálosok rendjébe lépett, világi embert, Lukács fiát Miklóst nevezi ki; ez állás jövedelme a 200 arany forintot túl nem haladta.⁴ Továbbá 1402 márczius 11-én kelt oklevelével megengedi, hogy a váczy káptalan tolnamegyei decsi birtokán, melyet Szent-László király adományozása folytán bir, templomot építhessen és azt alkalmas elkészre bizhassa.⁵

Tisztán egyházi ügyek terén a szentszék beavatkozásának, befolyásának számos adatát birjuk Bálint püspöksége idejéből. Leggyakoribban búcsúk adományozásával találkozunk a pápai oklevelekben. Így nyer búcsút a zselizi Szent-László-monostor, a nagyfalvi Keresztelő-Szent-János-templom, a harsányi Minden-szentek-egyháza, az ozorai Szent-Margit, a majsai Szent-Péter, a pécsi Szent-Bertalan, a nagyhetényi Szent-Kozma és Dömjén, az illoki Szent-Anna, a breztoviczi Szent-Márton, a váznoki Szent-Miklós és a váraljai Boldogságos Szűz egyháza. A hosichi ágoston-rendű és a pécsi minorita-rend kolostora a Portiuncula-búcsúban, a szöllősi Szent-Demeter és a bodolai Boldogságos Szűz egyháza a velencei Szent-Márk templomának búcsúiban részesült.⁶ Mint ebből látható, búcsúk adományozásával Bonifác pápa elég bőkezűen bánt s e kiváltságai a hitélet fokozására kétségkívül nagyban befolyhattak.

¹ U. o. 332. l.

² U. o. 333. l.

³ U. ott I. kötet 281., 286., 287., II. köt. 409. l.

⁴ U. o. I. kötet 228. l.

⁵ U. o. II. kötet 427. l.

⁶ U. o. I. kötet 195. l. II. kötet 96., 236., 238., 239., 250., 267., 273., 280., 296., 302., 327., 342., 396., 443. ll.

A kegyelmi tények közé sorozandók még a gyóntató szabad megválasztására szóló engedélyek, minőket az egyes pápák idejéből mindig nagy számmal találunk. IX. Bonifácznak is több ily engedélye maradt reánk, így az egyháziak közül Demeter, a zápolyai Szent-Miklós egyház rektora, Pozsegai György fia Mátyás, Thonai Péter fia Mihály, Sebestyén fia Pál, Kárászi Sebestyén fia Pál, a világiak közül Podversiai György és özvegye, Dombói Domokos fia László és neje Margit, Garai Miklós nádor fia Miklós és Némethi András özvegye Erzsébet és leánya, Katalin, részesülnek e kiváltságban.¹ Hordozható oltár használatára Szeglaki János fia Imre Nempti István fia János és Imre pécsváradi apát kapnak engedélyt.² Anna, János bán fia Gergely özvegye pedig engedélyt nyer arra, hogy hat tisztességes kísérelővel az esztergomi, veszprémi és váradi egyházmegyékben, illetve városokban lévő női kolostorokat látogathassa.³

Végül az ú. n. «defectus lenitatis» esetek alól való fölmentésekre is találunk példákat. Így Vörös Sebestyén mohácsi plébános, ki magát emberölésben tartotta részesnek, Neuna Miklós fia Jakab, pécsi tanuló, ki a törökök elleni hadakozásban elkövetett emberölésért, Orbán fia Gergely, ki magát részesnek tartotta abban, hogy egyik kísérelőjét megölték, mindannyian megkapták a pápai fölmentést. László fiának Lukácsnak pedig, ki tanulótársát késsel megsebesíté és az tizenketted napra meg is halt, Bálint bibornok útján adott a pápa fölmentvényt.⁴

Főpásztori jogát gyakorolta Bálint bibornok többek között a szajki egyház betöltésében. Ez egyházat a xv. század fordulóján Dombói László újította meg és látta el saját vagyonából a megfelelő javadalmazással. Mint az egyház kegyura, Szajki Imre pécsi egyházmegyei papot mutatta be ez állásra a püspök-

¹ U. ott II. kötet 5., 19., 20., 22., 24., 26., 75., 129., 152., 475. ll.

² U. o. II. kötet 514., 587., 593. ll.

³ U. o. I. kötet 130. l. Ez az Anna alighanem Alsáni Bálint sógornője, testvérének,

Gergelynek, János bán fiának özvegye. E föltevésre a nevek, illetve a leszármazás azonossága és nevezett Annának pécsi egyházmegyei hozzátartozása késztet.

⁴ U. o. II. kötet 185., 229., 412., 586. ll.

nek, kit ez meg is erősített.¹ A más egyházmegyék kötelékébe tartozó személyek közül Raveni Hosszú Gergely és György fia István zágrábi, Pál fia Mihály egri kanonokok nyernek az illető helyeken egyházi javadalmat, ugyancsak a bíbornok pártfogása következtében.²

Az apostoli szentszék megbízása folytán Alsáni Bálint lelki ügyekben és jogi kérdésekben is szerepelt megbízott gyanánt. Az egyházmegyéjéhez tartozó Vehen helység plébánosa, András fia Miklós, azzal a panasszal fordult volt a szentszékhez, hogy a plébániájához tartozó Decs helység lakosai, mely világiak dol-

19. MARÓTI JÁNOS PECSÉTJE.

gában a vácsi káptalanhoz tartozik, Szent-Ilona tiszteletére egy kápolnát állítottak fel, illetve újra alapítottak, miáltal az ő jogköre és érdekei csorbát szenvedtek. A pápa 1403 április 3-ikán Bálint bíbornokot bízta meg azzal, hogy vizsgálja meg ezt az ügyet, s a mennyiben a decsi templom alapítása ellen felhozott panasz alapos és jogos, az alapítást semmisítse meg és helyezze hatályon kívül.³ Hogy mily eredményel járt e megbízatás, adatok

hiányában nem tudjuk megmondani. Birtokjogi kérdésre szóló Bálint bíbornoknak egy másik megbízatása, melyet 1400 július 14-ikén nyert a szentszéktől, melyben a pápa utasítja őt, hogy a veszprémi püspök javait az elidegenítéstől védelmezze meg.⁴

Végezetül Bálint bíbornoknak még egy ténykedéséről kell szólanunk: az apostoli szék rendeleteinek kihirdetéséről. 1401 december 8-ikán kelt pápai oklevél őrizte meg e nembeli működésének egyedüli emlékét. Tamás fia Gergely kalocsai

¹ U. ott, II. k. 345. l.

² U. ott, I. k. 11. 16. 20. ll.

³ U. ott, II. 514. l.

⁴ Mon. Vatican, Bullae Bonifatii II. köt. 224. l.

egyházmegyei pap ugyanis, urának, Maróthi János macsói bánnak megbízása folytán, a pécsi egyházmegye területén fekvő Újlak helységben a bornak tizedét szedte be, mely tizedszedésre neki állítólag Zsigmond király adott engedélyt azzal, hogy e tized Maróthi János által a törökök elleni harcra fordíttassék. Ugyanekkor Bálint bíbornok közzétette VIII. Bonifác pápának azt a rendelkezését, mely a tizedek elfoglalóit, valamint azokat, kik őket ebben tanácscsal vagy tényleges segélylyel támogatják, egyházi átokkal sújtja.

E kihirdetés után nevezett Tamás pap megvált a macsói bán szolgálatából és a szentszékhez fordult feloldozás végett, melyet a nevezett napon meg is nyert, nemcsak az átokra, hanem az ezen állapotban végzett egyházi functiókra nézve is.¹

V.

Az 1309-ik évben Budán megtartott zsinat végzéseit között olvassuk azt a határozatot, hogy minden érseki iskolában a kánonjogban jártas egyénnek, minden püspöki iskolában pedig a szabad művészetekben jártas mesternek kell lenni, kik a papnövendékeket és a többi tanulókat oktassák.² E határozat mintegy föltételezte, hogy egy ily tudományos fokozatok osztására szolgáló forum, egyetem hazánkban is létesíttessék. S a xiv. század második felében hazánkban csakugyan létrejön Nagy Lajos királyunk szorgalmazására az egyetem, melynek székhelyéül az alapító pápai bulla Pécs városát jelölte ki.

A művelődési viszonyok terén a xiv. század beálltával, megindult mozgalom Magyarországon is érezte hatását. A tudományok iránti lelkesedés mind több és több magyart vonzott a külföldi egyetemekre és főleg az olasz egyetemeken, Vicenza, Bologna, Pádova főiskolaiban találunk magyar tanulókat, kik

¹ U. ott, II. k. 394. l.

² Lásd a zsinati végzéseket tartalmazó oklevelet. Fejér, VIII 5. k. 49 50. ll.

20. PÉCS LÁTÓKÉPE

ott a tudományokban a felsőbb kiképzésre törekedtek. Nagy Lajos királyunk maga, mint tudjuk, a tudományok iránt mindig érdeklődéssel viselkedett, s udvarába a tudós férfiak mindig szíves fogadtatásra találtak. Káplánja, György fia Benedek, 1360 körül Pádovában hallgatta a tudományok igéjét, s Lajos érdeklődését a tudományok iránt mutatja az az oklevél is, melylyel mint szicíliai király, a nápolyi hittani főiskola kiváltságait megerősítette.

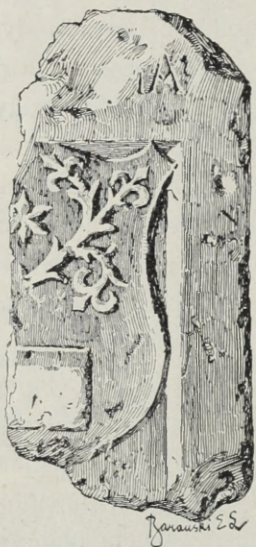
A tudományok iránti érdeklődés, a kívánság, hogy országában is legyen egy tudományos góczpont, készthette Lajos királyt arra, hogy egy egyetem felállítására a szükséges lépéseket tegye. Befolyt erre alighanem még az a körülmény is, hogy Magyarországon még akkortájt a theologiai tudomány nagyon is elhanyagolt állapotban volt. Maga Lajos király panaszkodik a fölött a pápánál 1383-ban, hogy Magyarországon, a hol az ott lakozó sok pogány eretnek és schismaticus miatt nagyobb a szükség képzett theologusok iránt, egyetlen magister theologiae található.¹ Úgy látszik e hiány pótlására volt hivatva a pécsi egyetem, mely 1367 szeptember 1-én nyerte V. Orbántól alapító oklevelét.

Lajos király az alapítandó pécsi egyetemet és annak tagjait különböző kiváltságokkal és szabadalmakkal látva el, a pápához ordult, hogy az, a szokáshoz képest, a pécsi egyetem alapító-oklevelét kiállítsa. Kérelme oda irányult, engedné meg a pápa, hogy a pécsi egyetemen az összes tudományok, tehát a hittani tudományok, is előadathassanak. Nyilván a theologiai tudomány említett hanyatlása bírta e kérésre Lajos királyt, ki azonban kérelmét nem bírta teljesen keresztülvinni.

V. Orbán pápa a pécsi egyetem részére kiadott alapító oklevelében Teljesítette a király kérelmét annyiban, hogy megengedte az új egyetemen az összes szokásos tudományszakok előadását, kivéve a hittudományt, melynek tanítására az enge-

¹ Denifle, Geschichte der Universitäten im M. A. I. k. 415. l.

délyt nem adta meg. E tekintetben a pápa a pécsi egyetemet a bécsivel helyezte egy rangba, melynek tudomány-karai-ból a hittudomány szintén ki volt zárva. E tilalom okát nem tudjuk megmagyarázni. Némelyek abban keresik, hogy a pécsi székesegyházi iskolában a hittudomány amúgy is tárgyalatott.¹ Csakhogy az újabb kutatások kimutatták, hogy a székesegyházi iskolákban a XIV. században a hittudomány nem szerepelt a tantárgyak sorában.² Mások szerint a tilalom oka

21. A PECSI EGYETEM CZIMERE.

abban keresendő, hogy «a tanulók az azt legjobban, s igazhitűen előadó párisi főtanodába kényszeríttessenek, miáltal sok tévelygésnek eleje fog ott vétetni.»³ Sem az egyik, sem a másik magyarázat nem bír elég valószínűséggel; a hittudomány kizárásával a pécsi egyetemenél is csak az történt, a mi más e korban alapúlt egyetemekenél is nem egyszer előfordult, különösebb oka e tilalomnak aligha volt.

E tilalom daczára a pécsi egyetem jövője, fejlődése az alapítólevél által eléggé volt biztosítva. Tanárai ép úgy, mint hallgatói megkapták a szokásos kiváltságokat és szabadalmakat, élére mint főigazgató a pécsi püspök, illetve székküresedés esetén a püspöki helynök állíttatik, kinek egyúttal jogában áll arra érdemes egyéneket, a szokásos vizsga letétele után, mesteri vagy tudori cimmal felruházni, mely címfelruházással az illető egyúttal jogot is nyert arra, hogy akár a pécsi egyetemen, akár máshol újabb vizsgálat kiállása nélkül előadásokat tarthasson.⁴ Kimondotta azonban a

¹ Szvorényi után Ábel, Egyetemeink a középkorban, 10. l.

² Székesegyházi iskoláink szervezete az Anjou-korban. Századok, 1897. évf. 131. l.

³ Lányi, Egyháztörténelem, I. k. 541. l.

⁴ Koller, III. k. 98. l.

pápa, hogy az egyetem tanárainak javadalmazásáról a magyar király köteles gondoskodni.¹ Megismétli mindezt szeptember 2-ikán a magyar királyhoz intézett levelében, melyben még azt is kéri, hogy a király az egyetemnek már adott kiváltságokat erősítené meg, illetve toldaná meg azokat még újakkal.²

Lajos király maga, ígéretéhez képest, gondoskodott az egyetemi tanárok javadalmazásáról. De gondoskodtak erről a pécsi egyházmegye püspökei is, így Vilmos pécsi püspök, ki a bolognai Galvano Bethininek 1372-ben 300 ezüst márka fizetésen kívül még egyéb jövedelmeket is biztosított.³ Vilmos püspök utódja, Alsáni Bálint, maga is az egyházjog tudora, már ez egyetemi rangfokozatából kifolyólag is meleg érdeklődéssel kísérte a pécsi egyetemet. Még elődje, Vilmos püspök alatt történt, hogy a pápa 1367 szeptember 12-ikén az egyházi javadalmakkal bíró tanárait és tanulóit öt évre felmenti azon kötelezettség alól, hogy javadalmaikban tartózkodjanak.⁴ Hogy e rendszabály az egyetem látogatottságára s felvirágozására mily fontos volt, azt külön kiemelni talán szinte fölösleges. Alighanem a jogtudor Alsáni Bálint közbenjártára történt, hogy XI. Gergely pápa e kiváltságot 1376 január 16-ikán újabb öt esztendőre⁵ ismét megadta. Alsáni Bálint idejéből származhatik még az a pápai okmány, mely a pécsi püspöknek bizonyos javadalmak adományozását engedi meg. Az okmány keletnélküli, a kiállító pápa nevét sem ismerjük, de minden valószínűség szerint IX. Bonifác pápától ered. Megengedi benne a pápa azt, hogy a pécsi püspök a pécsi Szent-János és Szent-Péter egyházak prépostságát, a pécsi egyetemen az egyházi és polgári jog egy-egy tanárának adományozhassa, ha mindjárt azok már más javadalmak birtokában is vannak.⁶

Bálint püspök környezetében tudományos fokozattal bíró

¹ U. ott, 99. l.

² U. ott, 99/101. ll.

³ Ábel id. h.

⁴ Denifle, id. h. 417. l.

⁵ Koller, id. h. 178. l.

⁶ Az okmány Kollernél, id. h. 380/383. ll. V. o. Ábel, id. h. 54. l. és Denifle, id. h. 417. l. mondottakat.

egyént is találunk. Miklós fia Imre reguni főesperes, kiről mint a szabad művészetek mesteréről történik említés, kinek a pápa, mint fentebb láttuk, 1376 január 19-én a pécsi egyházban egy javadalmat rezervál, a szabad művészetek mesterének fokozatát birta s a pápai oklevél bizonyos hangsúlylyal emeli ki, hogy Bálint bibornok kedvelt tanácsosa, s mint mondják, a kánonjogban is jártassággal bír.

A pécsi egyetem fönmaradásáról és további sorsáról csak gyér tudósításaink vannak. Régebben az a nézet volt elterjedve, hogy az egyetem a xv. század elejét aligha érte meg s hogy helyébe az 1389–90-ben alapított budai egyetem lépett. Mátyás királynak egy 1465-ben II. Pál pápához írt levele arra enged következtetni, hogy az egyetem, ha ekkor ugyan még létezett, jóformán csak tengődhetett.¹ Istvánffy Miklós szerint az egyetem 1543 előtt 2000-nél több hallgatóval birt, a mi nyilvánvaló túlzásnak tekinthető.² Hogy az egyetem a xvi. század első felében még létezett, erre újabban egy komolyabb bizonyítékot hoztak fel. Ugyanis 1530-ban, midőn VIII. Henrik angol király híres válópöre folyt, szó volt arról, hogy az angol király külföldi egyetemeket s ezek között a magyart is, szólítsa fel véleményadásra.³ Nyilván a pécsi egyetemre lehet ezt érteni, mert a többiekrol biztosan tudjuk, hogy ekkor már nem léteztek.⁴

¹ Békefi Remig: Közoktatás 16. l. Különlenyomat Matlekovits: Az ezredéves kiállítás eredménye című kiállítási főjelentés v. kötetéből.

² U. o.

³ Szilágyi: A magyar nemzet története v. kötet. Acsády: Magyarország három részre osztásának története 200. l. jegyzet.

⁴ V. ö. a pécsi egyetemről még Szilvek Lajos dr. munkáját: A pécsi egyetem története. Budapest, 1900. A pécsi egyetem tanulóiról szintén csak gyér adataink vannak. Tanulói közül ismerjük Szöllősi Fábian fiát Györgyöt és Cancellarius Jánost, pécsi egyházmegyei klerikusokat, továbbá Csót Benedek fiát, György zágrábegyházmegyei klerikust, kik 1400-ban voltak az egyetem

tagjai. Neveik IX. Bonifác bulláiban maradtak reánk. Cancellarius János ugyanis, ki Csót Györgynek már régóta ellensége volt és őt több ízben meg is fenyegette, fölfegyverkezve Csót Györgyre tört, kinek társa, Szöllősi György, a rektorhoz sietett, segélyül híván őt. A rektor félbeszakítva előadását, az iskolából a felek közé siet és Cancellarius Jánosnak szemrehányásokat tesz, ki erre botját a rektorra emeli. A rektor és vele együtt Szöllősi György önvédelmükre a többi tanulókat is segélyül hívják, Csót György pedig ijáához kapva, kilövi Cancellarius János balszemét, ki sebébe harmadnapra belehalt. Ismerjük továbbá az egyetem hallgatói közül László fiát Lukács, pécsegyházmegyei papot és

VI.

A kor szokásai, a jogrend ingadozása, s általában a nyers erőszak és hatalmaskodás, mely e zavaros időszakot jellemzi, magával hozta, hogy a tulajdon joga gyakran volt támadásoknak kitéve a hatalmasabb urak részéről és birtokpercek, hatalmaskodási ügyekben indított pereskedések napirenden voltak. E korszak peres irataiban Alsáni Bálint nevével is gyakran találkozunk. A déli vármegyék egyik leghatalmasabb és leggazdagabb családja ekkor a Báthmonostori család volt, mely Töttös fia, László alatt érte el virágzásának tetőpontját. Birtokai Baranya-, Bács- és Bodrog-vármegyék területén feküdtek nagyobb tömegben, s nem egy helyt határosak voltak a pécsi püspökség birtokaival.

E határos szomszédság csak sürlődásokra adhatott alkalmat. S valóban, a két fél közti pereskedés csakhamar nagyobb árnyokat öltött. Az első esetben a püspök emberei szolgáltattak okot a perre. Sitkei Csató fia, János, a püspök mohácsi tisztje, 1379 január 28-ikán Erő Tamás fiát, Pétert, Báthmonostori Töttös László majsai tisztjét magában Mohács városában elfogta és csak öt márka lefizetése után bocsátotta szabadon. Február 11-ikén pedig a nevezett tiszt Báthmonostori Lászlónak János nevű laki zsellérét is elfogta és csak négy márkaért és egy agárért bocsátotta szabadon. Mindezekén felül pedig Péter és Bálint nevű szolgálai által Báthmonostori Lászlónak Lajmér birtokán Chumur István nevű jobbágyát megölette. Mindezekért Garai Miklós nádor a bácsi káptalan által vizsgálatot rendelt el, melyet a káptalan október 1-én meg is tartott, igazolván ez esetek megtörténtét.¹ Ezzel a pereskedés nem nyert befejezést, mert Csató fia János még 1379 őszén egy újabb erőszakoskodást

egy névleg meg nem nevezett acolytust. V. ö. Monumenta Vaticana. Series I. tom. IV. Bullae Bonifatii IX. tom. II. 219. és 281. l. és Békefi id. m. 16. l.

¹ Zichy cs. okm. tára IV. köt. 116. l.

követett el Báthmonostori László laki jobbágysai ellen, kiktől négy ekét vett el erőszakkal és szintén csak három márka lefizetése mellett adta azokat vissza.¹ Báthmonostori László és a püspök közt egyébként ekkor határpercek is folytak, így Lászlónak Kerekegyház és Majsa nevű birtokai felől, melyeknek határjeleit Bálint püspök megbízásából Mihály pécsi várnagy és János, Csató fia, mohácsi altiszt széthányatták és annak egy bizonyos részét elszántatták. A megtartott tanúkihallgatás igazolta e tényeket, csupán Bálint püspökről nem lehetett bebizonyítani, vajjon részes-e e hatalmaskodásban vagy sem.² Határper folyt a pécsi püspök és Báthmonostori László közt, a püspök nyárádi és Lászlónak Lak, Kerekegyház és Majsa nevű birtokai körül is, melyeknek újbóli bejárását Szepesi Jakab országbíró meghagyása folytán a pécsváradi konvent teljesítette.³ Ezzel azonban az ügy nem volt bevégezve, mert 1382 május 5-ikén Lajos király meghagyja a kalocsai káptalannak, hogy Báthmonostori László panaszát, mely szerint Mihály, a pécsi püspök várnagya, a püspök parancsából Lak, Kerekegyház és Majsa birtokok határait elszántatta, vizsgálja meg, mely parancsnak a káptalan május 14-dikén eleget is tett, s ez alkalommal a panaszt beigazoltnak találta.⁴

Pár évi szünet után 1389-ben tört ki ismét az ellenségeskedés a két szomszéd birtokos között. Ismét csak arról volt szó, hogy a pécsi püspök mohácsi tisztje, György fia Pál, a püspök mohácsi, nyárádi és egyéb jobbágysaival, Báthmonostori László majsai jobbágysain még nyolcz év előtt hatalmaskodást követett el, s három év előtt a László birtokából egyes részeket elszántatott. Mint látjuk, László úr jó későn emelt panaszt a királynál, ki 1389 január 16-ikán Baranya vármegye hatóságát a vizsgálat foganatosításával bízta meg. A vizsgálat a panaszokat beigazoltnak

¹ U. o. 151. l.

² U. o. 152. l.

³ L. a pécsváradi konvent 1380 október 11-dikén kelt jelentését Lajos királyhoz. Ugyanott 160–165. l.

⁴ L. a káptalan május 19-diki oklevelét. U. o. 230 l.

találta.¹ Hasonlóképp évekkel azelőtt elkövetett hatalmaskodások ügyében rendeli el Lajos király 1389. január 16-ikán a vizsgálatot Baranya vármegye részéről, mely hatalmaskodások ezúttal a Báthmonostoriak laki birtokán követték el,² s ugyanakkor a szekszárdi konvent ugyanez ügyben teljesített vizsgálatot.³ Ez idő alatt azonban a püspök emberei a majsai birtokokon újból hatalmaskodást követtek el, melynek vizsgálatára Lajos király 1389. augusztus 12-ikén Baranya vármegye hatóságát rendeli ki.⁴ A laki és lajméri birtokon a pécsi püspök kölkedi tisztje, Ugali György, 1389-ben szintén hatalmaskodásokat követvén el, Báthmonostori László panasza folytán a pécsváradi konvent őt 1391. február 18-ikán a törvény elé idézte.⁵ Az idézésnek fogamatja nem volt, s ezért Bebek Imre másodszori idézést rendelt el, mi meg is történt.⁶ Még talán meg sem indult ez az ügy, mikor Alsáni Bálint lancersoki tisztje Báthmonostori László lajméri birtokára ütött, ott néhány jobbágyot foglyul ejtett, s ingóságokban tetemes kárt okozott.⁷ Ugali György 1393. augusztus 12-ikén, még az előbb említett pör folyama alatt, újabb hatalmaskodást követett el a laki birtokon püspökének tudtával, mire mindketten törvénybe idéztettek.⁸ Ennyi pereskedésnek végre is barátságos egyezség vetett részben véget. Bálint bíbornok és Báthmonostori László ugyanis 1394. január 20-ikán a Lak, Lajmér, Majsa és Kerekegyház birtokok körül fennforgó peres ügyekre kiegyeznek oly formán, hogy Báthmonostori László esküt tesz arra, hogy a vitás területek eleitől fogva birtokát képezték, és ő azoknak élvezetében volt. Kimondatott azonban, hogy ez az egyezség a Nyárad és Kerekegyház körül fölmerült vitás ügyre semminemű befolyással nem bír.⁹ Ennek a megegyezésnek kifolyása volt, hogy Zsigmond

¹ U. o. 381. l.

² U. o. 383. l.

³ U. o. 386. l.

⁴ Lásd a vármegye szeptember 20-diki jelentését. U. o. 404. l.

⁵ U. o. 452. l.

⁶ U. o. 454. l.

⁷ A pécsváradi konvent jelentése 1391. május 14-dikéről. U. o. 472. l.

⁸ A pécsváradi konvent jelentése. U. o. 517. l.

⁹ U. o. 543. l.

király 1394 június 23-ikán kelt rendelete értelmében választott bíróság ült össze, mely Báthmonostori László Lajmér, Lak és Lota helységeinek elpusztítása ügyében tanácskozást tartván, a pécsi püspöknek a tagadó esküt ítélte meg.¹ A június 20-iki egyezség ügyében, a királynak ugyancsak június 23-ikán kelt rendelete értelmében a szegszárdi konvent járt el és június 28-dikán a határjárást teljesítvén, az új határokat kijelölte.² A pécsi püspök mohácsi és kölkedi jobbágysai által Báthmonostori Lászlónak laki jobbágysain elkövetett hatalmaskodási ügyben a tagadó esküt a választott bíróság Ugali György pécsi várnagynak ítélte oda.³ Úgy látszik azonban, hogy a június 28-iki eljárással a két fél közt fennforgó pörös ügyek befejezést nem nyertek, mert július 13-ikán a szegszárdi konvent a tárgyalást szeptember 22-ikére, majd október 2-ikán november 8-ikára halasztja el.⁴ A bíbornok és Báthmonostori László közt 1394-ben kötött egyezséget utóbbi kérére a pécsváradi konvent 1395 június 3-ikán újból átírta,⁵ ámde az egyezséget Bálint püspök nem tartotta meg, mert már 1395-ben nyárádi jobbágysait Lászlónak lajméri birtokára küldte, hol azok jobbágysait megsebesítették, a zabvetést learatták, a kerekgyházi jobbágysak vetéseire pedig nyárádi jobbágysainak barmait küldte, szóval újabb hatalmaskodást követett el, a miért a szegszárdi konvent a bíbornokot törvénybe idézte,⁶ és ez idézés a pécsváradi konvent által december 19-dikén megújított.⁷

A Báthmonostori család és Bálint bíbornok között a pörösködésnek azonban ezzel vége nem szakadt. 1398-ban Bálint bíbornok és Báthmonostori László fia, László és Szekcsői Herczeg Péter között folyt le egy pör Mohács és Kölked birtokok határbejárása tárgyában, melyben Szécsényi Frank országbíró 1398 augusztus 30-ikán Szent-Jakab nyolczadáról

¹ U. o. 548—557. l.

² U. o. 558—561. l.

³ U. o. 561—563. l.

⁴ U. o. 563. és 566. l.

⁵ U. o. 600—602. l.

⁶ U. o. 603—605. l.

⁷ U. o. 622. l.

Szent-Mihály nyolczadára halasztást ad.¹ Nyárad birtok körül Bálint bíbornok és a báthai apát között 1404-ben is folyt egy per, melyben a báthai apát Szent-László királynak 1093-ban kiadott adománylevelét is felmutatta Lajos királynak 1367-ik évi átiratában. A Szent-László-féle adománylevelének Nyárad határaitra vonatkozó részét, miután a birtok a Báthmonostoriak Majsa és Lajmér birtokaival határos volt, Szécsényi Frank országbíró által Báthmonostori László 1404 június 27-ikén átiratta, nyilván hogy a pécsi püspök ellenében szükség esetén újabb bizonyítékokkal rendelkezzen.² Szekcsői Herczeg Péter emberei különben Bálint bíbornoknak Szakál Tamás nevű somogyi jobbágyát 1406-ban szökésre birták, de a püspök öt emberei által Báthmonostori László Vajas nevű falujában elfogatta.³ Szakál Tamás és Benedek somogyi jobbágy talán már ez alkalommal a megérdemelt büntetés elől szöktek meg, mert, mint egy oklevélből értesülünk, a somogyi templom és a bíbornok bizonyos pénzeinek eltulajdonításával vádoltattak. Bodrog-vármegye hatósága, a bíbornok által megindított eljárásban, a szökevényeket visszaitélte uroknak.⁴

A Bálint bíbornok által okozott kellemetlenségeket Báthmonostori Töttös fia, László, azonban visszafizetni is igyekezett. Erre mutat az, hogy Zsigmond király 1388-ban több ízben meghagyja neki, hogy néhai György marchiai főesperesnek, általa lefoglalt ingóságait, főleg lovait adja vissza, azért is, mert nevezett főesperes a tized behajtása körül a bíbornoknak adója maradt.⁵ Úgy látszik, az ismételt intéseknek meg volt a foganatjuk, mert 1390 augusztus 23-ikán Alsáni Bálint, Töttös Lászlót húsz ménesbeli lónak, csikóikkal együtt történt visszaadásáról nyugtazza és egyuttal biztosítja őt, hogy más lovak miatt perelni nem fogja.⁶ Végül meg kell említenünk még,

¹ Zichy család okmánytára v. köt. 80. l.

² U. o. 369. l.

³ U. o. 443. l.

⁴ Bodrogvármegye hatóságának 1406 június 12-diki oklevele u. o. 449. l.

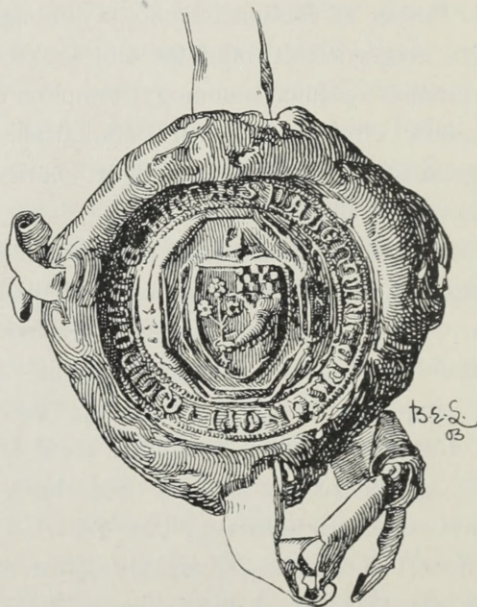
⁵ U. o. rv. köt. 357. l.

⁶ U. o. 437. l.

hogy a pécsváradi konventtel is állott perben a bíbornok, kinek emberei a konvent babarczi birtokán követtek el hatalmaskodást.¹

Lelki és világi ügyek terén, mint ezekből látjuk, Alsáni Bálint szép működést fejtett ki, saját püspöksége jogainak, mint papsága érdekeinek, személyes ügyeinek védelmezője, szószólója, közbenjárója, nemkülönben mint a szentszék által lelki és más ügyekben nyert utasítások végrehajtója. Főpásztori hivatásának, mint a pécsi püspökség kormányzásával megbízott bíbornok tőle telhetőleg igyekezett megfelelni, kitartva a római obedientia mellett mindhalálig.

¹ U. o. v. köt. 39. l.

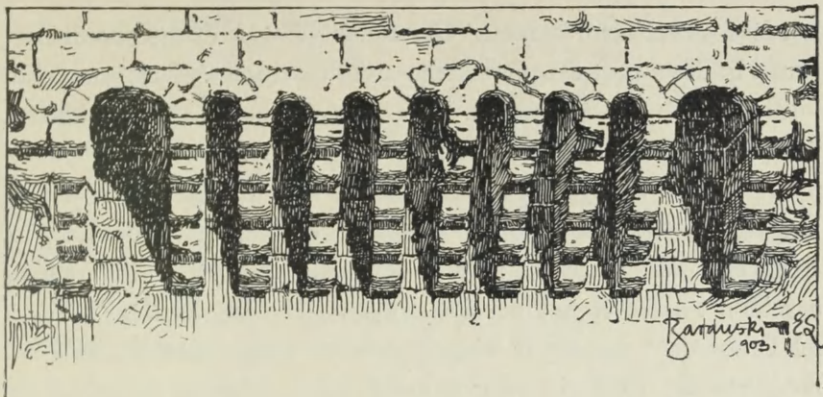
22. ALSÁNI BÁLINT PECSÉTJE.

MÁSODIK KÖNYV

AZ ORSZÁGNAGY

ÉS A

DIPLOMATA

23. RÉSZLET AVIGNON BÁSTVÁIBÓL.

I.

AZ 1376-İK ÉV folyamán az olasz félszigeten élet-halál harcz tört ki a két legnagyobb kereskedőváros, Velence és Genua között, melynek folyásába csakhamar bevonatott Lajos, a magyar király is.

Az okot a háború kitörésére kereskedelmi érdek szolgáltatta. Velence ugyanis V. János görög császártól megszerezte Tenedos szigetét, miáltal a Fekete-tengeren kereskedelmi helyet biztosított magának, ott, a hol eddig a genuiaiak uralkodtak. Előre látható volt, hogy Genua érdekeinek ilyen csorbitását nem fogja eltűrni. V. János fiát, Andronikost, kit apja lázadás miatt elfogatott, kiszabadíták börtönéből, mire ő genuiai segítséggel elfoglalta 1376 augusztus 12-ikén Konstantinápolyt, magát császárrá koronáztatta, s jutalmul Tenedos szigetét Genuának engedte át. De Genua az ajándékot nem vehette birtokba, mert Tenedos sziget kormányzója, hű maradván az elűzött császárhoz, a szigetet Velenczének adta át.

A háborúra ezzel meg volt adva az ok, s miután Velence kísérlete, hogy a háborút elodázza, eredménytelen maradt, mind-

két fél fegyverkezni kezdett.¹ Genuának sikerült Francesco di Carrarat, Pádova urát maguknak megnyerni, azonfelül Lajos magyar királytól is nyert segítséget. Velence ellenben a cyprusi királyt és Visconti Bernabot nyerte meg magának.

A háború az 1378-ik év első felében már kitörőben volt. Lajos magyar király 5000 főnyi lovassereget küldött Pádovába, és Francesco di Carrara már megakartá indítani a hadjáratot, a midőn Alsáni Bálint pécsi püspök azzal a megbízással kereste fel Francescot a magyar király részéről, hogy mielőtt a háborút megkezdéné, próbálja meg még egyszer békésen elintézni az ügyet. Alsáni Bálint e küldetése azonban eredménytelen maradt. Pádova részéről ugyan békét ajánlottak Velenczének, de egyúttal kijelentették a pádovai követek, hogy ha nem érnek célzt, a szövetségek összessége hadat üzen. Velence megkísértette ugyan a pádovai-magyar szövetség szétrobbantását, sőt egy követséget is küldött e célból Budára, ámde eredményt nem ért el.²

A háború erre szárazon, és tengeren kitört. Francesco di Carrara Mestrét szorongatta, míg Visconti Bernabo Veronát, a magyar hadak pedig Brescia környékét özönlötték el. A tengeren a küzdelem a Tiberis torkolatánál, Porto d' Anzio mellett vette kezdetét. Itt találkozott 1378 május 3-ikán a genuai és velencei hajóhad. Emezt Pisani Viktor, azt Fiesco Lajos vezényelték. A csata a velenceiek győzelmével végződött, a genuai hajóhadból csak négy gálya szabadult meg, mely Dalmáziába menekült és Zarában vontá meg magát. Pisani ide is követte a menekülőket. Cattaro és Sebenico a velenceiek kezére jutott, kik erre a traui kikötőben horgonyzó genuai hajókat támadták meg. Ismételt támadások daczára, bár hazulról erősítést is kapott, Pisani nem bírta Traut hatalmába keríteni.³ A beállott téli időt mindkét fél fegyverkezésre fordítá. Velence ellen most a dalmát részek is felléptek, s több hajót szereltek fel. Az ellenségeskedés 1379 májusában vette újra kezdetét.

¹ Romanin, Storia di Venezia III. k. 158. skk. II.

² Pór Antal, Nagy Lajos 486. l.

³ Romanin i. h. 265. l. Pór i. h.

A genuai hajóhad a Pólában horgonyzó velencei rajt támadta meg, és sikerült neki Pisanit csatára kényszeríteni. Doria Luczián, Genua tengernagya életét veszté ugyan a küzdelemben, de a csata a velenceiek vereségével végződött, kiknek hajórajja ott teljesen tönkre tétetett.

Velencének erre első gondja volt védelmi állapotba helyezkedni, hogy magát egy esetleges támadás ellen Genua részéről megvédje. E támadás azonban — legalább egyelőre — elmaradt. Együttal követek mentek Lajos magyar királyhoz, a békét kieszaközlendők. A követség, melynek tagjai Contarini Zakariás és Priuli Jakab voltak, nem ért célzt. A király előbb megbizottai, Vilmos györi, László váradi püspökök, Durazzó Károly herczeg és Jakab szepesi ispán és országbíró útján tárgyalat velök, később pedig Budán személyesen fogadta öket. Velence követei minden igyekezetüket arra fordították, hogy a béketárgyalások Budán tartassanak meg, de fáradozásuk hiábavaló volt. Lajos ragaszkodott ahhoz, hogy e tárgyalások a helyszínén, Velencéhez közel tartassanak meg, és a követek végre is kénytelenek voltak ez eredménynyel hazatérni.

Időközben a hadakozó felek megtették előkészületeiket a küzdelem folytatására. Velence a tengeren felöli támadás ellen magát megvédendő, elzártat a kikötőbe vezető utakat. A támadást Genua Chioggia ostromával kezdte meg. Augusztus 11-ikén kezdődött meg az ostrom, mely 16-ikán ért véget. Chioggia a genuaiak kezére került, kik a győzelem külső jeleképen saját zászlójukat a főtéren, a magyar zászlót pedig a toronyra húzták fel.¹

Velence kétségbeesése leírhatatlan volt. Még az éjnek idején, midőn Chioggia elestének híre a városba eljutott, félreverték a Szent-Márk-templom harangjait, s a népet fegyverbe hívták. Midőn a nap felvirradt, a doge követeket küldött a győztesekhez békealkudozások végett. Fehér lapot vittek magukkal, hogy

¹ Muratori, *Scriptores rerum Italicarum* XIII. k. 1250. l.

arra a győztesek kívánságait feljegyezzék. A válasz tagadó volt, a genuai tengernagy megtagadta a békét, mint válaszában mondá, mindaddig, míg a négy érczlóra a zablát fel nem rakta.¹

Velence belátta, hogy ezentúl csak saját erejében és eszében bízhatik. Két irányban kísértette meg a veszélyes helyzetből a kibontakozást. Egyrészt védelmi állapotba helyezkedett, más részt felvette az alkudozásokat a magyar királlyal, hogy a békét megnyerhesse. A signoria követei már előzőleg, a chioggiai vereség előtt elindultak Sacilebe, hol a magyar megbizottakkal,

24. CHIOGGIA.

Himfi Benedek bánnal és Szepesi Jakabbal találkoztak. Innen Trevisoba mentek, hol a chioggiai vereség híre várt rájuk. A magyar követek ekkor azt a tanácsot adták a velencei követeknek, hogy adja magát Velence magyar fennhatóság alá, kötelezze magát némi évi adófizetésre és huzassa fel a magyar lobogót, mely esetben minden megtámadás ellen védve lenne. A velencei köztársaság ez ajánlatot elfogadhatónak találván, a követek Sacilebe mentek, hogy Károly herczeggel találkozzanak. A tanácskozás, melyben a herczegen kívül a győri püspök is

¹ Romanin i. h. 276—277. ll.

részt vett, a mondott értelemben állapította meg a föltételeket, s a velenceiek azokat írásban is elfogadták. Úgy látszik, Károly herceg, hogy az alkudozások idejére Velenczét a genuai és pádovaiak részéről érhető támadás ellen biztosítsa, előzetesen Jakab ispánt küldte Pádovába. A végmegállapodás a módoszatokra nézve következőkép hangzott: Velencze a magyar királyt, nemcsak Lajost, hanem utódait is elismeri urául, évi adó fejében 100,000 aranyat fizet, hadikárpótlásul pedig egyszer és mindenkorra egy millió aranyat, az utóbbiért míg a fizetést nem teljesíti, a hercegi süveget és az államkincseket kötve le. Ezenkívül lemond Trieszt-ről és a terra firmáról, Treviso, Conegliano, Castelfranco, Mestre s a többi szárazföldi város és vár birtokáról. Kimondatott továbbá a dalmát só szabad elárúsítása, illetve, ha ez korlátoztatik, Velencze bizonyos kárpótlást fizet. Nem foglaltattak azonban e megegyezésben az ellenfelek által szabandó föltételek.

Úgy látszik, a megegyezés egyes pontjai, így a terra firmára vonatkozó is Pádova befolyására vétettek utólag magyar részről fel. Az előzetes megállapodás erről mit sem tudott, s ép ezért a velencei követek vonakodtak a megegyezést elfogadni. A doget arra figyelmeztették, hogy jó lenne, ha titokban Genuával és Pádovával alkudozásokba bocsátkoznék, mert kérdés, vajjon a magyarok képesek-e őket a szövetségesek túlkövetelései ellen megvédeni. Ők maguk tovább folytatták a magyar követekkel az alkudozásokat, hogy ha más eredményt nem is érnek el, legalább az időt húzzák-halasszák.¹

A magyar megbizottak Károly herceg, Garai Miklós nádor, Vilmos győri, Alsáni Bálint pécsi püspökök, Szepesi Jakab, Ilimfi Benedek, Czudar Péter és egy Ákos² nevű úr voltak. Köztük és a velencei megbizottak között a tárgyalások tovább folytak, mintegy öt hónapon keresztül. A velencei követek számítása, hogy ez által időt nyerve minden jobbra fordulhat,

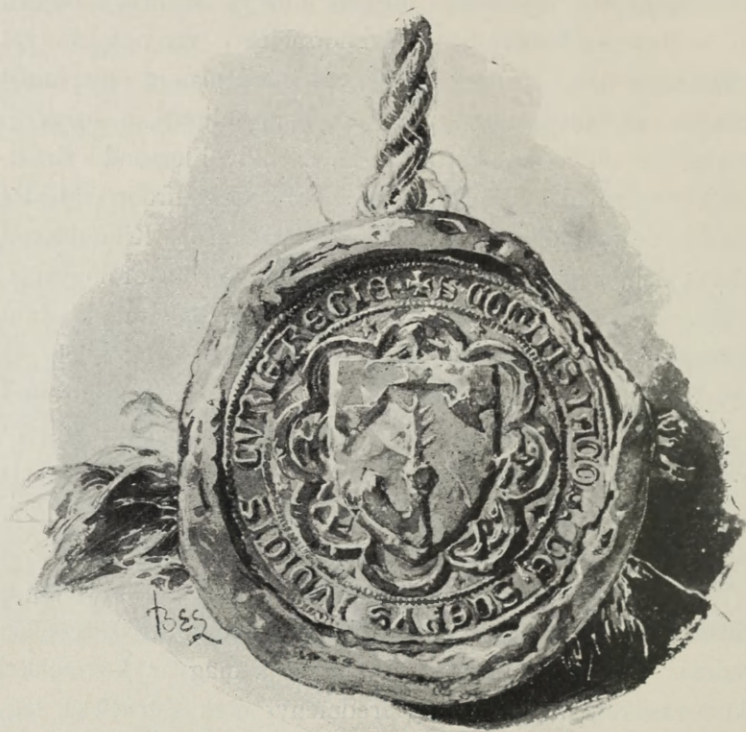
¹ Pör i. h. 502—508. ll.

Miklós fia, Csetneki Ákos, mindketten az

² Pör i. h. 509. l. jegyzet azt hiszi. hogy ez vagy Mick bán fia, vagy Kún

Ákos nemzetségből.

fényesen bevált. Alsáni Bálint időközben két társával együtt Pádovában járt, hol Francesco di Carrarával lépett érintkezésbe olyképp, hogy ha Carrara tisztességes békét akar, a magyarok nélküle nem kötik meg az alkut Velenczével, ellenkező esetben szövethetnek Velenczével életre-halálra.¹

25. SZEPESI JAKAB PECSÉTJE.

Ezalatt Velenczében a hadi készülétek egy pillanatig sem szüneteltek. A köztársaság visszahíva Pisani Viktort, az ő kezébe

1. L. a tárgyalásokra főleg Anjoukori diplomácia emlékek III. k. a 143. szám alatti iratokat. A tárgyalások folyamára egy velencei följegyzés érdekes világot vet: «Mestrae 8. octobris. — Dominio veneto. Scribunt (t. i. a velencei megbízottak) quod

in ultimo colloqui habito cum duce Karulo et aliis Hungaris episcopus Quinqueecclesiarum proposuit ipsis: «quod de duobus eligeremus unum; aut dare litere sine conditione dominium Venetiarum in manibus domini regis et ipse esse contenti de quan-

tette le a védelmi intézkedések foganatosítását. Pisani a belé-
helyezett bizalomnak teljes mértékben megfelelt. Mindenekelőtt
pénzt teremtett. A polgárok, élükön a dogeval, versenyeztek az
áldozatkészségben, azonfelül öt száztóli adó vettetett ki, mely
egymagában 6 millió lírán felül jövedelmezett. Pisani új hajókat
építtetett, a meglevőket kijavította, megerősítette, a katona-
ságot újonczozásokkal növelte és újra begyakorolta, úgy hogy
1379 végével tekintélyes hadi erő állott Velencze rendelkezésére.
Maga a doge, Contarini András, személyesen állott a hadsereg
élére. Pisani már előzőleg elvágta a genuai hajóhadnak vissza-
vonulását a chioggiai kikötőből, úgy hogy az ott ostrom alá
fogott genuai hajók, miután az ostrom hevét egy félévig állták,
1380 június 24-ikén megadták magukat a velenczeieknek.¹

A genuai köztársaság a veszély hírére, mely Velenczéből
érkezett, haladéktalanul hozzálátott a győzelem értékének ellen-
súlyozásához. Egy új hajóraj küldetett ki, mely Maruffo vezérlete
alatt, megjelent az adriai vizeken és Triesztet, Arbet, Pólát,
Capo d' Istriát rövid idő alatt hatalmába kerítvén, Velenczét újból
fenyegette. Ellene ismét Pisani Viktor küldetett, ki azonban már
augusztus 13-ikán meghalt. A háború a hős vezér halál után is
tovább tartott. Ám a hadakozó felek maguk is mindinkább béke
után óhajtoztak. A Dél-Olaszországban történt események, az
egyházzszakadás kitörése, a nápolyi királyságban történt esemé-
nyek mind befolytak a béke megkötésére. A flórenczi köztársaság,
majd Amadeus savoyai gróf is felajánlották közbenjárásukat
a béke létrehozására. A hadakozó felek, de főleg Lajos magyar
király e közbenjárást elfogadták, s remény volt e szerint arra,
hogy a béke minél előbb megkötetik.

titate (sc. pecuniae) quem, dicebamus, aut
dare eis unum milionem florenorum, sicut
petebent, recognoscentibus tantum nobis
dominum Venetiarum a domino rege sicut
fuerat ratiocinatum, et ista erat ultima
eorum conclusio.» In sequentibus collo

quiis cum Hungaris summa florenorum pro
uno vice danda deminuta usque ad 600,000,
et pro annuo censu usque ad 29,000; et
respublica habeat Tarvisium cum suo dis-
trictu» Mon Slav. merid. v. k. 346. l.

¹ Romanin i. h. 289—292. ll.

II.

A béketárgyalások színhelyéül Turin városa jelöltetett ki. Itt ült össze 1381 július-augusztus folyamán a békekongresszus, melynek eredménye az augusztus 24-ikén kiállított békeszerződés volt. Fényes társaság gyűlt itt össze, az érdekelt felek mindegyike kiváló férfiakkal képviseltette magát.

Lajos magyar király 1381 február 13-ikán a budai királyi palotában kiállított megbízólevelével Alsáni Bálint pécsi és Horváti Pál zágrábi püspököket, és Pásztói Domonkos fiát János udvari vitézt nevezte meg megbízottai gyanánt, kik a tárgyalások vezetésére és a béke megkötésére a legmesszebb menő fölhatalmazást nyerték. Hozzájuk csatlakoztak Zára részéről De Georgiis Pál és De Raduchiis Jakab törvénytudor.¹ A velencei köztársaság Zaccaria Contarenót, Gradenigo Jánost és Mauroceno Mihályt, a Szent-Márk-templom prokurátorát küldte ki.² Genua részéről Leonardus de Montaldo törvénytudó, Francesco Embriaco, Lomelino Napoleon és Maruccio Máté genuai polgárok,³ Pádova részéről Arsendino de Arsendis törvénytudor, Taddeo de Azoguidis Bolognából, Antonio de Zecchis törvénytudor és Jacopo Turchetto, szintén törvénytudor, jelentek meg.⁴ Az aquilejai patriarchatus képében Georgius de Tortis dékán és helynök, Federigo de Savorgnano és Giovanni de Cucanea, az udinei egyház képében pedig Ottobonus de Ceneta udinei dékán és Nicolaus Zerbini voltak jelen.⁵

Magukról a tárgyalások menetéről, a tanácskozások lefolyásáról, sajnos, nincsen tudomásunk. Előttünk csak a tárgyalások záró oklevelei ismeretesek, melyek az egyes felek közt történt megállapodásokat tartalmazzák. Minket e helyt különben csak

¹ A megbízólevel Magyar Történelmi Tár XI. k. 48–50. ll.

² A megbízólevel részükre u. ott 50–52. ll.

³ U. ott 52–53. ll.

⁴ U. ott 54. l.

⁵ U. ott.

azok az okiratok érdekelnek, melyek a Magyarország és Velence közti egyezményekről szólnak.

Ezeknek sorát az augusztus 8-iki okirat nyitja meg, mely Bálint és Pál püspökök és a velencei meghatalmazottak által állíttatik ki. Tartalmából kiviláglik, hogy a megbizottak a Magyarország és Velence között kötött béke feltételeire, tartalmára nézve már megegyeztek. Az augusztus 8-iki okirat az e béke körül és belőle származható peres ügyek elintézésének forumáról szól; e tekintetben megegyezés jött létre a két fél között, hogy minden e tárgyú vitás kérdés a szentszék, illetve a pápa előtt tárgyalassék le, de egyúttal kimondatott az is, hogy mindaddig a békekötés körül a szentszék előtt panasz nem tehető, a míg az egyház békéje helyreállítva nincsen, a míg a szakadás nincs megszüntetve.¹ A második okirat augusztus 16-ikán kelt és Cattaro városára vonatkozik, melyet a békekötés értelmében a köztársaság tartozik átadni a magyar királynak, illetve megbizottának. Bálint és János püspökök megegyezése folytán De Georgiis Pál bizatott meg azzal, hogy Cattaro városát a magyar király részére átvegye.² Ez az átvétel szeptember hó folyamán történt meg. Szeptember 7-ikén utasította a velencei tanács de Ripa Jakab cattarói parancsnokot, hogy a várat és a várost De Georgiis Pálnak adja át. Pál vitéz szeptember 26-ikán állítja ki az átvételt elismerő okiratot, melyre a volt parancsnok következő nap állítja ki az ellenirato.³

Az ünnepélyes békeokirat maga Turinban augusztus 24-ikén állíttatott ki. A Magyarországot érdeklő pontozatok röviden összefoglalva a következők voltak:

A Velence és Magyarország között 1358-ban Zarában kötött béke megújittatik és egyes pontjaiban szorosabban körülhatároltatik. Dalmácia szabad kereskedelmet nyer Velence területére, azzal, hogy a bevitt árú értéke 35,000 aranyat meg-

¹ Magyar Történelmi Tár XI. k. 60—63. II.

² U. ott 63—67. II.

³ U. ott 68—72. II.

haladhat, míg a kiviteli árú értéke ez összeg húszszorosában állapíttatik meg. Kivétetik e rendelkezés alól a só, de ennek fejében a velencei köztársaság kötelezve van a magyar királynak évenként 7000 aranyat fizetni, mely Zárán át küldetik fel Budára. Ez a fizetési kötelezettség egyébiránt Velenczére nézve örök időkre fennáll. Dalmácia lakosai Velenczének a jövőben sem vámmal, sem másnemű fizetéssel nem tartoznak. Velence engedélyt nyer arra, hogy Zenggben megbizottat tarthat és zászlót tűzhet ki, de csak addig, a míg a magyar király és a zenggi gróf ez ellen fel nem szólalnak. A háború alatt elfoglalt helyeket a felek kölcsönösen visszaadják, úgyszintén a hadi foglyok kicserélése is elrendeltetett. A többi pontok apróbb kérdéseket intéztek el, azonkívül Pádovára, Trevisóra, és az aquilejai patriarchatusságra vonatkoznak, végül pedig Tenedos szigetéről is történik intézkedés, mely a savoyai grófnak adatik át.

A béketárgyalások ezzel véget értek. A felek megbizottai elvégezték munkájukat, a béke meg volt kötve, részükről megerősítve, a róla szóló okirat ünnepélyesen kiállíttatott. Hátra volt még azonban maguknak az érdekelt feleknek hozzájárulása, az ünnepélyes megerősítés a magyar király és a velencei köztársaság részéről. A velencei tanács hozzájárulása és megerősítése október 4-ikén történt meg. A velencei megerősítő okirat átvételére a magyar küldöttek személyesen jöttek el Velenczébe. A köztársaság nagy előkészületeket tett fogadásukra. A velencei nagytanács október 1-én a zágrábi püspök fogadásának költségeire fedezetül 200 aranyat szavazott meg. Majd midőn híre ment, hogy a másik követ, Alsáni Bálint is meg fogja látogatni a várost, ezt az összeget 300 aranyra emelte föl.

A magyar követek jelenlétében október, 4-ikén történt meg a hercegi palotában a béke ünnepélyes megerősítése a velencei tanács részéről, mely a megbizottak között kötött egyezséget átírva, azt ólompecsés oklevélben adta ki.¹ Együttal meg-

¹ U. ott 72—75. ll.

egyezés jött létre az iránt, hogy annak az évi 7000 aranynak lefizetése, melyre a turini béke értelmében a köztársaság kötelezve volt, a folyó 1384-ik évre, miután a határidő, Szent-István-napja már elmúlt ezúttal kivételesen karácsony napján történjék. Erre nézve Amade savoyai gróf tárgyalta Velenczében a magyar követekkel, kik ebbe a halasztásba beleegyeztek, kikötve azt, hogy ebből a jövőre nézve semmi következtetés ne vonassék.¹ Egyúttal még egy más tekintetben is történt ez alkalommal eltérés

26. A DOGEK PALOTÁJA VELENCZÉBEN.

a béke feltételeiről. Ki volt mondva ugyanis, hogy a 7000 aranyért Velence a felelősséget csakis a Zárába való szállításig veszi magára, innentől kezdve a pénz a magyar király felelőségére és kockázatára szállittatik Budára.² Ez most annyiban változott meg, hogy a köztársaság a felelősséget csak Segniig vette magára.

¹ U. ott 76–77. és 79–81. ll.

² U. ott.

A magyar király megerősítésének és esküjének átvételére a velencei köztársaság külön követséget küldött Magyarországba, mely egyúttal az első 7000 aranyat is magával vitte. E követség tagjai Leonardo Dandolo és Fantino Georgio voltak. Elutazásuk előtt Alsáni és Horváti püspökök azzal a kérelemmel fordultak a velencei tanácshoz, hogy adna nekik egy gályát, mely őket Segnibe szállítaná. A tanács e kérelmet teljesíté is, egy hajót bocsátott a magyar követség rendelkezésére, s egyúttal határozatba ment, hogy a velencei követség is tegye meg ugyane hajón az utat Segnibe. Ezért volt tehát az oka annak, hogy a tanács a felelősséget a pénzért csak Segniig vállalta ezúttal magára.¹

Hogy mikor indult a követség Magyarországba, nem tudjuk; a velencei tanács utasítása Leonardo Dandolo és Fantino Georgio részére október 25-ikén kelt. Ez utasítás nagyrészt a turini béke megerősítésére vonatkozik, azonkívül a követeknek magyarországi tartózkodására foglal intézkedéseket magában. Egy pontja azonban közelebbről érdekel minket. A segnii és velencei kereskedőkre ugyanis tíz száztóli be- és kiviteli vám vettetett ki, a mi a városnak régi szokásaival, szabadalmaival ellenkezett. A velencei tanács tartott attól, hogy a polgárság e kivetés ellen tiltakozni fog, s azért a követeket oda utasítja, hogy kövessenek el lehetőleg mindent, mielőtt Segniből eltávoznak, hogy e kirovás miatt baj ne támadjon. Figyelmezteti őket egyúttal a tanács arra, hogy a pécsi és a zágrábi püspökök támogatására ebben az ügyben föltétlenül számolhatnak, miután ők ebbeli közreműködésüket megígérték.² Ebből kitűnik, hogy a nevezett püspökökkel velencei tartózkodásuk alatt a tanács ily irányban tárgyalt. Közreműködésüket egyébbíránt megígérték arra nézve is, hogy Lajos király a dalmát városokat szólítsa fel a béke rendelkezéseinek pontos betartá-

¹ Magyar Történelmi Tár, xi. k. 79–81. ll.

² U. ott, 85. l.

sára. Ennek a rendeletnek kieszközlésére a követek szintén határozott utasítást nyertek.¹

A követség Magyarországra érkezve, Diósgyőrött találta Lajos királyt, ki a maga részéről is megerősítette és helybenhagyta a turini békekötést és annak egyes megállapodásait. November 26-ikán egy egész sora az okiratoknak adatott ki. Az elsőben Lajos király magát a békekötést tartalmazó oklevelet írja át és erősíti meg, hozzájárulva maga részéről is annak rendelkezéseihez. A király környezetében, mint az ünnepélyes aktushoz külön is meghívottak, Bálint pécsi, László váradi, Pál zágrábi, János csanádi püspökök, György boszniai és Miklós csázmai prépostok voltak jelen, míg a világi méltóságok között Czudar Péter vajda, Bebek György, a királyné tárnokmestere és Bebek Imre horvát-szlavon-dalmát bán említetnek. A második okiratban a király azt a követei és a velencei követek közt kötött egyezséget hagyja helyben, mely szerint a békekötés iránt addig vita a szentszék előtt támasztható ne legyen, a míg az egyház egysége helyreállítva nincsen. Nyugtázta azonkívül annak a 7000 aranynak első ízben történt lefizetését is, mely összeget a köztársaság évenként köteles fizetni a magyar királynak. Elismerte továbbá ünnepélyesen, hogy Cattaro vára és városa neki átadattak, és végül rendeletet bocsátott ki a dalmát-horvát bánhoz, BebekImréhez, megparancsolva hogy a velencei köztársaság embereivel a jó barátság ezentúlra fenntartassék, hogy az azoktól elfoglalt földek visszaadassanak és hogy a velencei hitelezők pénzbeli követelésük tekintetében kielégíttessenek.²

Ezzel be volt fejezve a turini béketárgyalás egész menete. Alsáni Bálint megbízatása véget ért, s ő nyugodt lélekkel elmondhatta, hogy urának, a magyar királynak tekintélyét mindenkép sikerült megóvnia, megőriznie. Működése azonban ezzel még

¹ U. ott 85. l.

² Mind e levelek Magyar Történelmi Tárx. k. 86—99. ll. A Bebek Imréhez intézett

három levél keletnélküli, a többi november 26-iki keletű.

nem volt teljesen befejezve. Nem tudjuk, mi okból, december 6-ikán Lajos király Diósgyőrött megbízta Pál zágrábi és Bálint pécsi püspököket, hogy a velencei követekkel tárgyaljanak, és tanácskozva az esztergomi érsek és a többi országnagyokkal a

27. LAJOS NAGY PECSÉTJE.

királyi tekintély megóvásával intézzek el az ügyet. Gyaníthatólag a november 26-iki megerősítés daczára függőben maradtak egyes kérdések, s ezek elintézésére hatalmaztatott fel Bálint püspök társával egyetemben.¹

¹ Magyar Történelmi Tár, XI. k. 97. l.

III.

A turini békekötésnek, úgy látszik volt egy titkos pontja, feltétele, melyre Lajos nagy súlyt fektetett, s ez az volt, hogy a velencei köztársaság engedje neki át Remete-Szent-Pálnak Velenczében őrzött ereklyéit. A turini békekötés után a köztársaság ennek a kívánságnak is eleget tett és Alsáni Bálint pécsi és Horváti Pál zágrábi püspökök útján a szent ereklyéket Lajosnak elküldötte.

A pálosoknak Özséb esztergomi kanonok által 1263-ban alapított rendje, származására nézve minden ízében magyar rend, hazánkban főleg a xiv-ik században örvendett nagy virágzásnak. A pálos barátok, a magyar lakosság sorából kerülve ki, együtt éreztek mindenben azzal, s mint a nép testéből-véréből valók, könnyen érthető meg nagy népszerűségük. Mária-Nosztra, a Buda mellett fekvő Szent-Lőrincz, Elefánt, Lepoglava, Garig, Jenő, Eszény, Lád stb. mutatják, hogy a pálosok rendje hazánk minden részében birt monostorokkal, rendházakkal. Királyainktól nyert kiváltságok hosszú sora tanuskodik a felől, hogy e rend az uralkodók részéről is támogatásban, pártfogásban részesült. A regényes vidékű Mária-Nosztra kolostora nem egyszer látta falai között vendégül Nagy-Lajos királyunkat, ki a rend iránt érzett jóindulatáról fényes bizonytságot tett, midőn védőszentje testét számára megszerezte.

Remete-Szent-Pál teste 1240 óta Velenczében a Szent-Julián-templomban őriztetett, hová Konstantinápolyból vitetett át, mely utóbbi helyen a szent ereklyék 1169 óta pihentek. Az ereklyék megszerzéséhez egy szép monda fűződik; színhelye ép a mária-nosztrai kolostor, melynek falai között Lajos király a velencei háború kitörésekor időzött.

A monda szerint Lajos király pihenés céljából a mária-nosztrai kolostorban tartózkodva, annak tagjai előtt kijelenté, hogy ha az Isten őt a velencei hadjáratban megsegití, mindent

el fog követni arra, hogy Remete-Szent-Pál testét a rend részére megszerezze. Akkoron, mondja a hagyomány, a kolostornak szent életű és prófétai ihlettel megáldott tagja, az öreg Lukács megjövendölé a királynak, hogy Istenben vetett reménye teljesülni fog, a háborúból mint győztes kerül ki, és fogadalmát szintén be fogja válthatni. S ennek jeléül a kolostor küszöbe előtt, hogy tanúja legyen a jövő eseményeknek, egy hárs-csemetét ültetett el. S íme a hársfa legott megfogamzott, kizöldült, mely csodajelben a jövő események beteljesedésének zálogát látták. *Lajos fájának* nevezte el a nép e fát, mely egészen a török pusztítások idejéig zöldelt a kolostor előtt.¹

A szent ereklyék megszerzésére tehát, mint látjuk, Lajost e fogadalma is kötelezte. Fogadalmát sikerült is beváltani. A turini békekongresszusra küldött követei Alsáni Bálint és Horváti János püspökök a tárgyalások befejezte után Velenczébe mentek, hol a köztársaság őket, mint láttuk, nagy ünnepségekkel fogadta. Ez alkalommal, úgy látszik, végleg, befejeződtek a tárgyalások a szent ereklyék kiadása körül, s azok a magyar követtség kezei közé adtak.

A szent ereklyék átadását valószínűleg hosszabb tárgyalások előzték meg. Magáról az átengedésről csak a beavatottak tudhattak, a nagy nyilvánosság, a velencei nép valószínűleg nem tudott róla. Az átadás is titokban, éjnek idején történt, nehogy a velencei lakosság a szent ereklyék elvitelét megtudva, zavargásokba törjön ki. Az elővigyázat érthető is volt, hiszen a szent ereklyék már több mint két század óta Velence falai között tiszteltettek s a közhangulat bizonyára nem vette volna szívesen azok elvitelét a lagunák városából.

Az október 4-ikére virradó éjjel a Szent-Julián-egyházban nagy titokban fölvétettek Remete-Szent-Pál ereklyéi és egy művészileg faragott faládjában elhelyezve átadattak a magyar követeknek. Vele együtt a köztársaság még az Apró Szentek

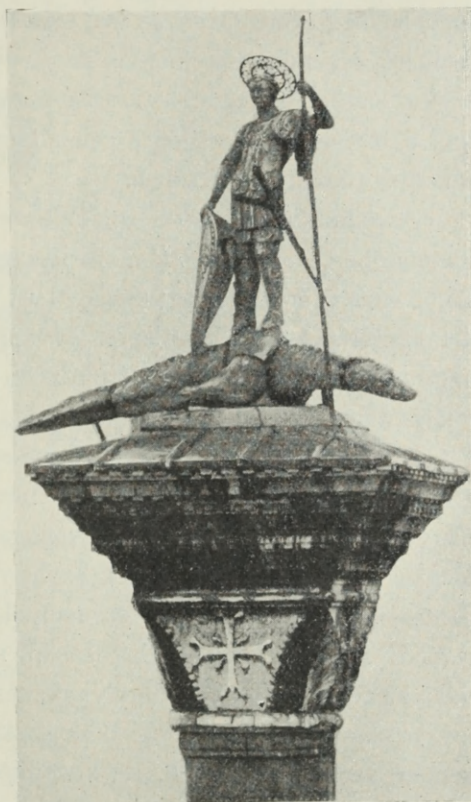
¹ Eggerer, *Fragmen panis corvi*, i. k. 161. l.

közül kettőnek ereklyéit ajándékozta a magyar királynak. Az ereklyék elszállítása az azokat megillető tisztelettel ment végbe, s a tengeren át történt.¹ Úgy látszik, velük tették meg az utat Alsáni Bálint és Horváti János püspökök is.

A szent ereklyék egyenesen az ország fővárosába, Budára vitettek és ott a Szent-János-kápolnában helyeztek el ideiglenesen. Köszemlére tétettek ki, felváltva két pálos barát őrködött mellettük. Tiszteletükre messze földről sereglett össze a nép, mely már a megérkezés-kor is nagy számban gyűlt össze, «oly nagy processzióval és ajojtatossággal» fogadva a szent testet, «kihöz hasonlatos soha Magyarországon nem volt».²

Az ereklyék azonban nem maradtak Budán sokáig. Illő is volt, hogy Szent-Pál teste a róla nevezett rend valamelyik templomában találjon örök nyugalmat.

Azért Lajos király azzal a kéréssel fordult Demeter esztergomi érsekhez, engedné meg, hogy a testet a pálosoknak Buda fölött fekvő szentlőrinczi kolostorába vigyék át. Demeter a király kérésének eleget tett, s a szent teste 1381 november 14-ikén az érsek,

28. A VELENCZEI SAN-TEODORO-SZOBOR.

¹ Prileszky, *Acta Sanctorum Hungariae*, 38. l.

² Az Erdy-kódexben.

a király, számos egyházi főméltóság és nagyszámú néptömeg kíséretében ünnepélyesen átvitetett a Szent-Lőrinczről nevezett kolostorba. Itt őriztetett a mohácsi vész utánig, a mikor Trencsénbe szállíttatott át, hol később egy tűzvész alkalmával elpusztult.¹

Hazai forrásaink e kegyeletteljes eseményről rövid szavakkal szintén tudomást vesznek. Turóczinál és a budai krónikában pár sorban meg van örökítve ez esemény. Azonkívül még a karthauziak legendagyűjteménye, az Érdy-kódex neve alatt ismert kézirat szintén följegyezte ezt az eseményt részünkre. Bővebben szól a történetekről, és ép azért álljon itt e följegyzés a magamatos régi nyelvezetében.

«Annakutána, mikoron írának ezer háromszáz nyolczvan egy esztendőben, mikoron Magyarországbán uralkodnék az Nagy Lajos király, kinek hagyomásából és az veneccei uraknak engödelmőkből pécsi Bálint pisepek és zágrábi Pál pisepek egy éjjel nagy csendességgel, hogy a köznép reájok ne rohanna érötte, miért nagy böcsölettel tartják vala, hozák szent Pálnak testét két apró szentőknek testivel Magyarországbán, Budának fenes királyi városában, oly nagy tisztösséggel és készölettel, oly nagy processióval is ajojtatossággal, kihöz hasonlatos soha Magyarországbán nem volt; és helyezték Buda várában szent János kápolnájában éjjel és nappal vigyázván ömellette két remete fráterek. Kinek kihozásán mondhatatlan nagy ereme vala az felséges jámbor királynak, nagy eremek vala mind teljes országbeli szegénynek bódognak; nagyobban kedég az ő remete szerelmes fiainak. És koronkéd nagy folyamás (sereglés, toldulás) vala Krisztus Jezus szent confessorának látogatására. Kevés idő azért elmúlván, az felséges király, az magyari jó uraknak tanácsokból; nagyságos tisztelendő isztragomi (esztergomi) Demeter érsek, romai cardinál es gubernátor ez országának jeles cancellariosa úr pápának kedég ez országra és Lengyelországra választott legátusa, kinek mikoron felséges régi

¹ U. ott.

Q

$\frac{+}{x}$

+
Bingemij

Lajos király mind az urakkal látta volna tekéletes jámborságát, kéré hogy dicsőséges remete szent Pálnak szent testét emelné fel Budáról szent János kápolnájából és vinné bódogságus szent Lőrinc mártirnak egyházában Buda felett, hogy ott az ő fiai mint atyjokat bizony tagok ő fejöket és szerelmes mestereket és tanójtványi nyilván tisztölnék, dicsérnék és éjjel nappal szentetlen szolgálnának öneki erekkül erekké. Az felül megmondott érsek azért es legát nagy sok pispeköket és egyházi népeket egybe gyűjtven, és sok szegények bódogok hozzájuk gyűlvén, vevé fel a szent testet, és vivé szent Lőrinc mártirnak egyházába Buda fölött mindszent havának tizennegyed napján, az szent Bereck confessornak másod napján; és legáti hatalmával meg és confirmálá, hogy azon napon ő szent vitelének innepét illenek; kit megtartnak mind ez mai napiglan az ő szent szerzetében való jámbor ösfiak».¹

Nagy Lajos királyunk gondoskodása azonban nemcsak a szent ereklyék megszerzésére terjedt ki, hanem annak megállapítására is, hogy az ereklyék csakugyan Remete-Szent-Pál ereklyéi. Úgy látszik, a szent ereklyék teljességéről vagy hitelességéről kétely merült fel. Kötünt ugyanis, hogy a szent test egyik kezén három újj hiányzik. Valószínű, hogy e hiányt átadásánál nem konstataáltak, mert 1382-ben Lajos király azzal a kéréssel fordul a velencei köztársasághoz, hogy tenne bizonytságot írás útján Remete-Szent-Pál testének azonosságáról, miután annak egyik kezéről három újj hiányzik.² Nem tudjuk, teljesítette-e a köztársaság a király kérését, de a királynak e megkeresése hihetőleg nemcsak abból a czélból történt, hogy a hiányzó három újj felől bizonytságot szerezzen magának, hanem azért is, hogy az ereklyék valódiságáról hivatalos nyilatkozat álljon rendelkezésére.

Remete-Szent-Pál ereklyéinek átszállításáról egy névtelen szer-

¹ Toldy Ferenc: A magyar irodalom története II. kiad. II. k. 168. l.

² «Item petit dominus rex, quatenus velint ipsum per litteras eorum certificare

de integritate corporis Sancti Pauli primi heremite. Nam de una manu dicti corporis tres digiti non habentur.» Magyar Történelmi Tár XI. k. 104. l.

zótól származó rövid történetke maradt napjainkra, mely a holttest eltemetésén kívül elbeszéli annak Thebaisból Konstantinápolyba, onnan Velenczébe, innen pedig Budára s végül a szent-lőrinczi kolostorba való átszállítását. Korára nézve ez elbeszélés alkalmasint az ereklyék átszállítása idejéből származhatik. Históriai értéke nem nagy; újabb, illetve oly adatokat, melyeket a többi ismert források nem erősítenének meg, nem tartalmaz. Adatainak hitelességét is több ízben kétségbe vonták, így Velence részéről Flaminus Cornelius velencei senator kísérelte azt megdönteni, azt állítván, hogy Szent-Pál tetemeinek hazánkba szállítása nem felel meg a valóságnak s hogy azok továbbra is Velenczében maradtak. Ma már tudjuk, hogy az általa felhozott érvek aényt meg nem dönthetik, nemcsak későbbi czáfolatok, hanem az egykorú és közel egykorú adatok egész sora bizonyítja a nemes senator állításainak tarthatatlanságát. Csak azért szólunk itt róluk, mert az általa támasztott irodalmi vita a szerzőség kérdését Alsáni Bálint nevével hozta összeköttetésbe.

Cornelius Flaminus ugyanis ellenvetéseiben azt a kérdést is felvetette, miért nem nevezi a névtelen író Alsáni Bálintot is bíbornoknak, a midőn Demeter esztergomi érsek mint olyan szerepel nála.¹ Fuhrmann Mátyás pálos atya, ki Flaminus érvelését sikerrel czáfolta meg,² erre azt mondja: azért nem nevezetik Bálint is bíbornoknak, mert ő maga a szerzője ennek a munkának, s részint ezért, részint az esztergomi érsek iránti tiszteletből, kinek suffraganusa volt, nem tesz említést saját bíbornoki méltóságáról. Ez a főargumentum azonban nem sok alappal bír, ezt a körülményt nem tartjuk eléggé nyomósnak a szerzőség kérdésének eldöntésére. De valószínűtlen ez magának a szövegnek egynéhány kitétele miatt is. Az író a küldöttek közül megnevezi Bálint pécsi és Pál zágrábi püspököket, kiket mindkettőt kiváló családból

¹ A VII. fejezetben.

² Fuhrmann Mathias: Anonimi Hungarici historia de translatione S. Pauli Thebái cognomento primi Eremitae. Pestini, 1799.

³ «...natione claros, canonum scientia illustratos, de cursu temporalium non ignaros...» i. h. III. l.

származóknak, a kánoni tudományokban jártasoknak s a politikai ügyek állásában nem épen tudatlanoknak nevez.¹ Bajosan föltételezhető, hogy Bálint bíbornok, ha csakugyan ő a névtelen szerző, ezeket a hízelgő kifejezéseket saját magára is alkalmazta volna. Annak magyarázata, hogy Alsáni Bálint itt nem mint bíbornok szerepel, a lehető legtermészetesebb: Bálint püspök akkor, a midőn mint követ időzött Olaszországban, 1381 körül, még nem volt bíbornok, hisz tudjuk, hogy e méltóságot csak 1385-ben nyerte el. De ez adattal együtt némi támaszt nyertünk a munka keletkezésének idejére is. A középkori írók a rangjelzésekben nagyon pontosak voltak, s ha Alsáni Bálint akkor, midőn e munka íratott, már bíbornok lett volna, bizonyos, hogy a névtelen szerző őt mint ilyet szerepeltetné, daczára, hogy az általa tárgyalt esemény idejében még nem volt az. Ebből tehát az a következtetés vonható le, hogy a munka keletkezésének ideje 1381—1385 közé esik. Azt, hogy Alsáni Bálint volna a szerzője, a fentebbiek alapján majdnem kizártnak tekinthetjük. Az újabb írók közül Ipolyi Alsánit tartja a munka szerzőjének, de véleményét semmi érvel nem támogatja, de nem tartjuk lehetetlennek, hogy a püspök környezetének valamelyik tagja rejtőzik az ismeretlen név alatt, ki értésüléseit a szent testnek Velenczébe való átszállításáról esetleg magában Velenczében merithette.¹ Erre mutatna az a körülmény is, hogy egyik fejezetében ünnepélyes formában kiállított, erre vonatkozó oklevélről van szó.

Remete-Szent-Pál ereklyéi valószínűleg a xv. század folyamán csonkulást szenvedtek. Feje ugyanis nem tudni mi úton Csehországba került és hollétéről az egykorúaknak hosszú ideig nem volt biztos tudomása. II. Lajos idejében az ereklye újból Magyarországra került vissza. Midőn II. Lajos 1523-ban Csehországban járt, az ereklye a hozzátartozó koronával együtt Corsyn várában őriztetett, de nem mint Remete-Szent-Pál feje,

¹ Magyar Sion, 1863. évf.

hanem egy másik szentnek ereklyéje gyanánt. Lajos király fáradásainak sikerült a cseh rendeknél kieszközölni, hogy az ereklye, a mennyiben azonossága kétségbevonhatatlanul megállapíttatik, neki visszaadassék. 1523 márczius 8-ikán Lajos örömmel tudatta Báthory István nádorral, hogy a szent ereklye azonossága bebizonyulván, azt átvette; a fej őrizete ideiglenesen a király kíséretében lévő Országh János váci püspökre bízott.¹

IV.

A koronás király iránti hűséget Bálint püspök Lajos király haláláig híven megtartotta. A nagy király legbizalmasabb tanácsadóinak egyike volt, kire Lajos ott, hol az ország fontos érdekei forogtak szóban, mindenkor számíthatott s a ki hazája és királya iránti hűségében lankadást, fáradtságot nem ismert. Hűsége jutalmát Lajostól bőven kivette, a királyi kegy az ország főpapjai sorába emelte, s e méltóságában is fontos szolgálatokat tett fejedelmének.

Midőn Lajos 1382 szeptember 10-ikén örök álmra hunyta le szemeit, Magyarország trónja leányára, Máriára szállt. Női kezekre került az ország kormányja; a királyné kiskorú lévén, — csak tizenegy éves volt — helyette anyja, Erzsébet királyné vitte az ország kormányát.

A trónváltás Magyarországon minden rázkódtatás nélkül ment végbe. A nagy király temetése utáni napon a Székesfehérvárott összegyűlt rendek Máriát egyhangúlag Magyarország királyává kiáltották ki és a szokásos szertartások között a szent koronával megkoronázták. Nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is, a legtöbb helyen, bizalommal fordultak a fiatal királynő felé, kinek uralmát egyelőre nem fenyegette semmi veszély.

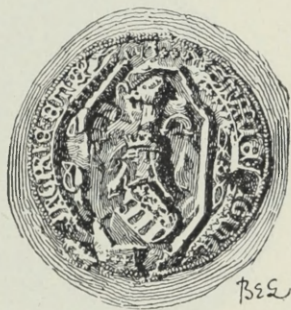
Nem ily nyugodtan ment végbe azonban a trónváltás Lajos birodalmának másik részében, a lengyel királyságban.

¹ Orsz. levéltár, DL. 23725, 25676.

Nem tartozik feladatunk keretébe kiterjeszkednünk a Lajos halála után itt kitört viharokra, melyek Lajos király hosszú munkáját, a lengyel trón biztosítását családja részére lerombolással fenyegették. Tudjuk, hogy a küzdelem Lajos terveinek győzelmével végződött s hogy a lengyel korona Mária nővére, Hedvig fejére szállott. Anyjuk, Erzsébet királyné fáradozásainak eredménye volt ez, ki férje halála óta, egész 1384-ig, midőn a lengyel kérdés dülőre jutott, ez irányban fáradozott.

Csak hogy ugyanakkor, míg Erzsébet figyelmét Lengyelország felé fordította, majdnem elveszté másik leánya, Máriának koronáját. Az alatt a két év alatt, míg az anyakirályné figyelmét a lengyel kérdés kötötte le, Magyarország déli vidékén végzetes mozgalom indult meg a nőuralom ellen.

A mozgalom szálai Tvartkó, a boszniai király, kezében futottak össze. Hogy tervét, mely Dalmácia, Horvátország és Szlavónia meghódítására irányult, végrehajthassa, újra érintkezésbe lépett a horvát főurakkal és a dalmát városokkal. Még Lajos király életében Cattaró és Ragusa birtokára

29. MÁRIA KIRÁLYNÉ PECSÉTJE.

aspirált, s a cattaroi öbölben épített erősség, a mai Castelnuovo is a király terjeszkedési politikáját volt hivatva szolgálni. S alig hogy Lajos meghalt, azonnal megkezdí az aknamunkát Dalmáciában és Horvátországban a magyar királyi fenhatóság ellen. Palisnai János, a vránai perjel hajlott a bosnya király ajánlatára, a többi főúr azonban megmaradt a magyar királynő pártján, ép így a dalmát városok is, melyek közül Zára követeket küldött a magyar királyi udvarba, hogy a helyzetről jelentést tegyenek. Erzsébet királyné rögtön kiküldé hű emberét, Besenyei János veszprémi főispánt Dalmáciába, hogy ott rendet csináljon. Besenyei el is járt küldetésében, ámde ezalatt Tvartkó Velenczével lépett érintkezésbe, melyet a maga részére megnyert. Lenn, Horvát-

Dalmátországban pedig a viszonyok mind ziláltabbak lettek. Erzsébet királyné 1383 június 15-ikén Csáktornyai Laczfi Istvánt, a volt erdélyi vajdát nevezte ki horvát-dalmát bánná, Bebek Imre helyett, kit Galicziába küldött. A személycsere épen nem mondható szerencsésnek; Laczfi István hűsége távolról sem állotta ki a versenyt Bebekével.

1383 őszén Erzsébet a délvidéki zavarok lecsillapítása végett elhatározta, hogy személyesen utazik oda le, leányával, a királynővel együtt, és miután már szeptember 2-ikán értesítette Trau városát jöveteléről, csakhamar útnak is indult.

Bálint püspök a Lajos iránt tanusított hűséget annak utó-

dával szemben is megőrizte.

A királyi udvarban, a királynő tanácsosai sorában, előkelő állást foglalhatott el, s úgy látszik, hogy az ország ügyeinek vezetésében igen nagy szerepe volt. A midőn Zára a főntebb említett követséget küldte a királyi udvarba, azon személyek között, kikhez a város tanácsa levelet küldött, a zágrábi püspök mellett Bálint pécsi püspök nevével

30. TVARTKO PÉCSETJE.

is találkozunk. Jele annak, hogy a királynők bizalmas, befolyásos emberei közé tartozott. Sajnos, működéséről, részvételéről az államügyek intézésében tudomásunk nincsen. De ott találjuk őt a királynők környezetében, midőn ezek Zarába érkeznek. Laczfi István dalmát és horvát bán, Lendvai István szlavón bán és még többen kísérték a királynőket, s az egyháziak közül ott találjuk Alsáni Bálintot is, ki október 24-ikén vonult be, a királynők kíséretében, Zarába. Csakhogy a zavarok nem szüntek meg. Magában Zarában is felütötte fejét az összeesküvés, úgy, hogy Erzsébet királyné, Garai Miklós nádor tanácsára, végre is egyezsége lépett Tvartkóval, átengedve neki Cattaró városát.

Az ország déli vidékén támadt e mozgalom tehát látszólag lecsendesült; igaz, hogy az ország területe egy részének elszakítása árán. A nyugalom azonban nem állott teljesen helyre. A míg előbb a déli vidékeken, úgy most magában az országban, az ország főurai sorában keletkezett forrongás, ellenséges áramlat az asszonyi uralom ellen; erre az események egész láncolata adott okot. Az ország területének csorbulása úgy

31. KIS-KÁROLY PECSÉTJE.

délen, mint északon, Lengyelország különválása, az Erzsébet által elkövetett politikai hibák, köztük Mária eljegyzése Lajos orleansi herczeggel, azonkívül személyes indokok játszottak ebben közre. Az elégületlenek élén Horváti Pál zágrábi püspök, Horváti János macsói bán, Szécsi Miklós országbíró, Zámbo János tárnokmester, Kanizsai János állottak. Szemük Nápoly felé irányult, hol Durazzói Károly ült a trónon, ugyanaz, ki Lajosnak annak idején a nyert támogatás fejében megígérte,

hogy örököseit Magyarország trónján nem fogja háborgatni. De ez ígéretet hamar elfelejtette, s midőn 1385 augusztus havában a magyarországi elégületlenek nevében Horváti Pál püspök és Kanizsai Miklós többekkel együtt őt felkereste, nem nagy fáradtságba került nekik Károlyt a magyar korona elfogadására rábírní.

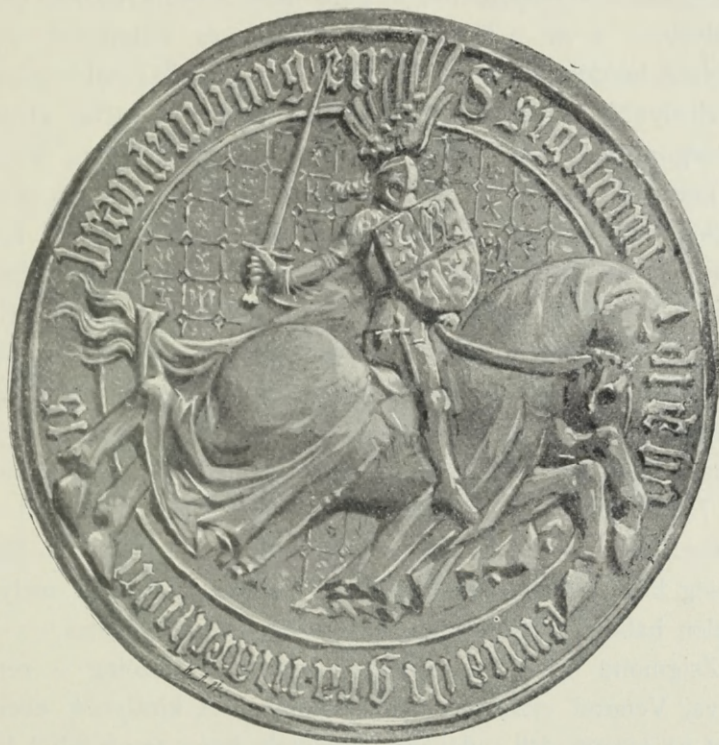
Már 1385 szeptember 14-ikén elhagyta Károly Nápolyt, hogy Magyarországba menjen. Zenggen és Zágrábon át ment Budára, hol az ország kormányzását csakhamar átvette. Nem tartozik feladatunk körébe a további események bővebb részletezése. Tudjuk, hogy Károly 1385 deczember 31-ikén Székesfehérvárott ünnepélyesen királylyá koronáztatott. Palota-forradalom előzte meg ez ünnepélyes tényt, mely forradalom következménye volt, hogy Mária, látszólag önkényt, lemondott a magyar koronáról, félvén, hogy ellenkező esetben Károly élete ellen is tör.

De ezt a palota-forradalmat csakhamar nyomon követte egy másik. Károly király mindjárt országlása elején ellentétbe jött az ország némely nagyjaival, kik ennek folytán a királynők pártjára álltak. Mária lemondása, a körülmények, melyek vele összefüggtek, a királynők pártjának növelésére szolgáltak. A budai várak, hol a két királynő lakott, mind sűrűbben volt színhelye titkos tanácskozásoknak, melyek a királynők és párthíveik között folytak. Híveiket minden akadály nélkül fogadhatták. Alsáni Bálint, ki ekkor már megkapta a bibornoki kalapot, ezek közé tartozott, s noha ez időbeni szerepléséről bővebb tudósításaink nincsenek, aligha tévedünk, ha őt is azok sorában keressük, kik a február 7-iki katasztrófába be voltak avatva, sőt részleteinek megállapításában tevékeny részt vettek.

A Károly királyra oly végzetes napon Alsáni Bálint pécsi püspök is jelen volt a teremben, hol a gyilkos merénylet történt. Mária, habár e merénylet tudtán kívül történhetett, mindjárt másnap habozás nélkül átvette újból az ország kormányát. Párthívei támogatására föltétlenül számíthatott, s az 1386. év tavaszán lefolyt eseményekben Alsáni Bálintra újból nagyobb szerep várt.

1386 május havában Győr városa fényes gyülekezetnek volt színhelye. Itt találkoztak ekkor a királynők Venczel római királlyal és testvéreivel, Jánossal és Zsigmonddal, az utóbbi és a királynék közt kitört viszályok elsimítása végett.

Zsigmond maga megunta már a dicsőséget, hogy Mária oldalán csak a férj szerepét játszsza. Királylyá koronáztatásába

32. ZSIGMOND ÓRGRÓFI PECSÉTJE.

azonban az anyakirályné, Erzsébet, semmi áron sem akart beleegyezni. Zsigmondnak az a ténye, hogy a Duna és a Vág között elzalogosította, fölíngerte ellene az ország közvéleményét és Erzsébet királynét is megerősíté Zsigmond iránti ellenszenvében. Amde Zsigmond sem hagyta magát, s midőn anyósa őt teljesen mellőzni akarván, a házastársakat különválasztá és Zsigmond jövedelmeit is lefoglalta, ez bátyjához, Venczel római királyhoz

fordult, ki 1386 április elején vele és Jánossal, a harmadik testvérrel, továbbá unokatestvéreivel, Jodok és Prokop örgrófokkal Magyarországra jött.

A találkozás a királynők és a Luxemburg-ház férfitagjai közt Győrött ment végbe. Célja volt a Zsigmond és a királynők s a magyarok között fölmerült ellentétek kiegyenlítése, az egyházi és világi rendek kiváltságainak megerősítése, a belforradalom lecsöndesítése, s a mi a legfontosabb, Mária és Zsigmond együttélésének kérdése, valamint az utóbbi országos állásának rendezése. A királynők fényes kísérettel érkeztek meg Győrbe. Demeter esztergomi és Alsáni Bálint pécsi bibornokok, Péter, a váczai, és János, a csanádi püspökök, Laczfi István volt vajda, Zámbó Miklós tárnokmester, Czudar Péter volt bán, Szécsényi Frank, Bebek Detre és Drág, a mármarosi vajda voltak kíséretükben. A tanácskozások folyásáról tudomásunk nincsen. Alsáni Bálint szereplését sem ismerjük bővebben. Előttünk csak a záró-okmányok fekszenek. A Zsigmondra vonatkozó pontok szerint Zsigmond örgróf ellátására Vas és Trencsén vármegye, a morva-osztrák határon azokat az uradalmakat és területeket kapja, melyeket Lajos király testvére, István herceg birt. Zsigmond feleségével, Máriával lakhatik mindenütt, úgy, a hogy ez férj és feleség közt szokás, adósságait első sorban azokat, a melyeket a jelen háború miatt csinált, az ország tartozik fizetni.¹

Zsigmond ügyét ily módon — legalább látszólag — rendbe hozva, Venczel visszatért a birodalomba. A királynők ellenben most az ország déli vidékeire készültek, hogy az ott újból kitört lázadást személyes megjelenésükkel lecsendesítsék. Útjukra ez alkalommal Alsáni Bálint nem kísérte őket el. Helyette testvére, Pál, és ennek fiai, László és Miklós, voltak a királynők kíséretében. Tudjuk, hogy a kísérlet balul ütött ki; a királynők megjelenése ezúttal nem járt a várt eredménnyel. A július 25-iki

¹ Fejér, x., I. 183. l. Lásd az itt elmondottakra főleg Márki Sándor: Mária, Magyarország királynéja. Budapest, 1885. —

Pór Antal: Ifjabb Erzsébet királyné. Századok, 1895. évf., és ugyanő a Szilágyi-téle Magyar Nemzet Története III. kötetében.

Fénynyomat Divald K. műintézetéből Budapest.

támadás alkalmával, Gora mellett, mely a királynők elfogatásával végződött, kíséretük egy része a harcban életét veszte, mások fogságba kerültek. Az utóbbiak között voltak Alsáni Pál és fiai, László és Miklós is.

A fogságban meghalt Erzsébet királynénak Alsáni Bálint bíbornok vezette kancelláriáját. Jutalmát Zsigmondtól és Máriától vette, unokaöccseivel együtt. A hosszúbácsi uradalom, melyet Zsigmond 1389-ben adományozott nekik, továbbá a tizeni birtok, melyet Máriától 1390-ben kaptak, első sorban a bíbornok-püspök hű szolgálatainak jutalma volt.¹

V.

Orbán pápának 1389 október 15-én bekövetkezett halála nem szüntette meg az egyházszakadást. VII. Kelemen pápa ellenfele halálának hírére azonnal megtett mindent a szakadás megszüntetésére. Pártja utolsó években erősödött, noha Franciaországban, főleg az általa kivetett súlyos adók miatt, az elégtelenség nyomai mutatkoztak. Midőn VI. Orbán halálának híret vette, első dolga volt kísérletet tenni a római bíbornokok megnyerésére. E végből VI. Károly francia királyt kérte föl, járna közbe, nemcsak a bíbornokoknál, hanem az európai fejedelmeknél is elismertetés érdekében. Törekvése azonban hiába való volt, mert a bíbornokok azalatt Rómában rövid időre Orbán halála után, 1389 november 2-án Tomacelli Pétert választották meg a pápai trónra, ki azt IX. Bonifác neve alatt foglalta el.

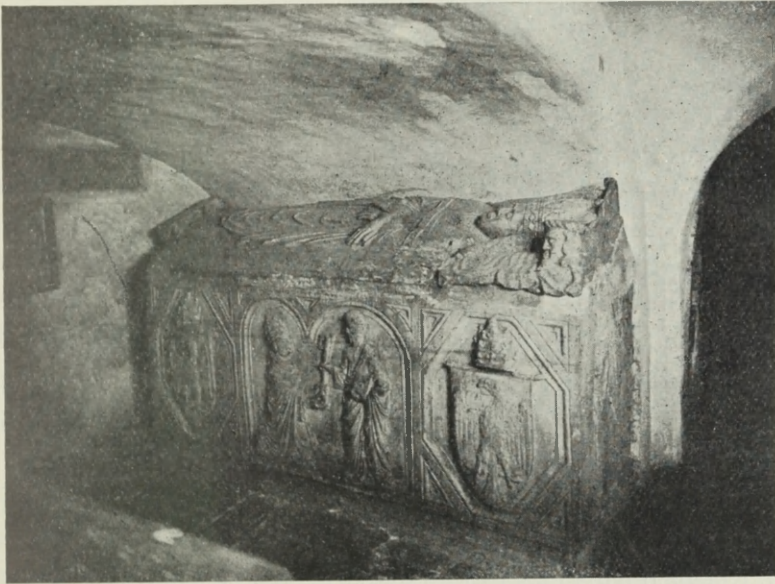
Az egyházszakadásnak most második korszaka állt be. A két pápa híveinek megoszlása már megtörtént, s úgy a római, mint az avignoni pápa hatásköre, obedienciája meg volt állapítva. A törekvés most már oda irányul, hogy az egyházszakadásnak véget vessenek, s e törekvésben az európai államok közül főleg Franciaország, majd Németország jár elől. Ven'czel király leté-

¹ L. föntebb.

tele, Ruprecht ellenkirálysága megosztják Németországot s ezért ez utóbbi a szakadás megszüntetése körül vezérszerepet csak akkor kezd játszani, midőn Zsigmond kerül a római-német birodalom trónjára, erős kezekkel ragadva meg s vezetve mindvégig az unio ügyét egész a konstanci zsinatig. A szakadás megszüntetésének kérdésével kapcsolatosan egyúttal egy másik kérdés is előtérbe lép, mely kérdés jóformán már századok óta mindig napirenden volt, az egyház reformálása fejében és tagjaiban. E reformálás szükséges voltát hangoztatják mindjobban az uniotárgyalásokkal kapcsolatosan, s diadalra jut e törekvés akkor, midőn a konstanci zsinatnak nemcsak az unio és a hit kérdését, hanem az egyház reformjának ügyét is főfeladatává jelölik ki.

Az európai államok állásfoglalása, mely VI. Orbán halálakor már bevégzett tény volt, részint politikai multjuknak, részint az aktuális politikai viszonyoknak megfelelőleg történt. Franciaország, melynek akkori királya, V. Károly, ha nem is tevőlegesen, de mégis részes volt abban, hogy a bíbornokok Orbántól elszakadva a fondii választást megejtették, az Avignonban székelő VII. Kelemen pápa, illetve annak utódai mellett mindvégig kitartott, s az avignoni pápa obedienciáját elismertetni igyekezett mindenütt, hová befolyása csak némileg is kiterjedt. Főleg Németországnak Franciaország felé eső részein volt e befolyás észlelhető, a mennyiben egyes püspökségek, mint a metzi, touli, verduni, VII. Kelemen pártjára állottak, s egyes fejedelmek, kik a francia királyi házzal rokonsági vagy hűbéri viszonyban állottak, valamint az osztrák herceg, Lipót, szintén az avignoni pápához csatlakoztak. A német birodalom a maga egészében VI. Orbán mellett foglalt állást. IV. Károly császár még halála előtt Orbán pártjára állott, s fia és utóda, Venczel, 1379-ben Zólyomban Nagy-Lajossal találkozva, azzal együttesen állítja ki azt az okiratot, mely Orbán pápának a császár és a magyar király támogatását biztosítja, s a melyben kötelezik magukat, hogy őt ellenfelével szemben mindenkép támogatják. A német birodalmi gyűlések, főleg a szakadás első éveiben tartottak, sűrűn foglalkoztak az egyházszakadás ügyével

és egész sora az idevágó határozatoknak maradt reánk. E gyűlések között a legfontosabbik az 1379-iki februári birodalmi gyűlés, melyen Venczel király négy választóval és számos várossal egy VI. Orbán érdekeit fegyverrel is védeni kész szövetséget kötött. A három választó, Köln, Trier és a Pfalz között 1380-ban Oberweselben kötött egyezség épp az előbb említett szövetség pontos betartását czélozta, s némileg előjele volt a fejedelmek elégtelenségének Venczel irányában, mely elégtelenség a bel-

33. VI. ORBÁN SIRJA A SZENT-PÉTER TEMPLOMBAN.

politikai viszonyok egész sorozatának behatása alatt 1400-ban Venczel letevésére vezetett. Midőn ez évben Ruprecht pfalzi gróf a német trónra emeltetett, úgy ő, mint Venczel külön-külön állást foglalnak Avignon és Róma között. Zsigmond aztán erős kézzel ragadja meg az unio kérdését és vezeti diadalra az ügyet a konstánczi zsinaton. Németország példájára Magyarország is a római pápa pártjára állott, úgyszintén már a francziákkal való ellentét miatt Angolország is. Ellenben a franczia befolyás alatt

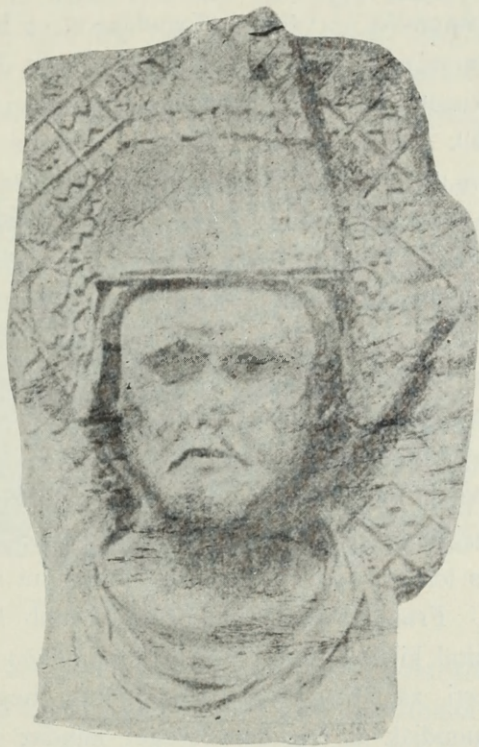
álló Skóczia és a pyrenaei félsziget Avignon pártjára állott, míg a többi helyeken, így Olaszországban részenként különböző volt a pártállás.

A szakadás megszüntetésére irányuló tárgyalások már VI. Orbán életében megindultak volt, de eredmény nélkül. Az eszme, hogy egy általános zsinat döntse el a szakadás ügyét, mindjárt annak kezdetén fölmerült, de úgy a római, mint az avignoni párt hívei között ellenszenvre talált. Felvette azonban azt a párisi egyetem, mely az eszmét, ha nem is valósította meg, de legalább jó lépéssel előre vitte. Anjou Lajosnak az ellenpápa érdekében 1382-ben megindított olaszországi hadjárata, a VI. Orbán és III. Károly nápolyi királyt közt kitört viszály, mely nyílt háborúra vezetett, a szakadás megszüntetésének kérdését, a zsinat eszméjét egy időre háttérbe szorították s inkább az elméleti fejtegetések terére utalták.

IX. Bonifác trónraléptekor kezdődnek nagyobb mérvben a tárgyalások a szakadás megszüntetése kérdésében. Az általános zsinat eszméje is újból fölmerült. Bonifác pápa ugyan erről mit sem akart tudni, és 1391 márczius 1-én kelt encyclikájában ezt az eszmét, mint a legnagyobb mértékben bűnöst, visszautasította, miből önkényt következett, hogy az elődje által megindított küzdelmet folytatni akarja. Azonban a párisi egyetem tovább fejlesztette azt, jöllehet a viszonyok ekkor kevésbbé voltak kedvezők. VII. Kelemen pápa maga Franciaországban, pénzműveletei miatt, mindinkább népszerűtlenné vált, s ezért az az eszme merült föl, hogy őt Róma birtokába besegítik s így távolítják el Franciaországból. Egy új francia hadi vállalat terveztetett, melynek vezéréül Lajos orleansi herczeg lön kiszemelve, s ő 1391-ben el is ment Olaszországba. Ez által az unio kérdése egy időre újból háttérbe szorult. Midőn pedig ismét napirendre került, a folytonos tárgyalások Róma, a francia királyi udvar és Avignon között akadályozták meg a kérdés megoldását. A párisi egyetem azonban erőlesen sürgette a megoldást és terveinek VI. Károly francia királyt is megnyerte. Az egyetemnek kiküldött bizottsága 1394-ben

hosszas tanulmányozás után arra a meggyőződésre jutott, hogy a legegyszerűbb és legcélszerűsőbb a kérdést egy általános zsinat útján oldani meg. Ez azonban tisztán csak elméleti eredmény volt, a gyakorlati megoldás VII. Kelemen halála után jut napirendre. A francia király lépéseket tett, hogy az egész kérdés tisztázásáig új választás ne történjék meg, azonban mielőtt erre vonatkozó levele Avignonba érkezett volna, a választás már megejtett, Luna Péter foglalta el XIII. Benedek néven a pápai trónt.

Benedek pápa hajlandósága az egyházszakadás megszüntetésére volt a főök arra, hogy VI. Károly francia király 1395 februárjára az első nemzeti zsinatot összehívja Párisba az unio kérdésében határozandó. Az egész kérdésben a párisi egyetem, a theologiai tudomány főápolója lép fel, mint az igazi egyházi szellem kifejezője és a közvélemény vezetője. A zsinat hatá-

34 VII. KELEMEN SÍRKÖVÉNEK TÖREDÉKE.

rózatait egy követség vitte meg Avignonba, rábeszélni igyekezve Benedek pápát, hogy az ajánlott megoldási módot, a kölcsönös lemondást a pápai trónról fogadja el. A követség eredménnyel nem járt, Benedek pápa az ajánlott megoldási módozatot nem fogadta el, hanem maga részéről találkozást ajánlott, melyen a két pápa kölcsönös vitatkozás után tisztázza az ügyet, és döntse el, hogy

melyiknek van igaza. Már ekkor látszott, hogy a pápától maguktól a szakadás megszüntetése nem várható, s általánossá vált az a nézet, hogy az engedelmesség megvonása által kényszerítettessék XIII. Benedek az unióra. Az Avignonba küldött királyi követség visszatérte után 1396 augusztus havára egy új, a második francia zsinat hivatott össze, melyen határozatba ment, hogy még egyszer szólíttassék fel a pápa a kölcsönös lemondás tervének elfogadására, és ha újból vonakodik, akkor mondassék fel neki az engedelmesség. E határozat alapján bocsátkozott Károly király tárgyalásokba az európai fejedelmekkel, kik között ekkor Zsigmond magyar királyt, az aragóniai és castiliai királyt, Angliát, az osztrák és bajor hercegeket megnyerte a maga tervének. Benedek pápa, kinek újabb követség ajánlotta a francia zsinat által elfogadott módozatot, újból elutasítólag felelt, szintűgy Bonifác pápa is.

VI. Károly francia király fáradozásainak sikerült az 1379-ik év folyamán Venczel római királyt az unio ügyének megnyerni. Az 1398-iki rheimsi találkozáson Venczel és Károly egymással megegyezésre jutván, egy követség ment Rómába és Avignonba. Az utóbbi helyen eredményt nem ért el, Rómában Bonifác pápa azonban hajlandó volt a lemondásra, föltéve, ha Benedek pápa is lemond, amiről azonban ez hallani sem akart.

Franciaország időközben tovább haladt a nemzeti zsinatok által kijelölt úton. 1398 május 22-ikén összeült a harmadik nemzeti zsinat, melyen kimondották, hogy XIII. Benedeknek felmondják az engedelmességet mindaz időre, míg a pápa a már több ízben említett módozatot el nem fogadja és az egység érdekében a pápai trónról le nem mond. A király a zsinat határozatát július 28-ikán elfogadta s az engedelmesség felmondásának kezdetét augusztus 1-re tűzte ki. E határozat tudtára adatott Benedeknek is, mire 18 bibornok és a pápai udvar összes francia származású hivatalnokai megvonták a pápának az engedelmességet. Benedek pápát erre Avignon és Venaissin grófságok lakosai Avignonban ostrom alá vették. Közel négy évig tartott

Benedek pápa őrizet alatt saját palotájában. Párthívei közül sokan elhagyták őt, így a kiskorú II. Lajos nápolyi király nevében annak anyja, Mária királynő Castilia és Navarra királyai, valamint több francia fejedelem és város. Csak Márton aragóniai király tartott ki Benedek mellett. Ő vezette a francia udvarral a tárgyalásokat Benedek kiszabadítása céljából, s e tárgyalásokban az egyházszakadás megszüntetésének kérdése is nagy szerepet játszott. Ez utóbbira nézve Benedek 1389 április 4-ikén, illetve 10-ikén kötelező ígéretet is tett, hogy hajlandó az esetre lemondani a pápai trónról, ha ellenfele is lemond, vagy ha letétetik,

35. AZ AVIGNONI PÁPAI PALOTA.

illetve meghal; megígérte azt is, hogy a szakadás megszüntetését gátolni nem fogja, s egy ez ügyben esetleg összehívandó zsinaton megjelenik.

Az európai helyzetben ezalatt nagy változások történtek. Németországban a Venczel király elleni elégtelenség nyíltan kitört, és a választófejedelmek 1400 augusztus 20-ikán Venczel trónvesztettnek nyilvánítva, a rá következő napon Ruprecht pfalzi választófejedelmet választották meg urokká. A választás, a mint a németországi viszonyokra, úgy az egyházszakadásra is nagy jelentőséggel bírt. Az 1398-iki szövetség Venczel és Károly között azt eredményezte, hogy az előbbi és Bonifác pápa

között némi feszültség állott be, és így a pápa Venczelre nem számíthatott föltétlenül. Venczel öcsce, Zsigmond magyar király, kit bátyja csehországi helytartóvá nevezett ki, oly éles viszályba keveredett Venczellel, hogy ezt 1401 márczius 6-án Prágában elfogatva fogságra vettette. Ez által Zsigmond Ruprechtet tartotta sakkban, ki Prokop örgróffal szövetekezett Venczelmegbuktatására. Zsigmond Prokopot is elfogatta, Ruprechtet pedig azzal ijeszté, hogy Venczelnek Gian Galeazzo Visconti segélyével megszerzi a császári koronát. Magyarországon ez alatt a Zsigmond elleni elégületlenség nyílt pártütésben tört ki és a Zsigmond törvényszegéseivel betelt rendek 1402—1403 fordulóján Nápolyi Lászlót hívták meg a trónra.¹

VI.

Az elégületlenség Zsigmond ellen kezdettől fogva fennállott az országban. Igaz ugyan, hogy a nápolyi párt akkor, midőn Zsigmond neje halála után egymaga maradt a magyar trón birtokában, nagyjában meg volt törve s a dinasztiaváltozás jelentőségével bíró esemény minden nagyobb rázkódtatás nélkül ment végbe. Azonban a nápolyi király titkos hívei nem békültek ki a helyzettel és csak a kedvező alkalomra vártak, hogy Zsigmond ellen fejüket felüssék.

Az alkalmat erre Zsigmondnak nikápolyi veresége szolgáltatta. E csatavesztés után Zsigmond király nem tért vissza országába, hanem a csatából megmenekült főurak egy részével hajóra szállva, a Fekete-tengeren Konstantinápolyig hajózott.

A kormányával elégedetlen főurak felhasználva távolmaradását az országtól, nyíltan megindították ellene az izgatást. A mozgalom élén a két Laczkfi István állott, kik már régóta titkos összeköttetésben állottak a nápolyi királylyal. Az ő kezdeménye-

¹ Ez eseményekről bővebben szól többek között Hefele, *Conciliengeschichte* iv. k. V. ö. e sorok írójának. Az 1409. évi cividalei zsinat története cz. munkáját is.

zésükre hivatott meg László király a magyar trónra. Arra azonban, hogy atyja örökségét már ekkor elfoglalja, tényleg nem gondolhatott. A nápolyi királyságban az Anjou Lajos ellen folytatott küzdelem lekötötte a királyt, ki magyarországi igényeinek érvényesítésére csak később gondolhatott. A magyar királyi trónra való jogát azonban legalább külsőleg igyekezővén kifejezni, pártjának legfőbb támaszait, a két Laczkfi Istvánt helytartóvá nevezte ki, ezáltal is jutalmazva érdemeiket, melyeket maguknak szereztek. Az ő nevükkel találkozunk azokban a tárgyalásokban is, melyek László király és a török szultán között folytak, s melyek célja volt László és Bajazed leánya között házassági összeköttetést létrehozni és ez által is a török szultán támogatását László részére megnyerni. Ezek a tárgyalások azonban eredményre nem vezettek.¹

Zsigmond király ezalatt Konstantinápolyból visszatért Magyarországra. Jóllehet az ellene támadt lázadás ekkor már országszerte, de legfőképp a délvidéken nagy lánggal lobogott, Zsigmondnak sikerült csakhamar a helyzet urává válni. A lázadóknak sikerült Dabisa utódját, Osztoja bosnyák királyt a maguk részére vonni, de Zsigmond a hűségén megmaradt magyar urak segítségével mégis szerencsésen le tudta verni a délvidéki lázadást. Az 1397 elejére Körösudvarhelyre összehívott gyűlésen, melyre az ellenpárt főemberei, a Laczkfiak is meghívattak, véres megtorlást ültek a lázadók fölött. A két Laczkfi István a királypárti hívek kardjok alatt vérezett el Zsigmond jelenlétében, a többiek fej- és jószágvesztésre ítéltettek. A király most előkészületeket tett a török elleni háborúra, de ez erre az évre abban maradt. A végek védelme és egyéb ügyek elintézése végett Zsigmond 1397 szeptember 24-ikére Temesvárra hirdetett országgyűlést, mely a honvédelmi kötelezettség általános elvének kimondásával fordulópontot képez a honvédelem terén.²

¹ V. ö. Schönherr Gyula, Az Anjou-ház és örökösei. Milleneumi történet III. kötet 434–436. ll.

² Az 1397-iki országgyűlés végzése Knausz Nándortól. Magyar Történelmi Társ., III. kötet 191. s. kk. ll.

A temesvári országgyűlés végzéseinek egy pontja a király környezetében lévő idegenekről szól, kikre nézve kimondja, hogy Zsigmond környezetét karácsonyig elhagyni tartoznak, sőt az országból is távozni kötelesek. A vád, mely e végzésben Zsigmond ellen foglaltatik, nem volt alaptalan. A király környezete jórészt idegenekből állott, kik közül nem egy országos méltóságra emelkedett. Az idegen, jórészt kalandorokból álló környezet befolyásának tulajdonította az ország közvéleménye az ország pénzügyeiben beállott zavarokat is, melyek a koronajavak elzalogosítására vezették. Az a szigorú rendszabály azonban, mit a temesvári országgyűlés az idegenek ellen hozott, jórészt csak írott malaszt maradt, s ezért érthető, hogy Zsigmond ellen az elkeseredés és elégtelenség folyton növekedett és ez kifejezést is nyert abban a lanyhaságban, melylyel a török elleni vállalkozások történtek. 1399-ben Zsigmond nagyobb erélylyel látott a török elleni hadjáratához és személyesen indult el Mircze havasalföldi vajda segélyére, azonban e hadjáratról csakhamar visszatérve, egész törekvését családi politikájának szentelte.

Venczel római és cseh király helyzete idővel úgy a birodalomban mint Csehországban tarthatatlanná vált. Csehországban családi viszályok dúltak, Zsigmond és unokatestvérei, Jodok s Prokop a Venczel ellen nyilvánuló elégtelenséget saját hasznukra igyekeztek kizsákmányolni. A birodalomban pedig, melynek ügyeivel jóformán semmit sem törődött, a választófejedelmek szintén ellene fordultak és végre is megvalósították már régebb idő óta tervezett szándékukat, hogy Venczelt trónjától megfoszszák.

Venczel 1398-ban Rheimsban találkozott VI. Károly francia királylyal, kivel az egyházszakadás megszüntetése felől tárgyalt, s megegyezett vele abban, hogy úgy IX. Bonifác mint XIII. Benedek pápát lemondásra fogják felszólítani. Ez egyezségnek az egyházszakadásra nézve ugyan semmi gyakorlati eredménye nem volt, ellenben Venczel ezen szövetkezése Franciaországgal újabb ok volt a választóknak, hogy őt trónjáról letegyék. Venczel

teljesen közömbös magaviselete a birodalom ügyei iránt, a francia szövetség, a flórencziek izgatásai a birodalom fennhatósága ellen, végre is megérlelték a választófejedelmek elhatározását. A mainzi, kölni és a rajnai választók 1399 ápril 11-ikén Boppardben szövetségre léptek, melyhez később még többen is csatlakoztak. Kötelezték magukat, hogy a birodalmat érdeklő

36. VENCZEL KIRÁLY PECSÉTJE.

minden ügyben közös egyetértéssel fognak eljárni, állást foglalnak mindenki ellen, ki az ő akaratuk ellenére kísérli meg a birodalmi legfőbb hatalmat kezébe venni és hogy megakadályoznak minden törekvést a király részéről, mely a birodalom jogainak csorbitására irányul. A királyválasztásra nézve azonban nem történt intézkedés, erre nézve csak az határozottatott, hogy

a birodalom megüresedése esetére mindegyik választó választói jogát magának rezerválja, vagyis azt teheti, a mit jónak lát, személyre nézve tehát nem kötik le magukat. Venczel letétele az 1400 február 2-iki frankfurti tanácskozáson határozottatott el, az új király személyére nézve itt nem történt még megállapodás, de a luxemburgi házat a trónról kizárták, csak az augusztus havában tartott oberlohnsteini tanácskozás alkalmával történt az új személyre nézve megállapodás és augusztus 21-ikén Rupprecht pfalzi választófejedelem választott meg az előző nap letett Venczel helyébe a római királyi méltóságra.¹

Venczel király a rheimsi találkozás alkalmával az egyházszakadás megszüntetése felől Zsigmond nevében is ígéretet tett. IX. Bonifác pápa ennek folytán Zsigmonddal szemben is éreztette neheztelését, jóllehet nyíltan nem lépett fel ellene. Nápolyi Lászlóval Bonifác pápa már rég jó lábon állott, a minek első sorban László vette hasznát az olaszországi téren kivívott eredményekben. László magyarországi törekvéseiben is támaszra talált a szentszéknél, és noha Bonifác a Zsigmond és László küzdelemben eleintén határozottan Zsigmond pártjára állott, az 1401-ik évben Magyarországon lefolyt eseményekben a pápának kétségkívül nagy része volt.

Zsigmondnak törekvései, hogy Venczel letétele után Csehország koronáját magának megszerezze, oly időben indultak meg, midőn hazánkat a török újabb támadással fenyegette. A helyett, hogy e támadásokkal erőlyesen szembeszállana, Zsigmond minden idejét a cseh korona megszerzésére fordította és ez szította azt az elégtétlenséget, melylyel iránta az ország rendei már régóta viseltettek. Az elégtétlenség 1401 április havában nyílt lázadásban tört ki a király ellen, kit a rendek elfogva, Visegrádra szállítottak, a királyi trónt megüresedettnek jelentvén ki.

¹ L. erre nézve Lindner, Deutsche Geschichte unter den Habsburgern und Luxemburger II. kötet.

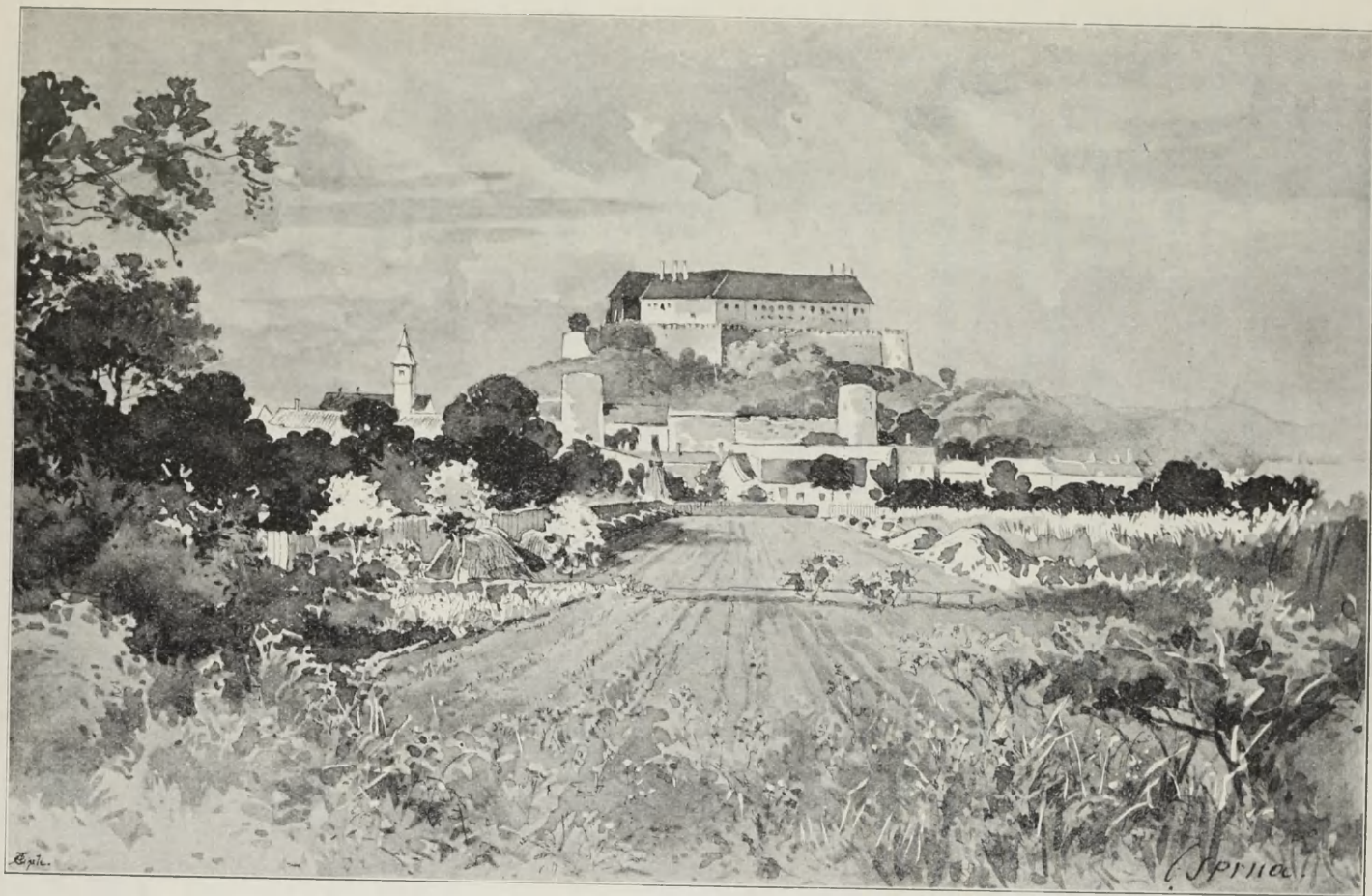
Az új király személye körül csakhamar szakadás állott be. A míg az egyik párt Nápolyi László felé fordította szemét, a másik párt Jagello Ulászlónak ajánlotta fel a magyar koronát. Egy csekély töredék pedig Vilmos osztrák herceget óhajtotta a trónra emelni. Garai Miklós bán, Eberhard zágrábi püspök, Stibor vajda és még többen, ekkor érkezettnek látták az időt a fogoly király érdekében fellépni. Főleg Garai Miklós igyekezett minden tekintélyével odahatni, hogy Zsigmond javára döntessék el a kérdés. Az ő befolyásának volt tulajdonítható, hogy Zsigmond az ő őrizete alá helyeztetett s utóbb Visegrádról Siklós várába vitetett és végül az egész ügy Zsigmond javára oldódott meg.

Alsáni Bálint bibornok és családjának tagjai e nehéz időkben is törvényes uruk pártján állottak. A lázadások, melyek Zsigmond ellen kitortek, a délvidékről indultak ki, és első sorban az ő püspökségét sujtották. Már az 1387-ki koronázás alkalmával sem jelenhetett meg az ünnepélyen, mert ekkor is püspöki székhelyét kellett a lázadók ellen megvédelmeznie.¹ A Horváti-féle lázadás ellen családjának két tagja, László és Miklós, vitézül küzdöttek és a fölkelők fogságába kerültek. Az 1388-iki lázadás leverésében, mely Szerém és Valkó megyék területén szintén a nápolyi király érdekében tört ki, az Alsániakat újból Zsigmond pártján találjuk.² Az 1401-ben folyt tárgyalásokban pedig, melyek Zsigmond szabadonbocsátását célozták, Alsáni Bálint bibornok is részt vett.

E tárgyalások 1401 augusztus végén Patán folytak le. Résztvettek bennök Alsáni Bálint, az esztergomi és a kalocsai érsekek, a váradi, győri, veszprémi és egri püspökök, a nádor, az országbíró, az erdélyi vajdák és számosan a főurak közül. Tárgyuk Zsigmond szabadonbocsátása és visszahelyezése volt. Az országrendei föltételül tűzték ki, hogy az idegenek birtokában lévő összes várak adassanak vissza, de kivették Stibor vajda várait,

¹ Schönherr i. m. 397. l.

² Ugyanott 408. l.

37. A SIKLÓSI VÁR

Vpccis habundabit.

Donnus Bonifacius de Neapoli. ix. pp.

Dei neq̃ uis a citulo p̃f̃c̃s ñ quito roma sc̃ti stabat noua. ñ t̃ngit. ñ ams miser
 abulabit. p̃m̃is f̃m̃is t̃re h̃l̃t̃is quic̃. c̃ul̃or̃ ãh̃q̃ũs. ñ. ñ. mod̃us ē. c̃ica aut̃ c̃t̃p̃r̃. ñ l̃al̃t̃
 c̃ia reat̃. C̃ũz at̃ l̃ũc̃it̃ ũr̃sa; matr̃. canũ ñf̃s̃ib̃l̃. l̃ũg̃t̃ ĩal̃t̃a r̃oie c̃c̃i ut̃ ãcto õf̃eq̃ũs ãũp̃l̃ũ
 ñl̃t̃ay c̃eap̃is m̃f̃sa ñc̃g̃l̃l̃ũna ĩb̃ alic̃ia pell̃e ũm̃t̃. ñ. f̃al̃s̃c̃ õf̃ũl̃t̃ ũr̃ta ab̃ s̃c̃d̃is c̃eap̃t̃ õc̃ ĩnũ
 tas p̃st̃at̃ũm. Ẽz x̃p̃c̃ m̃ãf̃est̃abit̃ c̃c̃g̃ñãõis. s̃p̃s at̃ c̃c̃p̃s ũm̃t̃. ũcl̃at̃ c̃i h̃is quic̃ l̃act̃ay ñ l̃ãc̃c̃s
 p̃ũal̃t̃. ĩ m̃añ ext̃ẽñs̃ õ p̃r̃c̃s p̃ũct̃as sic̃ h̃ab̃iãs. t̃e ĩp̃iñ ext̃ẽñs̃. Ẽz c̃õ p̃r̃c̃es; t̃ua õĩt̃ẽ.
 ũm̃ c̃i m̃ali f̃ãc̃s. õt̃ũ h̃al̃t̃y f̃ãc̃e c̃am̃o ad̃ m̃f̃t̃ãõia; alic̃io m̃õf̃ũ q̃ũo c̃r̃ũc̃at̃ib̃ ũb̃i l̃õm̃
 c̃ũr̃t̃ũ.

IX. BONIFÁCZ PÁPA.

(A bécsi udvari könyvtár XV. századi kódexében)

kimondván egyúttal, hogy ha e feltétel nem teljesítettik, új királyt választanak a magyar trónra. Hosszas tárgyalások után e föltétel elfogadtatott, az idegenek kezei között lévő várak átadat-
tak, mire Zsigmond visszanyerte szabadságát és az ország rendei október 26-ikán Pápán újból elismertek királyuknak.¹

VII.

A béke és nyugalom azonban ezzel nem állt helyre Magyarországon. A nápolyi párt annyi kudarcz után sem adta meg magát teljesen, s titokban tovább működött. Segítségükre jöttek az 1402-iki események, melyek a Zsigmond elleni elégtelenséget újból felszították.

Zsigmondnak 1402-iki szerződése a Habsburgokkal, mely fiutól hiánya esetére az osztrák hercegeknek biztosította a magyar trónt és ennek elfogadtatása a rendekkel, növelte az elkeseredést. A dalmáciai események, hol Hervoja bosnyák vajda, László helytartója, lassanként tért kezdett foglalni és az ország javainak elidegenítése Zsigmond részéről, ki ez által a cseh háború költségeit akarta fődözni, megadták a mozgalom kitörésére a végső okot. Az ország rendei 1402—1403 fordulóján Váradon összegyűlve, Zsigmondot a tróntól megfosztottnak jelentették ki és Nápolyi Lászlót kiáltották ki királyukul.

Bonifácz pápa, kinek főtürekvése az egyházi állam vissza-
szerzése volt, e célja elérésére Lászlót tényleg támogatta a nápolyi királyság megszerzésében. Most, hogy a magyar rendek Lászlót királyukká kiáltották ki, a pápa e kérdésben sem késett támogatását reá kiterjeszteni. Bonifáczt magatartására az általános politikai helyzetben rejlő okok gyakoroltak befolyást. Ruprecht király mindjárt választása után elismertetése érdekében alkudozásokba bocsátkozott a pápával. Bonifácz erre hajlandó

¹ L. a Garai Miklós és János részére 1406 augusztus 6-ikán kelt kir. adomány-
levelet. Hazai okmánytár. VII. kötet 432. s. kk. II.

volt, föltéve, hogy ha Ruprecht a koronázási esküt még a megerősítés előtt leteszi, bizonyos az egyházszakadásból folyó kötelezettségekkel együtt. Ezt Ruprecht nem fogadta el, s az 1402. úrnapi utáni nyolczadra Mainzba összehívott választófejedelmi tanácskozás után közeledni kezdett Franciaországhoz és Angliához s hajlandó volt elfogadni az általuk ajánlott lemondási módozatot az egyházszakadás megszüntetésére. E tervet Bonifác pápa ellenezte, aki azonfelül Venczelre nem támaszkodhatott, Zsigmond pedig saját országában sem örvendett valami nagy tekintélynek, nem hogy a pápa érdekében nagyobb súlylyal tudott volna fölépni. Bonifác tehát meglehetősen el volt szigetelve, és Ruprecht közeledése a francia- és angol udvarokhoz elpártolása veszélyét rejtette magában, úgy hogy Bonifác ez esetben egyedül csak László nápolyi királyra számíthatott volna. Ez pedig a pápának 1402 vége felé útjában állott, mert ugyanakkor az egyházi állam egyes részei, mint Bologna Malaspina helytartó ellen fellázadva, a pápa és Flórencz segélyét vette igénybe. Nápolyi László egész magatartása már ekkor arra utalt, hogy egy nagy olasz királyság alapításának terve forog fejében; ezt mutatják későbbi hadjáratai és foglalásai az egyházi állam területén. Hogy e tervet megakadályozhassa, Bonifác pápa László igényeit a magyar trónra felkarolta, ez által akarván őt Olaszországból eltávolítani. László Magyarországra ment, mire Zsigmond, tudomására jutván a pápa támogatása, felmondta az engedelmességet Bonifácznak. Magyarország ez időben tényleg egy pápa obedienciájához sem tartozott. Egyházi ügyeit maga a király igazgatta. Bonifác ekkor nem lévén már többé kötve a Venczel és Zsigmond iránti tekintet által, elismerte Ruprechtet római királyul, elejét vévén ezzel annak a veszélynek, hogy Ruprecht az angol és francia királyok által megindított unio mozgalomhoz csatlakozzék. Ha a pápának sikerül Ruprechtet megkoronázni, s ha Ruprechtnek sikerült volna magát Venczel ellenében a birodalomban elismertetni, Bonifác győzött volna. Hogy számításaiban csalatkozott, nem ő rajta mult.

A franciaországi eseményeknek is nagy része volt abban, hogy Bonifác Ruprechtet elismerte. Volt ugyanis Franciaországban egy párt, mely jogtalannak tartotta, hogy Benedektől az engedelmességet megvonták. Különféle, főleg belpolitikai, de kivált pénzügyi okok nagyban befolytak arra, hogy egyre növekedett azok száma, kik a visszatérést Benedek pártjára újból óhajtották. E párt élén az orleansi herceg állott. II. Lajos anjou herceg, a nápolyi trónkövetelő már 1402 augusztus havában újra Benedek mellett foglalt állást. Benedek a tőle elpártolt bíbornokokat 1402. január havában egyházi átokkal sujtá, mire azok is hajlandóknak mutatkoztak vele kibékülni. 1403 május 15-ikére a francia király e kérdésben határozandó egy új zsinatot hívott össze, de az események gyorsabban fejlődtek ki. Benedek 1403 márczius havában Avignonból Chateau-Renardba menekült, hol több száz főből álló sereg várt reá. A bíbornokok és Avignon város erre megijedve alkudozásokba bocsátkoztak vele, és ezek eredménye volt márczius 29-ikén kötött chateurenardi szerződés, melyben kimondatott, hogy a pápa az unio kérdésében nehézségeket nem támaszt, és ha Franciaország visszatér hűségére, a szakadás megszüntetése végett egy zsinatot hív össze. A francia nemzeti zsinat e fordulatról értesülve, újból elismerte Benedeket, ki a chateau-renardi szerződés megerősítése után, mi egyébiránt csak hosszas tárgyalások után történt meg, Bonifácczal is érintkezésbe lépett az unio ügyében.

Bonifác pápának 1403 október 17-ikén váratlanul bekövetkezett halála után Cosmas Migliorati választatott VII. Incze alatt pápává. Rövid uralkodása alatt az unio kérdése dűlőre nem jutott, sem ő, sem Benedek nem vették azt komolyan. A francia király 1406 november 1-re már össze is hívott egy újabb zsinatot, mely az engedelmesség kérdését újból tárgyalta volna, midőn Incze pápa november 6-ikán meghalt. Utóda Angelo Corrario, XII. Gergely lett. Ő alatta végre annyira jutott a dolog, hogy mindkét fél küldöttei elhatározták 1407 április 20-ikán Marseilleben, hogy az év szeptember 29-én, legkésőbb november 1-én a két

pápa a szakadás megszüntetése ügyében Savonában találkozók. E megállapodáshoz sem Benedek, sem Gergely nem akartak

38. VII. INCZE PÁPA.

hozzájárulni; az utóbbit főleg rokonaiból álló környezete és Nápolyi László befolyásolták. László magyarországi királysága

még Bonifác életében füstbe ment, és visszatérte után a pápával az olasz viszonyok alakulásához képest hol barátságos, hol ellenséges viszonyban állott. Ekkor éppen barátságban voltak egymással, és László félt, hogy a pápa közeledése Franciaország-hoz királyságának elvesztését vonhatná maga után, mert hisz Lajos anjou herceg még mindig igényt formált elhunyt atyja révén a nápolyi trónra. Ezért követett el mindent, hogy a pápát a savonai találkozástól visszatartsa. Hosszas fáradozás után végre sikerült a francia király követének Benedek követével együtt Gergelytől július 31-ikén a marseillei szerződés megerősítését kieszközölni, de Savona helyett egy más helyet ajánlott találkozási helyül. Általános meglepetésre Benedek most nem fogadta el e szerződést, de azért a kitűzött napra, szeptember 29-ikén Savonába érkezett. Gergely Rómát augusztus 9-ikén hagyta el, előbb Sienába, majd 1408 januárjában Luccába ment. Folytonos alkudozásokkal húzta a két fél az időt, míg végre mindkét bibornoki testület ráunt a huza-vonára. Május 1-én, midőn Gergely ígérete ellenére új bibornokok kinevezésével kezdett foglalkozni, bibornokai közül heten elhagyták Luccát és Pisába mentek, hová a Benedek-párti bibornokokat is meghívták. A két párt bibornokai egyesülve, Pisából Livornóba mentek, s innen július 14-ikén kelt levelükben 1409 márczius 25-ikére zsinatot hirdettek Pisába az egyházszakadás megszüntetése tárgyában. Úgy Gergely, mint Benedek a bibornokok által hirdetett pisai zsinat ellensúlyozására külön-külön zsinatot hirdetett, előbbi 1409 pünkösd ünnepére Cividaleba, utóbbi az 1408. évi Mindenszentek napjára Perpignanba. Ámde e zsinatok az egyházszakadás megszüntetését dűlőre nem vitték. A pisai zsinat kihirdetése a legnevezetesebb tény az uniora irányult törekvések történetében, a bibornoki testület állásfoglalását a pápákkal szemben, a zsinat eszméjének a pápai uralom fölé helyezését jelenti.¹

¹ L. Hefele idézett munkáját és a cividalei zsinatról szóló munkámat.

VIII.

Így állott az egyházzsakadás ügye, a midőn Bálint bibornok elhagyta Magyarországot, hogy a pápai udvarhoz menjen. Kötelezettsége, hogy a bibornoki kalap átvétele végett Rómában megjelenjék, régóta várt teljesítésre; az első években az ország zavaros helyzete tette lehetetlenné annak beváltását, de hogy miért halasztotta azt később is, egészen élete végére, okát adni nem tudjuk. Állítólag 1384 folyamán megfordult volna Rómában.¹ Azonban az egykorú forrásokban semmi hír sincs arról, hogy Alsáni Bálint ekkor a pápai udvarban, mely 1383-ig Rómában tartózkodott, megfordult volna.² Az egyházzsakadás történetének egyik főforrása Nieheimi Detre, midőn a bibornok megjelenéséről szól, egész határozottan mondja, hogy addig még nem fordult meg a pápai udvarban.³ Most sem az volt utazásának oka, hogy bibornoki kötelezettségének eleget tegyen. Zsigmond király megbízásából ment a pápai udvarhoz, a szentszék segélyét hazánk részére kikérendő.

Zsigmond király ugyanis 1405 nyarán a Balkán-félszigetre fordította figyelmét. Itt a királyi beavatkozás két okból vált szükségessé. Az egyik Dalmáciát illette, a másik a boszniai eseményekben gyökerezett, hol Tvartkó Szura bosnyák király növekvő hatalmával szemben erélyes fellépés vált szükségessé.

A mi Dalmáciát magát illette, a beavatkozás szüksége itt a Nápolyi László-féle mozgalommal állott összefüggésben. Zsigmond király tekintélye a László érdekében támadt forradalom leverése után helyreállított ugyan, s maga a nápolyi párt ott, a hol a magyar király karja közel érte őt, csöndesen maradt. A mozgalom lassanként elült, de némi nyoma még megmaradt a dalmát városok egyike-másikában, melyek a magyar befolyástól kissé félreestek.

¹ Így mondja ezt Kollányi is: Esztergomi kanonokok 52. l.

² VI. Orbán pápa csak 1383 június 15-ike után hagyta el Rómát is ment le Nápolyba.

³ «... qui nunquam fuit in eadem curia Romana, postquam scisma incepit...» Theod. de Nyem: de scismate libri tres. Lipsiae, 1890. 248. l.

Penitencia uel flagitium
plus magis tenebit.

Dominus Angelus carminio de Veneijs. Deinde Gregorius. xy. pp.

Duplicem equum annis eques quatuor annis reque cor migno: sunt mul-
tati uelox. sic. pp. et lausius pama patay habens mutas. hinc mutati duplica uocatio-
nis unius reatue. figure numeroz extremo. sic in ephe boni. uatones in qua cane
hiet incoiact. aquate figure multaz: magnus qdani rex uolucay: solus cu recipit
pnapus: medio i quo explebit cornuto die incoiacta stella poluicere. pp ut multaz
uelox exister ad bella paratus. Deius bicany hals auditus nob incoiacta. rigem
siue feruus. o. amice: si ultima sillaba ul' lucrabitur. te m latis iunguis. pp stem catos
urte pnapatum 7 finis cornu est.

S valószínű volt, hogy addig, míg a dalmát részek nincsenek újból szorosabb összeköttetésben a magyar királysággal, s a míg annak befolyása ott újból nem szilárdíttatik meg, addig a nápolyi párt ott mindig támaszra fog találni. Ezért határozta el magát Zsigmond arra, hogy a nápolyi párt hívei ellen szigorúan fellép, s e dalmát részeket ismét a magyar király befolyásának aláveti. Az 1405 nyarán megindult hadjáratnak tehát ez volt egyik célja. Másodsorban e hadjárat éle a boszniai részek felé, Tvartkó Szura ellen irányult.¹

Boszniában a bosnyák főurak egy része 1404 június közepén trónvesztettnek nyilvánította királyát, Osztoját és helyébe a

40. TVARTKÓ SZURA PECSETJE.

trónra Tvartkó István fiát, Tvartkó Szurát ültette. Osztója, ki 1404 tavaszán a magyar király fenhatósága alá adta magát, Zsigmond királyhoz fordult segélyért. A király Maróti Jánost küldte ki Osztója érdekében, kit ez trónjára vissza is helyezett. Ámde Tvartkó Szurának egyáltalán nem volt szándékában a teret Osztójának átengedni, s Osztója hatalma Boszniának csak egy kis

részére terjedt ki, a nagyobbik részt Tvartkó, illetve az ő nevében Hervoja herceg uralta. Tvartkó ellen a fellépést már azért sem lehetett elodázní, hogy a magyar királyság tekintélyét e hűbéres tartományban továbbra is fel lehessen tartani.²

Az időpont egy balkánfélszigeti expedícióra amúgy is kedvező volt. A törököktől, kiknek terjeszkedését Europa keletén megakadályozni immár lehetetlen volt, e pillanatban nem kellett tartani. A török birodalomban Bajazed szultán halála után kitört pártviszályok, fiainak egymásközi harcza a hatalom birtoka körül a helyzetet elég kedvezővé tették. Azért Zsigmond nem

¹ Szilágyi, Magyar nemzet története III. k. 476. l.

² U. ott.

is késett a hadjárat megindításával, és 1405 nyarán három részre osztott seregével megindult a déli részek felé. Az egyik sereg, melynek élén Bessenyő Pál bán állott, a dalmát részekre ment, a másik, Maróti János alatt, Boszniába, míg a harmadikat Perényi Péter a szlavon részekre vezette. A boszniai hadjárat sikerrel járt, az ország nagy része újból meghódolt a magyar királynak, de tartós béke e részeken nem állott be. Tvartkó és Hervoja folytonos támadásokkal zaklatták az ott maradt magyar sereget, úgy hogy Szilágyi László és Garázda Miklós, ennek parancsnokai, kénytelenek voltak újból Zsigmondhoz fordulni segélyért, ki 1407 őszén maga is személyesen hadba szállott. E hadbaszállás csak bevezetése volt egy nagyobb hadjáratnak, melyet Zsigmond 1408-ban tervezett megindítani, hogy Boszniát ismét teljesen uralma alá vesse.¹

Hogy e hadjáratot, melynek szerencsés kimenetele a Balkán-sziget eseményeinek is más irányt adhatott, nagyobb jelentőséggel ruhazza fel, Zsigmond király elhatározta, hogy követeket küld a pápai udvarba, a szentszék támogatását kikérendő. Keresztes hadjárat hirdetését kérte a törökök és a Balkán-államok schismatikus népek ellen. Választása az ősz pécsi püspökre, Alsáni Bálintra esett, ki 1407-ben András spalatói érsekkel útnak indult a pápai udvarba.²

Azonban küldetésének nem ez volt az egyedüli célja. Theodericus de Nyem feljegyzése szerint Alsáni Bálint küldetése összeesik az egyházszakadás kérdésében beállott eseményekkel, t. i. az unio ügyével. Fentebb szólottunk e kérdés kifejlődéséről. Nincs okunk kételkedni abban, hogy az unio kérdése Alsáni Bálint küldetésében tényleg szerepet játszott.

Azokban a följegyzésekben, melyek XIII. Benedek pápa részére készültek s az 1407 augusztus havában a Lerin szigetén fekvő Saint-Honorat-apátságban és az 1407 augusztus végén Savonában Benedek pápa és XII. Gergely követei között folyt

¹ U. ott 477—479. ll.

² Koller, i. h. III. k. 285. l.

tárgyalásokról szólnak, Alsáni Bálintról is említés tétetik. Az okok között, a mik miatt Gergely Savonába nem jött el, szerepel az is, hogy a magyar király a pécsi bíbornok útján azt tanácsolta neki, hogy ne menjen Savonába, mert ellenkező esetben, ha oda megy, reá és az egyházra nagy veszély vár.¹ A Benedek-féle följegyzés ezt tagadja, s azt mondja, hogy a magyar királytól ily nyilatkozat, ily tanács egyáltalán nem származhatik.² Pedig Zsigmond király tényleg adott ily irányú tanácsot Gergelynek. A velencei tanácsot követei, Bálint bíbornok és a spalatói érsek útján megkereste, hogy a signoria küldene a magyar követséggel együtt egy követet a pápához, ki azt a savonai úttól visszatartsa. A velencei tanács az 1407 július 23-ikán tartott ülésében a király e kívánságára tagadólag felelt, miután, mint mondá, a pápát már nem egy ízben megkereste ily irányban, s ennél fogva nem látja szükségét annak, hogy ily értelemben újabb előterjesztést tegyen. Különben is, mint mondá, Gergely a savonai útát már amúgy is feladta.³ A velencei tanács e határozata minden kétséget kizár a felől, hogy Bálint bíbornoknak Zsigmond tényleg adott ily megbízást. De ezenkívül még egy másik forrás is megerősíti ezt, sőt arról is tesz említést, hogy Zsigmond levél útján is felkereste a pápát.⁴ Ez adatokkal szemben a Benedek-féle följegyzés értékét veszti. De Alsáni Bálint e megbízatása kitűnik világosan abból az emlékiratból, melyet Zsigmond ép általa és követ társa, a spalatói érsek által a pápához és az olasz városok egy részéhez 1407 nyarán intézett, s a melyben Gergely pápát tőle telhetőleg visszatartani igyekszik a genuai találkozástól. Okát is adja ennek a törekvésnek, és ez az ellenszenv, melylyel Franciaország és az avignoni obediencia irányában viseltetik.⁵ S Gergely pápa elhatározására, hogy a savonai

¹ Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters VII. k. 617. l.

² U. ott.

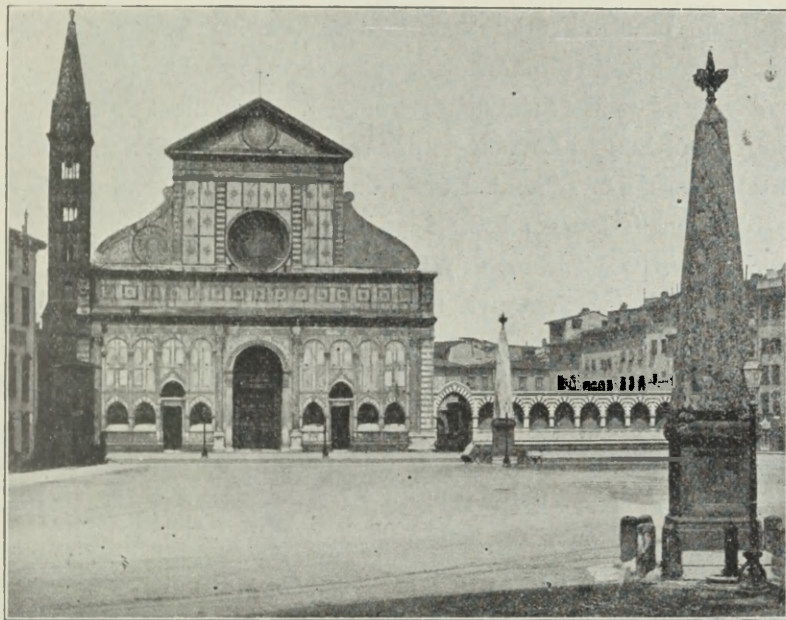
³ Monumenta Slavorum meridionalium, v. k. 99. l.

⁴ Minerbetti krónikája Tartininál, Rerum

Italicarum Scriptores, II. k. 572. l. V. 8. Martène-Durand, Thesaurus novus anecdotorum, II. k. 1383. l.

⁵ L. erre nézve Goellernek értekezését, König Sigismunds Kirchenpolitik. Freiburg, i. Br. 16–20. ll.

találkozástól eláll, Zsigmond király föllépése alighanem döntő befolyással birt.¹ Maga Gergely pápa utal különben e körülményre abban az iratban, melyben tartózkodó álláspontját okadattolja s melyet parancsára a sienai templomokban nyilvánosan felolvastak. Ez iratban a magyar király egyenesen meg van nevezve, mint a ki más fejedelmekkel egyetemben a pápát a savonai találkozásról lebeszélni igyekezett.²

41. A SANTA MARIA NOVELLA FIRENZÉBEN.

Hogy Alsáni Bálint küldetésében az unio kérdése is közbenjátszott, az a föntebbiekből világosan kitűnik, ezt mondja Theodericus de Nyem is. Ciacconius szintén tud róla. Ugyanakkor különben Benedek pápa részéről is történt intézkedés, hogy a szakadásról, annak egész kérdéséről az illetékes tényezők infor-

¹ Venczel király, Németország, Anglia és László nápolyi királyok ily értelemben működtek a pápánál. Minerbetti i. h.

² Martène-Durand i. h. Nyem. Nemus unionis. iv. 7.

máltassanak. Követ küldését határozta el az aragoniai, castiliai, navarrai királyokhoz, valamint levél útján szándékozott informálni a császárt, a római és a magyar királyt az 1407 április havából december 12-ikéig terjedő tanácskozásokról, melyeket Gergely pápával folytatott.¹

Ha Alsáni Bálint megbízatása arra is kiterjedt, hogy a szakadás megszüntetését előmozdítsa, úgy ezt a célját nem érte el. Azonban tartsunk az események elbeszélésében sorrendet.

Bálint bíbornok útját Velenczén át vette. 1407 július 28-ikán a velencei tanács a bíbornok kérelmére elhatározta, hogy ajánlóleveleket ad neki és a spalatói érseknek a pápához. A határozat szövegéből azt kell következtetnünk, hogy a bíbornok személyesen járt ekkor Velenczében.² Bővebben csakis útjának végső szakaszáról van tudomásunk, melyet forrásaink egyikének állítása szerint a pápa kíséretével tett meg.

Útirányáról csak annyit tudunk, hogy 1407 augusztus 8-ikán érkezett meg Firenzebe. A Szent-Gál-kapun át vonult be a városba, a hol a dominikánusoknak a Santa Maria Novella melletti kolostorában szállt meg. A város nagy ünnepélyességgel fogadta a bíbornokot, ki 23 éves bíbornoksága után első ízben volt a küriánál megjelenendő. Különös tisztelete jeléül pompás zászlót ajánlott fel neki, melyet családi címere díszített.³

Hogy mennyi ideig tartózkodott Bálint bíbornok Flórenczben, nem tudjuk. Dél felé vette útját innen, hogy a pápával találkozzék. XII. Gergely pápa augusztus 9-ikén indult el Rómából.⁴ Augusztus 15-ikén érkezett Viterbóba,⁵ hol hosszabb ideig tartózkodott. Innen indult útnak Siena felé, hova szeptember 4-ikén érkezett meg.⁶

¹ Valois, La France etc. III. k. 561. l.

² Monumenta Slav. merid. v. k. 100. l.

³ Istorie di Firenze az 1406. évhez: «Memoria che Adi 8. d'Agosto Venne in Fiorenza il Cardinale d'Ungheria, chiamasi il cardinale delle Cinque chiese; venne per la Porta San Gallo, tornò in Santa Maria Novella, fugli fatto un grande onore del Comune, fugli dato un bellissimo

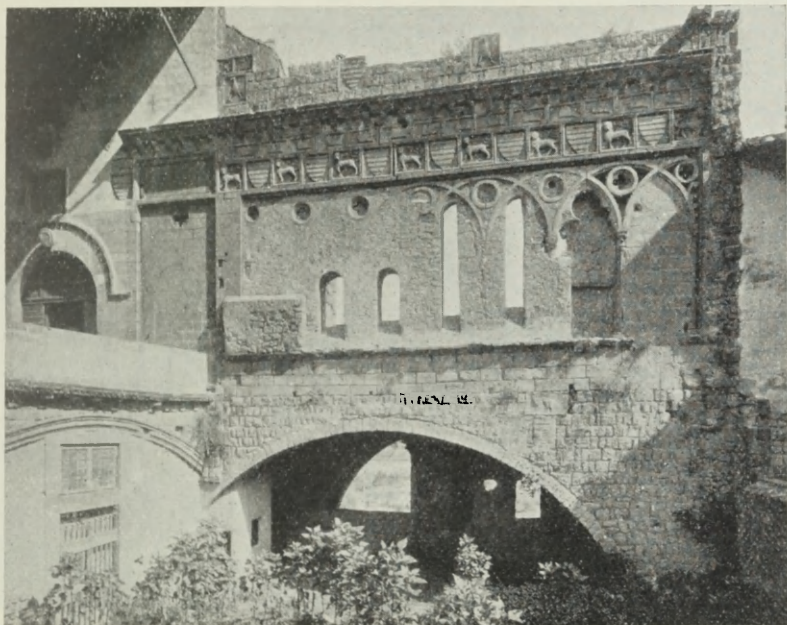
Istendardo, d'arme sue, un braccio con un rosajo in mano» Muratori XIX. k. 953. l.

⁴ Antonius Petrus Diarium Romanum. 982.

⁵ Nyem kiad. Erler 238. l.

⁶ Így többek között Annales Senenses Muratorinál, XIX. k. 421. l. V. ö. a dátumra nézve még Erler kiadását. 242. l., jegyzet.

Viterbóban csatlakozott Alsáni Bálint a pápai udvarhoz. Augusztus 22-én egy hétfői napon jelent meg először a pápai udvarnál.¹ A sienai évkönyvek feljegyzései szerint a szeptember 4-ikén a városba érkező pápa kíséretében voltak Alsáni Bálint, Caracciolo Konrád, Colonna Ottó (a későbbi V. Márton pápa), Orsini Jordán, Brancacci Raynold, Calvi Antal, Gilles János, Gaetani Antal, Minutoli Henrik, Acciajoli Angelo és a bardellai bíbornokok.²

42. A VITERBOI PÁPAI PALOTA.

A kúria hosszabb ideig tartózkodott Sienában.³ Alsáni Bálint azonban nem tartott ki a pápa mellett, és csakhamar ott hagyta a pápai udvart s visszatért hazájába.

¹ Mcccc VIIo, Judictione XV. (Viterbii) Die lune, vicesima secunda mensis Augusti reverendisimus in Christo pater et dominus dominus... tit. Sancte Sabine presbyter cardinalis Quinqueecclesiensis vulgariter nuncupatus de mane prior intravit curiam Romanam, postquam assumptus fuerat, ubi tuit in concistorio est moris, honorifice

receptus. Vatikáni levéltár, Obl. 57. fol. 128. Dr. Lukcsics József szíves közlése. Souchon i. m. i. k. 131. l. Nyem, i. h. 248. arra enged következtetni, hogy a bíbornok Sienában magában jelent meg a pápa előtt.

² Muratori, XIX. k. 421. l. de 1404-re téve.

³ Gergely 1408január 27-ikén ért Luccába.

Távozásának okáról és körülményeiről Nieheimi Detre följegyzései tudósítanak minket. Az ősz bibornok, úgy látszik, a hosszú utazás fáradalmi által megtörve, Sienába érkezte után ágyba dőlt. Alig hogy betegségének híre ment, mely, mint látszik, súlyosabb természetű volt, úgy Gergely pápa maga, mint kamarása, Antal és rokona, Pál a bibornok állapota felett szorgos felügyeletet kezdtek gyakorolni. Céljuk volt, mondja Nieheimi

43. A SIENAI SZÉKESEGYHÁZ.

Detre, azonnal a bibornok halála után annak ingóságait, lovait, készpénzét, drágaságait és egyéb tárgyait maguknak lefoglalni. Az ősz bibornok, midőn erről értesült, szerfelett felindult. Fenyegetőzések közt jelentette ki, hogy sem őt, sem javait nem fogja senki hatalmába keríteni.¹ S valóban előkészületeket tett, hogy a kúriát elhagyja. A tél zordsága² nem tartotta őt vissza a

¹ «Vere nec me, nec bona mea habebitis.»
Nyem, i. h. 249. l.

² «Hoc tempore frigidior Januarius saevit
hyemsque, quam visum fuerit proximis

annis quadraginta. Nix enim pertinax terram
operuit, licet ea nix alta non foret. At hyems
ipsa glacies multas dedit». Annales Genu-
enses, Muratorinál xvii. k. 1216. l.

hosszú úttól. Betegségére való tekintettel egy fából összerótt alkotmányt — hordágyat¹ — készíttetett magának, melyen Velenczéig vitette magát. Távozása a kúriától önhatalmulag történt, a pápától a távozásra sem engedélyt nem kért, sem a szokásos búcsú-kihallgatásra nem jelentkezett.² Velenczéből tért aztán vissza hazájába.

Így adja elő Nieheimi Detre Alsáni Bálint eltávozásának körülményeit. Vajjon ez állítás megfelel-e a valóságnak, nehéz bebizonyítani. Nieheimi Detre Gergely pápa kíséretében volt, a midőn a kúria Rómából Sienába ment, s ott is tartózkodott, így tehát a Sienában történekekről mint szemtanú beszélhet. Ámde nem szabad elfelejtenünk azt, hogy a midőn munkáját írta, már elpártolt volt Gergely pápától, a kinek cselekedeteit épenséggel nem bírálja meg tárgyilagosan, és a pápa minden cselekedetében hamis és álnok eljárást, okot gyanít. Így tehát nem lehetetlen, hogy Alsáni Bálint távozásának okairól is ily hangulatban ír. Bármi legyen is azonban oka távozásának, bizonyos, hogy a bibornok Sienát a pápa eltávozása előtt, téli időben hagyta el.

Azt, a mi végett Nieheimi Detre szerint a kúriához jött, az unió előmozdítását, nem érte el. A szakadás még tovább folyt és csak évek hosszú sora múlva ért véget. Ellenben azt a feladatot, a mivel Zsigmond király bízta meg, a törökök elleni keresztes hadjárat kieszközlését csakugyan megoldotta. Gergely pápa november 11-ikén adta ki erre vonatkozó bulláját, melyben a magyar király által kért keresztes hadjáratot kihirdette.³

Sienai tartózkodásának emlékéiről ad hírt Oldoinus XII. Gergely pápa életrajzában. A pápa ott tartózkodásának emlékére, mondja, a sienai székesegyház a pápa és a környezetében volt 12 bibornok, köztük Alsáni Bálint czimerével diszítettett.⁴

Az 1408-ra forduló tél derekán tért vissza Bálint bibornok hazájába. Ezután még csak rövid ideig maradt életben. 1408

¹ Nyemnél «ligneum vehiculum» áll, alighanem hordágyat akar e kifejezés jelenteni. Kocsit aligha, mert hiszen akkoriban általában kocsin utaztak volt.

² Nyem, i. h. 249. l.

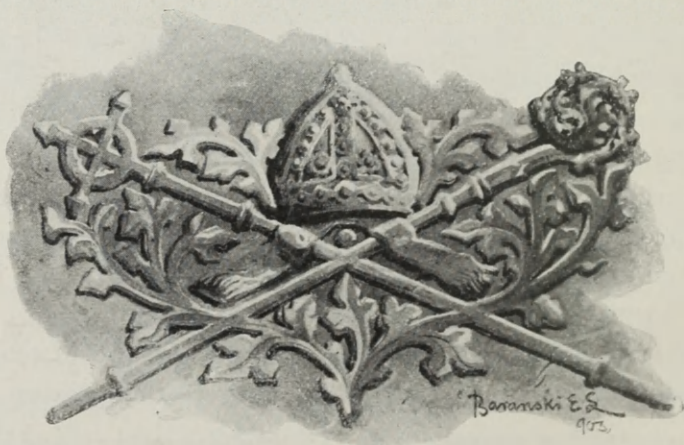
³ Koller, i. m. III. k. 283. s. kk. II.

⁴ Ciacconius Vitae pontificum.

november 19-ikén¹ hunyta le szemét örök álmra az ősz egyház-nagy, ki harmincznégy éven keresztül kormányozta egyház-megyéjét. Három uralkodót szolgált egyforma hűséggel és hazafissággal. Hazájának, egyházának hű fia, ki, bárhová szólította királyának parancsa, mindenütt híven teljesíté kötelességeit. Diplomáciai alkudozásokban a velencei köztársaság diplomataíval egyenrangúnak mutatta magát. S midőn hazáját a hitetlenek fenyegetik, nem riad vissza, agg kora daczára, a hosszú út fáradalmaitól, s királyra parancsára újból magára veszi a diplomáciai tárgyalások nehéz feladatát. Láttuk a hit iránti buzgóságát, egyházmegyéje, püspöki széke iránti gondoskodását, jogai megvédelmezésében kifejtett törekvését. Hogy tudós volt, mutatják tudományos fokozatai, az egyetem iránti gondoskodása, hogy egyházának, hazájának, királyának hű fia volt, mutatja egész életműködése.

Hült tetemei székesegyházában, Pécssett tétettek örök nyugalomra. Sírköve fenmaradt napjainkig, megőrizte az ősrégi Szenté-Mágocs nemzetség legkiválóbb tagjának emlékét.

¹ A halál napja a sírkő feliratából tűnik ki.

44. PÜSPÖKI JELVÉNYEK A XV. SZAZAD ELEJÉRŐL.

HASONMÁSOK SZÖVEGE.

RÉSZLET A HOSSZUBÁCSI BIRTOKRÓL SZÓLÓ ADOMÁNYLEVÉLRŐL.

(A 14. lapon.)

Sigismundus dei gracia Hungarie...
omnibus Christi fidelibus tam presentibusquam futu[ris]...
tis obsequia magis eorum devocio attendatur...
gubernator sua item magistri Pauli filii condam Johannis de...
nobis quasdam literas nostras patentes maiori et autentico...
confectas tenoris infrascripti, supplicans exinde nominibus qui[bus]
innovantes perpetue valituri dignaremur confirmare, Quarum...
quod quia Ladislaus filius Johannis de Huzyubach familiaris scilicet...
infidelium processibus et sceleratis excessibus intra ambitum...
nostrorum ingrandem desolacionem palam contra sacrum regium...
operam suis manibus sceleratis eisdem nostris infidelibus po...
filium petri de Horuathy nostrum notorium infidelem in Them...
dominum Lădislaum Banum captivitate de eadem libere emissus...
assistencia perhibetur latitare. Ideo nos unacum prelati et...
ac universis et singulis suis possessionibus porcionibusque possessi-
[nariis]...
in eum destituentes ac manibus nostris regiis vendicatis...

A TIZENI BEIKTATÁSRÓL SZÓLÓ JELENTÉS KEZDŐSORAI.

(A 15. lapon.)

Conventus monasterii Pech Waradyensis. Omnibus Christi fidelibus,
tam presentibus quam futuris presens scriptum cernentibus, salutem
in domino sempiternam. Ad universorum noticiam harum serie volumus
pervenire, quod nos literas serenissimi principis ac domini domini
Sigismundi regis Hungarie, domini nostri humiliter recepimus in hec
verba. Sigismundus dei gracia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc.

marchioque Brandenburgensis etc. fidelibus suis conventui ecclesie Pechwaradiensis, salutem et gratiam. Noveritis nos quandam possessionem Tyzyn vocatam in comitatu de Walkow per condam Ladislaum filium Philpe de Zuglak, nostrum notorium et sevissimum infidelem iure hereditario dudum posessam ad manusque nostras regias rite devolutam reverendissimo in Christo patri domino Valentino cardinali Quinqueecclesiensi et magistro Paulo filiis condam Johannis bani de Alsan, ac Nicolao filio ipsius magistri Pauli, necnon Johanni filio Gregorii de dicta Alsan, pro fidelibus ipsorum serviciis de manibus nostris regiis iuxta continenciam aliarum literarum perpetuo contulisse, in cuius dominium ipsi legitime vellent introire lege regni nostri requirente.

IX. BONIFÁCZNAK A GYULAI PERBEN KIADOTT BULLÁJA.

(A 35. lapon.)

dinalis sigillo munito, cuius tenor inferius de verbo ad verbum describitur, plenius continetur. Quare pro parte dictorum Vicarii Prioris et Conventus nobis fuit humiliter supplicatum, ut compositioni sive instrumento huiusmodi robur apostolice confirmationis adicere de speciali gracia dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati compositionem predictam, prout rationabiliter facta est et ab utraque parte sponte suscepta, et quecumque inde secuta rata habentes et grata, ipsa auctoritate apostolica excerta scientia confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, supplentes omnes defectus, si qui intervenerint in eisdem. Tenor vero predicti instrumenti sequitur et est talis. Nos Valentinus miseracione divina tituli sancte Sabine, sancte Romane ecclesie presbiter cardinalis, almeque Quinqueecclesiensis ecclesie Gubernator perpetuus, memorie commendantes tenore presencium significamus, quibus expedit universis, quod quamvis nos religiosos viros fratres heremitas videlicet Franciscum Vicarium et Stephanum Priorem totumque conventum claustrum beati regis Ladislai de prope Gyula nostre utputa diocesis ordinis beati Pauli primi heremite ratione seu occasione cuiusdam particule terre possessionis, quam dicti fratres heremite Zenthaga nominant, nos vero Dergythe appellamus, necnon quarundam iniuriarum ac nonnullorum damnorum ad curiam Romanam in presenciam nonnullorum iudicum videlicet sacri Palatii apostolici causarum auditoris legitime in causam traxerimus ipsosque ibi aggravare potuissemus, tamen amicabili compositione venerabilis et religiosi viri domini fratris Emerici abbatis monasterii

Pechwaradiensis totius ordinis sancti Benedicti hic in regno Ungarie constituti presidentis principalis interveniente prenotatas lites seu causas nostras litterasque ac processus et summas quascumque exinde quoquomodo confectas et emanatas cassavimus, revocavimus et annullavimus imo revocamus, cassamus, revocamus, annullamus nichilominusque dictos fratres heremitas et ipsorum conventum prenotatum super predicta particula terre, occasione cuius diccalis seu causa in dicta curia Romana vertebatur, necnon iniuriis, damnis et quibuslibet iniuriarum generibus per prenarratos fratres heremitas nobis et ad nos pertinentibus quovismodo factis, illatis et irrogatis, de consensu fratrum nostrorum de capitulo ecclesie nostre Quinqueecclesiensis reddidimus et commisimus, imo reddimus et committimus expeditos, quittos et modis omnibus absolutos. In cuius rei testimonium has nostras literas annularis sigilli nostri appensione munitas coram notario publico infrascripto dictis fratribus heremitis duximus concedendas. Datum in dicto Pechwaradino, quinto die mensis Januarii, anno ab incarnatione domini millesimo quadringentesimo quarto, hora quarta vespere, indictione XIII, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Bonifacii divina providencia pape noni anno XV. Presentibus itaque honorabilibus et discretis viris dominis Gregorio magistro domus hospitalis sancte Elyzabethe, Thoma Cathedrali, Petro de Azzywagh et Johanne de Gegun archidiaconis et canonicis prebendatis dicte ecclesie nostre Quinqueecclesiensis, testibus ad premissa vocatis et legitime requisitis. Et ego Nicolaus Johannis clericus Salzburgensis dioecesis publicus imperiali auctoritate notarius premissis singulis interfui eaque sub signo et nomine meis solitis et consuetis unacum appensione sigilli annularis prefati domini cardinalis de eius mandato et requisicione aliis prepedito negociis per alium scripta in hanc publicam formam redigi in fidem et testimonium premissorum.

AZ ÉRDY-KÓDEX ELBESZÉLÉSE REMETE-SZENT-PÁL
TESTÉNEK BEHOZATALÁRÓL.

(A 83. lapon.)

Remethe zÿz Zenth paal ewsewnknek kÿ hozasaarol.

Wr ieszban Cristusban En tÿztolendew es zerelmes atyamfÿyaÿ. Bÿzonÿawal zenetlen valo halaa adassal dÿcheerettel es lelÿ testÿ erwendetes zolgalattal tartozwnk ez veeghetetlen ÿrgalmassagw mÿn-

dden hato wr istennek hog dychoseeges remethe zyz zent paal ewsewnknek zent penitencia tarto testeet es meltosagus oroklyeýeet Ez magyarorzagban lakozo hyw kerezttýenek kozýben meltoztatott ýktathný: Annak ees emlekozetýre ez maý zent ký hozafaanak napýan három reeze leezen bezedewnknek. Elseew reeze leezen modissagról, mý modon ez orzagban hozattateek. Masod mý okkal ký hozattateek. Harmad mý hazna leen ký hozassaanak Mondam hogý mý ldwesseeeges tanwsagwnkra elsew reeze leezen bezedewnknek Mý modon ký hozattateek remete zyz zent paalnak teste Onnan az herrol hol mýnd holtýk eross penitenciat tartta es el temetetot vala zent Anthal ewsenktwl az ket orozlanoknak segheedseege mýat hol ott ew zent halalanak wtanna zaaz hwzon ewt egheez eztendeeg nywgoweek embereknek ýsmeretlenseegeenel kyl Az ýdoben mýkoron Cristus wr zýletetýnek wtanna ýrnanak három zaaz nyoczwan eegy eztendoben, Es Constantinapolban wralkodneek Emanuel czazaar halwan ez lambor kerezttýen czazaar hog wr isten meg vylagosoytotta choda teetelnek ýo hyreewel remethe zent pal zent testeet es temeteeseet ayo'tatossagra ýndwltateek raytta es hozataa Constantinapolban es helheztetee nagy týztosseeggel mýnt Cristusnak eellyen zent Confessoraat azzonywnk zyz marianak egyhazaban, kit ennen maga az czazaar rakattatott vala hol ott nywgoweek zent paal ewsewnk zyz zent teste zaaz heethwen ezendeeg. Annak wtanna Eegý Venecceý dws palogaar kýnek Lanczlo lacab vala neue keeree meg azon monostorbely peter apathwrtwl es az Conuentewl es hozaa Veneczeben helhetween zent Iulianos mártýrnak eegýhazaban hol ott nyugoweek tellýeseeggel nyolcz zaaz eztendeegh ymar annak wtanna mykoron yrnanak Ezer három zaaz nyolczwan egý eztendoben mýkoron magyar orzagban uralkodneek az nagy layos kýral kynek hagyomasabol es az wenecceý wraknak enghodelmokbol pechý Balýnt pýspek es zagrabi paal pýspek eegy eeýýel nagy cheendesseeggel hogý az koz neep reeaýok ne rohanna eerotte, mýeert nagy bocholettel tarttyaak vala hozaak zent palnak testeet keth apro zentoknak testywel magyar orzagban Budanak ffe es kýralý varasaban olý nagý tyztosseeggel es kezewlettel olý nagý processiwál es ayo'tatossaggal kýhoz hasonlatos soha magýar orzagban nem volt es helheteek Bwda varaban zent lanos kapolnaýaban eýel es nappal vygyazwan ew mellette keth remethe fraterék, kýnek ky hozassaan mondhatatlan nagy ereme vala az felseeges lambor kýralnak Nagý eremek vala mýnd tellýes orzagbelý zeegennek bodoghnak Nagyobban kedeeg az ew remethe zerelmes fýaynak. Es koronkeed

nagý folyamas vala Cristus Iesus zent Confessoranak latogatasara. Kewes ydew azert el mwlwan az felsseeges kýral az magyarý ýo wraknak tanachokbol Nagýssagus týztolendew Iztragomý Demeter ersek Romay Cardinal es Gubernator Ez orzaghnak ýeles Cancellariosa wr papanak keddeg ez orzagra es lengyel orzagra valasztot legathýa, kýnek mýkoron felsseeges reeghý laýos kýral mýnd az wrakkal latta volna teekelletes lamborsagaat keeree hogy Dýchoseeges remetha zent paalnak zent testeet emelnee fíel Bwdarol zent lanos Capolnaýabol ees výnee Bodogssagus zent Lewrincz martýrnak eegýhazaban Buda felet hogy ott az ew fíyaý mýnt attýokat byzon tagok ew feýoket es zerelmes mestereketh es tanoýthwaný nýlwan týztolneek dýcheerneek es eýel nappal zenetlen zolgalnanak ewneký erekkwl erekkee.

MÁRIA KIRÁLYNŐ ADOMÁNYLEVELE A TIZENI BIRTOKRÓL.

(A 93. lapon.)

Relatio Karuli comitis Corbavie.

Nos Maria dei gracia regina Hungarie, Dalmacie, Croacie etcetera, memorie commendantes tenore presencium significamus, quibus expedit universis, quod nos consideratis et sagaciter premetitis preclaris fidelitibus et fidelium serviciorum uberrimis meritis ac innumeris virtuosis obsequiis et sinceris complacenciis reverendissimi in Christo patris domini Valentini cardinalis Quinqueecclesiensis ac magistri Pauli filiorum condam Johannis bani de Alsan et Nicolai filii eiusdem magistri Pauli, per ipsos uti re vera didicimus iugiter et a iuventutis eorum gradibus, usque imminentem ipsorum provectam etatem, perite insigniteque sacro regio dyadematí et nostris dive memorie predecessoribus solio regiminis dicti regni Hungarie pro tunc feliciter insignitis in cunctis eorum validis et crebris agendis cum laborioso iugi certamine impensis penultimoque nobis regimine eiusdem regni Hungarie domino amminiculante glorioso enactis et adeptis, in cunctis nostris totiusque regni nostri expedicionibus prosperis scilicet et asperis pro nostri honoris incremento et regnicolarum nostrorum comodo, sumpma cum diligencia non sine personarum et rerum eorundem rigidis lesionibus et periculis de manibus nostrorum infidelium subnotandorum nobis scientibus et bene recolentibus ipsis in nostris pretaxatis serviciis insudantibus, immanitis inflictis ferventer ac laudabiliter exhibitis locis

et temporibus opportunis, et licet ipsi pro huiusmodi eorum laudis preconio attollendis fidelibus immensis obsequis copiosa a nobis merentur reginalis remuneracionis bravia enanasci tamen in aliquali gratum recompensacionis beneficium potissime de beneplacita voluntate et consilio serenissimi principis domini Sigismundi regis consortis nostri precari prelatorumque ac baronum regni nostri ex sancione et decreto uniformi, quandam possessionem Tyzyn vocatam in comitatu de Walkow situatam per condam Ladislaum filium Philpe de Zuglak nostrum notorium et sevissimum infidelem temporibus iam retrolapsis pro suis nephariis excessibus et perfidis dolo plenis actibus presertum crimen lese maiestatis concernentibus iuxta veridicam et iuriconsonam ipsorum prelatorum et baronum ac procerum regni nostri sancionem et sentenciam adversus ipsum per eosdem unanimiter latam in exilium perpetuum relegatum et universis rebus ac bonis suis mobilibus et in mobilibus ubique intra ambitum regni nostri situatis manibus nostris reginalibus rite et pleno iure connexis ac applicatis prorsus destitutum et demum fuge presidio ad teritoria terre Boznensis cum Johanne filio Petri de Horvathy et ceteris suis perfidis fautoribus et complicibus similiter nostris infidelibus commorandi causa translatum et ab ipso teritorio simulcum scismaticis et austeriis incolis eiusdem in districtum nostri regiminis iurisdiccioni annexum Bazakuz appellatum ad offendendum et feriendum nostros fideles subditos manu fallerata et scelerata in contemptum et ingens fascidium nostri culminis hostiliter et contumaciter irruentem ibique domino amminiculante per ipsos nostros subditos et fideles proceres presertum antefatos magistros Paulum et Nicolaum ac eorum complices valido bellico excertamine devictum et per Nicolaum filium Gregorii de Bachya detentum extreme quoque in civitatem Budensem in presenciam nostre maiestatis catenatum et conpeditum pro ulcione condigna eidem infligenda, allatum et iuridice spiculatoris framea decolatum effective dudum possessam et divisionaliter eidem attributam et deventam, ex eoque ad manus nostras iuxta regni nostri ritum approbatum insolidum redactam et diucius conservatam cum omnibus ipsius possessionis Tyzyn vocate iuribus iurisdiccionibus, proprietatibus terris, agris, pratis, silvis nemoribus piscaturis, ampnumque cunctis decursibus et obvencionibus nec non utilitatibus capestribus scilicet et silvestribus ac limphaticis necnon pertinenciis eiusdem et commoditatibus universis sub suis veteribus et prisco verarum metarum limitationibus et giro per annotatum condam Ladislaum nostrum infidelem dudum servatis memoratis domino Valentino cardinali ac magistris

Paulo et Nicolao fidelibus nostris dilectis ac perconsequens Johanni filio Gregorii filii dicti condam Johannis bani de Alsan ipsorumque duntaxat magistrorum Pauli Nicolai et Johannis heredibus ac posteritatum cunctis sobolibus de manibus nostris reginalibus nove donacionis titulo ac mera potestatis plenitudine et ex certa sciencia nostre maiestatis et omni eo iure quo eadem nostre previa racione rite incumbit et pertinet collacioni dedimus, donavimus et in evum contulimus imo damus, donamus et perhempniter effective conferimus per ipsos perpetuo et irrevocabiliter tenendum, possidendum pariter et habendum pleno iure, sine duntaxat proprietate iuris alieni fidelium scilicet nostre maiestatis. Presentes tandem nobis allatas in formam nostri privilegii redigi pro eisdem faciemus. Datum in Temesvar, die dominico proximo ante festum beati Michaelis archangeli, anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo.

TARTALOM.

BEVEZETÉS.

Az Anjou-kori Magyarország hatalma. A Nagy Lajos halálát követő hanyatlás. Magyarország és az egyházszakadás. A főnemesség viszonya a trónhoz. Alsáni Bálint.

Családi hagyományai. Személyének jelentősége. A diplomata és az egyházfejedelem. Életének története összeforr az egész kornak történetével. (3—5 l.)

ELSŐ KÖNYV.

AZ EGYHÁZFEJEDELEM.

I. A Szent-Mágócs nemzetség eredete. Ősi fészke. Elágazásai. A valkómezei ág. Logret, az első ismert ős és utódai. János mácsói bán. Fiai: Bálint, Pál és Gergely. A valkómezei családi birtokok. Alsán vára. Az újabb birtokszerzések. Alsáni Pál és Gergely fiai. János főpohárnokmester. Mióta viseli a család az Alsáni nevet? A családi czimer. Alsáni Bálint pályájának kezdete. Egyetemi tanulmányai. Első szereplése 1348-ban. Királyi káplán és esztergomi kanonok. Nagy Lajos kegye. Bálint királyi alkanczellár lesz. 1374-ben a pécsi püspökségre emeltetik. A püspökségeért fizetett annaták. (7—17 l.)

II. A pápaság visszatérése Rómába. XI. Gergely halála. A francia és olasz befolyás küzdelme a pápai trón betöltése körül. VI. Orbán megválasztása. A bibornoki kollégium hatalmi túlsúlya. Szakadás az új pápa és a bibornokok közt. A fondii választás. VII. Kelemen. Az európai államok állásfoglalása az egyházszakadással szemben. Magyarország VI. Orbán pártján. V. Károly francia király igyekezete Nagy Lajost VII. Kelemen pártjára vonni. VII. Orbán bibornoki kinevezése. Demeter esztergomi érsek. Fegyveres küzdelem a

két pápa közt. Johanna nápolyi királynő. VI. Orbán győzelmei. A nápolyi királyságot Durazzói Károlynak adományozza. A királyság elfoglalása, Johanna megöletése. Anjou Lajos nápolyi hadjárata. Surlódások Károly és Orbán pápa között. A pápa nápolyi utja, fogsága, kiszabadulása. Károly Nocerában ostrom alá veszi a pápát. A bibornokok összeesküvése. Orbán Genuába megy. A második bibornoki creatio. Alsáni Bálint bibornok. A római Szent-Szabina-egyház. A bibornoki kalap átvétele elmarad. (17—28 l.)

III. Magyarország viszonya a szentszékhez. A pécsi egyházmegye Bálint püspök korában. A püspökség jogainak védelme 1376-ban. A szentszék támogatása. Egyházkormányzati kérdések a kuria előtt. Búcsúk kieszközlése az alsáni templom számára. Személyes ügyek. A pécsi káptalan kiváltságainak megerősítése. Az 1382-iki esztergomi zsinat. Bálint püspök eltiltja papságát a zsinaton való részvételtől. A kuria vizsgálatot rendel. Petrus de Pisis küldetése. Miklós szegszárdi apát ügye. Per a pálosok gyulai kolostorával. A kuria közbelépése. Egyezkedés. IX. Bonifác bullája. (27—37 l.)

IV. Zudar János székesfejérvári prépost kirablása. A kuria Bálint bibornokot küldi ki ez ügyben bíról. Egyéb bírói szereplése. Felhatalmazást nyer kanonoki stallumok betöltésére. A szentszék jogai az egyházi javak adományozása körül. Bálint bibornok pártfogói szerepe a kuriánál. Alsáni László kanonoksága. Kánoni vizsgálatok. A pécsi egyházmegye belső élete. Pécsi papokból kinevezett püspökök. A káptalani javadalmak betöltése. Idegen papok a pécsi egyházmegyében. A kisebb javadalmak. A lelkipásztorsággal járó jövedelmek. Apáti kinevezések. Javadalmak fölcserélése, elvétele. Szászi Benedek esete. Búcsúk adományozása. Engedélyek gyónató választására. A defectus lenitatis esetei. A szajki egyház betöltése. Vizsgálat a decsi templom ügyében. A kuria egyéb megbízásai. Az ujlaki tized ügye. (37–51 l.)

V. A pécsi egyetem alapítása. Nagy Lajos érdeklődése a tudományok iránt. Az egyetem 1367-iki alapító-levele. Az egyetem szervezete. A tanárok javadalmazása. Alsáni Bálint érdeklődése az egyetem iránt. Pápai kedvezmények. A pécsi Szent-János- és Szent-Péter-egyházak prépostsága. Tudományos férfiak Bálint püspök környezetében. A pécsi egyetem további sorsa. (51–55 l.)

VI. A jogrend és vagyonbiztosság a XIV. század végén. Surlódások a Báthmonostori családdal. Töttös fia László. A püspök mohácsi tisztjének hatalmaskodásai. Határperek. Ujabb hatalmaskodások. Egyesség a határperekben. A hatalmaskodási perek. A mohácsi és kölkedi határjárás per. Per a nyárádi birtokért. Szökött jobbágyságok. A Báthmonostoriak retorsioi. Per a pécsváradi konventtel. Bálint főpapi működésének, a püspöki állásából kifolyó szerepének jellemzése. (56–62 l.)

MÁSODIK KÖNYV.

AZ ORSZÁGNAGY ÉS A DIPLOMATA.

I. Háboru Velenceze és Genova között. Nagy Lajos Genova pártján. Alsáni küldetése Francesco Carrarahoz. A velenceiek porto d'anziói győzelme. Cattaro és Sebenico elfoglalása. A polai útközet. Béke-követség a magyar udvarnál. Chioggia elfoglalása. Velenceze szorult helyzete. A magyar fenhatóság elfogadásában keres védelmet. Tárgyalások a béke feltételei felett. Alsáni szerepe az alkudozásokban. Padovai küldetése. Pisani készülétei a háboru folytatására. Az utolsó erőfeszítések. A velenceiek győzelme a genovaiak felett. Pisani halála. (63–71 l.)

II. A turini békekongresszus. Lajos király követei. Alsáni Bálint. A tárgyalások eredménye. A praeliminarek. Cattaro átadásának kérdése. A békeszerződés pontozatai. A megerősítő oklevél átvétele. Alsáni Velencében. A velencei követség Magyarországon. Lajos király megerősíti a békét. Alsáni szerepe a függőben maradt kérdések elintézésében. (72–78 l.)

III. Remete Szent Pál ereklyéi. A pálosok Magyarországon. Lajos mária-nosztrai

fogadalma. Az ereklyék megszerzése a velencei köztársaságtól. Hazahozataluk. Elhelyezésük a szentlőrinczi templomban. A krónikák. A karthauziak legendájának elbeszélése. Az ereklyék hitelességének bizonyítása. Egykoru névtelen elbeszélés az ereklyék vándorlásáról. A Cornelius Flaminus által támasztott vita az ereklyék elhozatala felől. A névtelen elbeszélés szerzője nem Alsáni. (79–86 l.)

IV. Alsáni viszonya Lajos királyhoz. A trónváltás. A nőuralom. Tvartko bosnyák király terjeszkedési törekvései. A délvidéki zavarok. Erzsébet és Mária királynék zárai utja. Alsáni a királynék kíséretében. Az elégtelenség terjedése az országban. Kis Károly behívása. Alsáni a királynék pártján. Jelen van a Károly ellen elkövetett merényletnél. Zsigmond és Mária. A győri találkozás. Alsáni a királynék kíséretében. A gyakovári merénylet. Alsáni Pál és fiai a Horvátiak fogságába kerülnek. Alsáni kancellári működésének jutalma. (86–93 l.)

V. Az egyházszakadás második korszaka. VI. Orbán halála. IX. Bonifác és VII. Kelemen. Az európai államok állásfoglalása. Francia befolyás Kelemen érdekében. A német birodalom és Magyarország állásfoglalása. A német trónviszály. A hatalmak törekvése a szakadás megszüntetésére. Bonifác az általános zsinat ellen. A párisi egyetem. VII. Kelemen halála. XIII. Benedek. Az 1395-iki párisi nemzeti zsinat. A cessio kérdése. A második párisi zsinat. Francia követség az európai udvaroknál. A rheimsi találkozás. A harmadik francia zsinat. Franciaország szakítása Benedek pápával. A német trónviszály. Ruprecht királylyá választatása. Zsigmond Csehországban. A magyar forradalom kitörése. (93—100 l.)

VI. Az elégtelenség okai Zsigmond ellen. A nikápolyi vereség. A Laczkfiak lázadása. A körösudvarhelyi vérnap. A temesvári országgyűlés. Az idegenek ellen hozott rendszabályok. Zsigmond családi politikája. Venczel bukása. Az egyházszakadás és a német trónviszály. Bonifác pápa viszonya Zsigmondhoz. Zsigmond fogsága. Az Alsániak szerepe Zsigmond trónjának védelmében. Tárgyalások a király szabadon bocsátása érdekében. Alsáni Bá-

lint résztvesz a pápai tanácskozáson. Zsigmond visszanyeri szabadságát. (100—107 l.)

VII. Ujabb okok az elégtelenségre. A Habsburgokkal kötött örökösödési szerződés. A váradi összeesküvés. Nápolyi László. A magyar forradalom és a világpolitikai helyzet. Bonifác pápa László partján áll. A forradalom leverése. A franciaországi fejlemények. VII. Incze. XII. Gergely. A két pápa találkozásának terve. A pisai zsinat. (107—111 l.)

VIII. Bálint küldetése a római kuriához. Volt-e már korábban Rómában? Küldetésének célja. Zsigmond balkáni politikája. Dalmácia és a nápolyi párt. A boszniai belviszályok. Zsigmond 1405-iki boszniai hadjárata. Keresztes hadjárat terve. Lépcsék a szentszék támogatásának megnyerésére. Az unió kérdésének szerepe Alsáni küldetésében. A magyar király álláspontja a savonai találkozás tervével szemben. Tárgyalások Velenczével. Zsigmond emlékirata a találkozás ügyében. Alsáni követiségének lefolyása. Firenzei tartózkodása. Találkozása Viterboban Gergely pápával. A pápai udvar Sienában. Alsáni betegsége. Távozása a kuriától. Bulla a keresztes hadjáratról. Alsáni sienai tartózkodásának emléke. Halála. Jellemzése. (112—122 l.)

KÉPEK.

ÖNÁLLÓ KÉPEK:

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
1. Alsáni Bálint síremléke. A pécsi püspöki múzeumban levő eredetiről rajzolta Baransky Emil László. (Czímkép.)	1	4. Remete-Szent-Pál ereklyéi behozatalának leírása az Érty-kódexben	83
2. A római Szent-Szabina-templom	27	5. Mária királynő 1390-iki adománya levele a tizeni birtokról	93
3. A pécsi székesegyház belseje. Rajzolta Baransky Emil László	37	6. IX. Bonifác. (A bécsi udvari könyvtár xv. századi kódexében.)	107

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

1. Czimkép. (Rajzolta Baransky Emil László.)	1	21. A pécsi egyetem czímere	54
2. Kódex-diszítés Zsigmond király korából	3	22. Alsáni Bálint pecsétje	62
3. Zsigmondkori záródísz	5	23. Részlet Avignon bástyaiból	65
4. A pécsi bazilika tégláiból	9	24. Chioggia	68
5. Alsáni János pecsétje	11	25. Szepesi Jakab pecsétje	70
6. Részlet a hosszúbácsi birtokról szóló adománylevélből	14	26. A dogek palotája Velenczében	75
7. A tizeni birtok beiktatásáról szóló jelentés kezdősorai	15	27. Lajos nagy pecsétje	78
8. VI. Orbán ólompecsétje	19	28. A velencei San-Teodoro-szobor	82
9. Gúnykép VI. Orbánról	22	29. Mária királyné pecsétje	87
10. Avignon	23	30. Tvardkó pecsétje	88
11. Johanna nápolyi királynő	25	31. Kis-Károly pecsétje	89
12. A római Szent-Szabina-templom belseje	27	32. Zsigmond örgrófi pecsétje	91
13. XI. Gergely ólompecsétje	29	33. VI. Orbán sirja a Szent-Péter-templomban	95
14. Demeter esztergomi érsek pecsétje	32	34. VII. Kelemen sirkövének töredéke	97
15. IX. Bonifácznak a gyulai perben kiadott bullája	35	35. Az avignoni pápai palota	99
16. Garai Miklós pecsétje	38	36. Venczel király pecsétje	103
17. IX. Bonifác ólompecsétje	40	37. A siklósi vár	106
18. A pécsi székesegyház külseje	43	38. VII. Incze pápa	110
19. Maróti János pecsétje	50	39. XII. Gergely pápa	113
20. Pécs látóképe	52	40. Tvardkó Szura pecsétje	114
		41. A Santa Maria Novella Firenzében	117
		42. A viterbói pápai palota	119
		43. A sienai székesegyház	120
		44. Püspöki jelvények a xv. század elejéről	122

MEGJEGYZÉSEK A KÉPEKRŐL.

ÖNÁLLÓ MELLÉKLETEK:

Alsáni Bálint bibornok siremléke, melynek Baransky Emil László által készített rajzát czimképül adjuk, a pécsi székesegyház régi maradványaival együtt, a pécsi püspöki múzeumba vitetett át s most ott őriztetik. A vöröses-szürke homokkőből készült emlék a bibornokot teljes ornátusban ábrázolja, feje felett a bibornoki kalappal, jobbját áldásra emelve, baljában pásztorbottal; a párnán, melyen feje nyugszik, jobbfelől misekönyv, mellén kehely, feje felett jobbról családi czimere, balról püspöksüveg látható. A körirat olvasása:

HIC + IACET + REVERENDISSIMV(s) P(ate)R + D(omi)N(u)S + VALE(n)TIN(us) + TITVLI + S(an)C(t)E + SABINE + P(r)E(s)B(ite)R + CARDINALIS + GVB(er)-NATOR + ECC(les)IE + Q(ui)NQ(u)ECL(esiensis) + FILIVS + Q(on)D(am) + IOH(ann)IS + BANI + FILI + LVGRETHI + PALATINI + DE + ALSAN + DE + G(e)N(er)E + SCENTHEMAGOCH + OBIT + AVTEM + IN + FESTO + BE(a)T(e) + ELISABETH + REGINE + AN(n)O + D(omin)I + M + CCCC + VIII.

A római Szent-Szabina-templom külsejét ábrázoló kép (27. l.) Alinari fénykép-felvétele után készült.

A pécsi székesegyház belsejét ábrázoló képet (77. l.) Baransky Emil László rajzolta.

Az Érdy-kódex 316. lapjának hasonmása (83. l.) a kódex szövegéből annak a fejezetnek a kezdetét tartalmazza, a mely Remete-Szent-Pál testének Magyarországba hozatalát beszéli el. A kódex a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában Quart. Hung. 358. jelzet alatt őriztetik s a cimeliák között van kiállítva.

Mária királynénak a tizeni birtokról szóló adománylevele (93. l.) 1390 szeptember 25-ikén kelt. Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában őriztetik.

IX. Bonifác pápa arczképét (107. l.) a bécsi udvari könyvtár 412. sz. xv. századi kódexéből közöljük, mely Joachim fiorei apátnak és Anzelm marsicói püspöknek a római pápákról szóló jóvendöléseit tartalmazza.

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

A czimképet Baransky Emil László tervezte és rajzolta.

A bevezetés kezdőképe (3. l.) és záródísz (6. l.) egy xv. századi misekönyvből vétetett, mely a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában 1985. fol. lat. jelzet alatt őriztetik.

Az első könyv kezdőképe (9. l.) a pécsi bazilika egy xv. századi tégladarabját ábrázolja, mely a pécsi püspöki múzeumban őriztetik.

Zsigmond királynak a hosszúbácsi birtokról szóló, 1390. szeptember 30-án kelt adománylevele (14. l.), és a pécsváradi konventnek a tizeni birtokba való beiktatásról 1390. december 9-ikén kiadott jelentése (15. l.) a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában őriztetik.

A VI. Orbánt ábrázoló gúnyképet (22. l.), VII. Incze (110. l.) és XII. Gergely (113. l.) képeit a bécsi udvari könyvtár fentebb idézett kódexéből közöljük.

Avignon látképét (23. l.), a római Szent-Szabina-templom belsejét (27. l.), Chioggia látképét (68. l.), a dogék palotáját (75. l.), az avignoni pápai palotát (99. l.) a firenzei Santa Maria Novella-templomot (118. l.), a viterboi pápai palotát (119. l.) és a sienai székesegyházat (120. l.) fényképfelvételek után adjuk.

Johanna nápolyi királynő arcképét (25. l.) a nápolyi Santa Maria dell' Incoronata templom falfestményéről fénykép után adjuk. Ez arckép megjelent a Magyar Történelmi Életrajzok I. évfolyamában is.

IX. Bonifácznak a gyulai perben kiadott bullája (35. l.), mely Alsáni Bálint bibornok ez ügyben 1404. január 5-ikén kiadott egyezséglevelét átírja, 1404. február 27-ikén kelt, szövegét a vatikáni levéltárban A. XV. liber II. jelzet alatt levő regesta-kötete őrizte meg.

A pécsi egyetem czimerét ábrázoló dombormű töredéke (54. l.) Horváth Alajos régiséggyűjteményében Pécsen őriztetik.

A második könyv fejléce (65. l.), Avignon bástyafalainak párkánydiszéből vett motívumot ábrázol.

VI. Orbán sírját (95. l.) a római Szent-Péter-templom sírboltjában, a Magyar Történelmi Életrajzok részére készült eredeti fényképfelvételről közöljük. Ugy ennek, mint IX. Bonifác bullájának lefényképezését Lukács József veszprémi egyházmegyei áldozó pap volt szíves közvetíteni.

VII. Kelemen pont-de-sorguesi sírköve töredékének rajzát (97. l.) Gregorovius „Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter” cz. műve olasz kiadásának reprodukciója útján adjuk.

A siklósi várat Cserna Károly rajza után közöljük, mely megjelent a Magyar Nemzet Története III. kötetében.

A pecsétek közül Alsáni Jánosét (11. l.), VI. Orbán pápáét (19. l.), XI. Gergely pápáét (29. l.), Garai Miklós nádorét (38. l.), IX. Bonifác pápáét (40. l.), Maróti Jánosét (50. l.), Alsáni Bálintét (62. l.), Szepesi Jakabét (70. l.) és Mária királynőét (87. l.) az országos levéltárban őrzött eredeti oklevelek példányairól közöljük. Valamennyit Baransky Emil László rajzolta. I. Tvartkó és Tvartkó Szura bosnyák király pecséteiről (88. és 114. l.) a szerajevoi múzeumban őrzött eredeti példányok után Hörmann Konstantin udv. tanácsos, a múzeum igazgatója volt szíves közvetítésével rajzot készíttetni. Demeter esztergomi érsek (32. l.), Nagy-Lajos (78. l.), Kis-Károly (89. l.), Zsigmond brandenburgi őrgróf (91. l.) és Venczel király (103. l.) pecségei a Magyar Nemzet Történetének III. kötetéből vették át.

ALSÁNI BÁLINT SIREMLÉKE.

(A pécsi püspöki múzeumban.)

